

Käännössuomi *erilaisine omituisuuksineen*.

Komitatiivin käyttö venäjistä käännetyssä
käännössuomessa kronologisesti tarkasteltuna

Jenni Pakula

Tampereen yliopisto

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden
yksikkö

Venäjän kielen, kulttuurin ja kääntämisen
tutkinto-ohjelma

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2016

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot

Venäjän kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Pakula, Jenni: *Käännössuomi erilaisine omituisuuksineen*. Komitatiivin käyttö venäjistä käännettyä käännössuomessa kronologisesti tarkasteltuna.

Pro gradu -tutkielma, 60 sivua, 10 liites., venäjänkielinen lyhennelmä 10 s.

Marraskuu 2016

Tiivistelmä

Tutkin pro gradu –työssäni epätyypillisten frekvenssien käännösuniversaalia vertailevan korpusanalyysin keinoin. Työssä tarkastellaan, aiheuttaako venäjän s-preposition kääntäminen käännössuomessa interferenssiä, tässä tapauksessa epätyypillistä komitatiivirakenteen käyttöä alkuperäissuomen komitatiiviin verrattaessa. Komitatiivi on yksi itämerensuomalaisten kielten uniikkiaineiksista. Se soveltuu hyvin käännösuniversaali-ilmiön tarkasteluun, sillä käännösuniversaalien tutkimuksessa on todettu, että lähdekielen aiheuttaman interferenssin johdosta uniikkiaineukset aliedustuvat käännöksissä.

Tutkielmassa käytettiin aineistona tekstikorpuksia ParRus, ParFin, Finnish Literary Texts ja Käännössuomen korpusta, joista koottiin alkuperäissuomen ja venäjistä käännetyn käännössuomen kronologisesti jaotellut osakorpukset. Aineistot on valittu monipuolisuuden ja verrannollisuuden periaatteiden mukaan. Tutkimusmenetelmän lähtökohtana oli määrällistä ja laadullista tutkimusta yhdistelevä korpusanalyysi.

Tutkielman hypoteesi on kolmiosainen: odotettiin, että käännössuomi käyttää komitatiivia useammin ja yksinkertaisemmin kuin alkuperäissuomi sekä epätyypillisesti verrattuna alkuperäissuomen frekvensseihin. Työ toteutettiin hakemalla frekvenssilistoja ja konkordansseja aineistona olevista korpuksista ja tarkastelemalla komitatiivien käyttöä laadullista analyysiä hyödyntäen. Aineistosta nostettiin runsaasti esimerkkejä tarkasteltavasta kielen ilmiöstä. Komitatiivin käyttöä luokiteltiin käyttötarkoituksen perusteella kolmeen luokkaan.

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia on laadullisen analyysin tuottama havainto siitä, että käännössuomen komitatiivi painottaa komitatiivin käyttöä kokonaisuuden osaa kuvaavana välineenä enemmän kuin alkuperäissuomi. Komitatiivin suhteelliset esiintymisfrekvenssit ovat myös suuremmat käännössuomessa kuin alkuperäissuomessa.

Kvalitatiivisessa analyysissä havaittiin, että käännössuomen teksteissä painottuvat erilaiset tavat käyttää komitatiivia kuin alkuperäissuomessa. Kronologisesti tarkasteltuna havaittiin myös, että komitatiivin käyttö on muuttunut ajan kuluessa.

Tutkimuksessa tarkasteltiin lähemmin neljän tuotteliaan kääntäjän komitatiivin käyttöä. Käytössä ilmeni selkeitä kääntäjistä riippuvia eroja niin määrällisesti kuin laadullisestikin, sillä eräs kääntäjistä käytti komitatiivia suhteellisesti kaksinkertaisella tiheydellä mutta laadullisesti keskiarvon mukaan, kun taas toisella kääntäjällä komitatiivia esiintyi määrällisesti keskiarvon mukaan, mutta laadulliset luokat jakautuivat täysin eri tavoin kuin muilla.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tutkielmalle asetettu hypoteesi vahvistuu. Tarkastellussa käännössuomen aineistossa esiintyy jonkin verran epätyypillisiä frekvenssejä, sillä käännössuomen komitatiivin käytössä havaittiin eroja alkuperäissuomen komitatiivin käyttöön verrattuna.

Avainsanat: epätyypilliset frekvenssit, komitatiivi, korpustutkimus, käännössuomi, käännösuniversaalit, yksinkertaistuminen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoite.....	1
1.2. Tutkimusaineiston esittely.....	4
1.2.1. Käännössuomi: ParRus ja Käännössuomen korpus.....	4
1.2.2. Alkuperäissuomi: Käännössuomen korpus, ParFin ja FiLT.....	5
1.2.3. Korpustyökalu.....	6
1.3. Tutkimusmetodi: korpusanalyysi.....	7
1.4. Tutkielman rakenne.....	13
2. KÄÄNNÖSUNIVERSAALIT JA MUU TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	14
2.1. Japanilaisen ja unkarilaisen käännöskielen tutkimus.....	17
2.2. Uudelleenkääntäminen.....	19
3. KORPUSAINEISTON ANALYYSI.....	22
3.1. Komitatiivin yleisyys aineistossa.....	25
3.1.1. Komitatiivien laadullinen luokittelu.....	30
3.2. Komitatiivi monisanaisissa ilmaisuissa.....	35
3.2.1. Fraseologismit.....	43
3.2.2. Paljoksunta.....	44
3.2.3. Hapax legomenat.....	45
3.3. Sanaluokkien esiintyminen.....	46
3.4. Erot yksittäisten kääntäjien tavassa käyttää komitatiivia.....	48
3.5. Erityispiirteitä vanhat-osakorpuksissa.....	51
4. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	54
LÄHTEET.....	57
Tutkimusaineisto.....	57
Kirjallisuuslähteet.....	57
Sanakirjalähteet.....	60
LIITTEET.....	61
Liite 1: Sijamuotojen tekstiesiintymiä.....	61
Liite 2: Tutkielmassa käytetyt osakorpukset.....	62
Liite 3: AS- ja KS-aineistojen yleisimmät sanat komitatiiviketjuissa.....	69
РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ.....	71

Tutkielmassa käytetyt lyhenteet

KS: käännössuomi. Suomenkielistä proosaa, joka on syntynyt käännösprosessin tuloksena. Tässä tutkielmassa käännössuomen lähtökielenä on ollut venäjä.

AS: alkuperäissuomi. Suomenkielistä proosaa, joka on syntynyt, kun suomeksi kirjoittava kirjailija on kirjoittanut teoksensa.

US: uudelleensuomennos. Venäjänkielisestä alkuteoksesta käännetty teos, joka ei ole teoksen ensisuomennos. Tähän tutkielmaan sisällytetyt uudelleensuomennokset ovat vuosilta 1960–1979.

AS-/KS-uudet: modernien tekstien (julkaisuvuodet 1980–2011) alkuperäissuomi- tai käännössuomiosakorpus.

AS-/KS-70: 1950–1970-lukujen tekstien alkuperäissuomen tai käännössuomen osakorpus.

AS-/KS-vanhat: vanhojen tekstien (julkaisuvuodet 1870–1920) alkuperäissuomen tai käännössuomen tekstien osakorpus.

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoite

Kaikkien tuntemat venäläisen kirjallisuuden klassikkoteokset, ovat ne sitten tiiliskivenpaksuisia romaaneja tai yhdellä istumalla luettavia kertomuksia, saavat usein niskaansa syytöksiä raskaasta, monimutkaisesta kielestä. Tämän tutkielman tarkoituksena on ottaa selvää yhden kielioppipiirteen, komitatiivin käytön perusteella, poikkeavatko venäläisten klassikoiden suomennokset kielenkäytöltään todella alun perin suomeksi kirjoitettujen teosten kielenkäytöstä.

Komitatiivi on yksi suomen vajaakäyttöisistä sijamuodoista, eikä se ole kovin keskeinen suomessa tavallisessa kielenkäytössä (tämän tutkielman liite 1, VISK § 1227). Komitatiivi esiintyy lähinnä idiomintapaisissa kiinteissä ilmauksissa, kuten instruktiivikin (Karlsson 1982: 132). Se kuitenkin on eräs itämerensuomalaisten kielten, myös suomen, erityispiirteistä, eli koska sitä ei esiinny muissa kuin itämerensuomalaisissa kielissä, se on yksi näiden kielten uniikkiaineuksista. Venäjä kuuluu indoeurooppalaiseen kieliperheeseen, kun taas suomi kuuluu suomalais-ugrilaisiin kieliin. Venäjässä ei ole suoraa kieliopillista vastinetta komitatiiville, vaan sen motivaattorina venäjässä käännettyissä teksteissä toimii yleensä prepositio *s*, 'kanssa'. Toinen lähtökielinen vaihtoehto voi olla *vmeste s + instrumentaali*, 'yhdessä jonkin kanssa'. Toisin sanoen venäjän *s*-prepositiolle ei ole suomessa vastaavaa kieliopillista rakennetta, joten *s*-preposition käännösvastineena käytetään sujuvasti komitatiivia (Eskola 2002: 230). Komitatiivilla on muitakin merkityksiä kuin pelkkä 'jonkun tai jonkin kanssa': sillä voidaan kuvata myös subjektin tai objektin tarkoittaman kokonaisuuden osaa, ja ilmaisusta tulee silloin kuvaileva: *tyttö pitkine letteineen* 'tyttö jolla on pitkät letit' (esimerkki VISK § 1264). VISK (§ 1264) mainitsee komitatiivin käytön tyypeiksi kokonaisuuden osan (esimerkki 1), sosiaalisen suhteen (2) sekä hallintasuhteen (3):

- (1) Kaljuksi ajeltu, lappuotsainen *Ženja laihoine tummanpuhuvine kasvoineen* ei muistuttanut hitustakaan entistä itseään. (KS-uudet, Ulitskaja: Elämäntaito / Naisten valheet)¹
- (2) Melkein samaan aikaan heidän kanssaan saapui myös seuraava pari *vieraineen*. (KS-uudet, Marinina: Kuolema ja vähän rakkautta)

¹ Kursivoinnilla havainnollistetaan komitatiivin käyttöä aineistoesimerkeissä. Tiedot aineistoesimerkkeinä käytettyjen tekstien kääntäjistä löytyvät tämän tutkielman liitteestä 2: Tutkielmassa käytetyt osakorpuukset.

(3) Vastaan tullut Vitali Antonovitš Pinegin *harmaine sadetakkeineen* ja *huopahattuineen* ei liioin näyttänyt kauhtuneeseen ylioppilaan takkiin sonnustautuneelta nuorukaiselta. (KS-uudet, Grossman: Kaikki virtaa)

Edellä kerrotun taustan takia on kiinnostavaa tarkastella, miten paljon komitatiivia esiintyy venäjistä tehdyissä käännöksissä. Sari Eskola toteaa väitöskirjassaan, että venäjistä käännetyssä suomessa kääntäjät käyttävät komitatiivia runsaammin ja monipuolisemmin kuin alkuperäissuomessa (Eskola 2002), mikä on mielenkiintoinen havainto, sillä Eskolan väitökseen asti yleinen käsitys käännöstutkimuksessa on ollut se, että käännetyssä kielessä käytetään uniikkiaineksia harvemmin kuin natiivin tuottamassa ns. alkuperäiskielessä (Tirkkonen-Condit 2005). Yleisesti ottaen suomi on kielenä synteettisempi kuin venäjä, eli suomen kielioppi mahdollistaa tiivistävien rakenteiden runsaan käytön, mistä seuraa se, että suomessa niitä myös käytetään runsaasti (Eskola 2002: 75). Uniikkiainesten teoriaa avataan tämän työn luvussa 2.

Komitatiivilla vastataan kysymyksiin minkä kanssa, mikä seurana. Sen pääte on *ine*, ja komitatiivissa olevaan substantiiviin liittyy tämän päätteen lisäksi myös possessiivisuffiksi, mutta adjektiiviin ei. Yksiköllä ja monikolla ei ole eroa, koska molempiin kuuluu rakenteeseen ”kivettynyt” monikon tunnus *i*. Komitatiivin tarkoitteen yksiköllisyys täytyy päätellä kontekstista, kuten alla esimerkissä (4). Esimerkissä (5) näkyy myös adjektiivin taipuminen komitatiiviin. (Karlsson 1982: 132)

(4) Ministeri saapui tilaisuuteen *vaimo|ine|en*.

(5) Kissaemo *sulois|ine pentu|ine|en* nautti kevätauringosta.

Komitatiivia on tarkastellut korpustutkimuksen keinoin muun muassa Maija Sirola (nyk. Sirola-Belliard) Tampereen yliopistossa tehdyssä suomen kielen pro gradu -tutkielmassaan (Sirola 2008) ja myöhemmin väitöstutkielmassaan (Sirola-Belliard 2016). Helsingin Sanomien vuosikerroista 2000 ja 2001 tekemässään tutkimuksessa Sirola vertailee komitatiivin ja genetiivin kanssa järjestyvän *kanssa*-postposition rakenteen käyttöä yleiskielisessä nykysuomessa. Sirolan tutkimus vaikuttaa olevan tuorein suomen kielen komitatiiviin keskittyvä työ. Sirola ei pyri arvottamaan kielenkäytön oikeellisuutta, vaan tutkielma on deskriptiivisyydessään hyödyllinen erityisesti silloin, kun kaivataan tietoa kielen todellisesta nykytilanteesta. Sirola toteaa, että *kera*-postposition käyttö ei eroa ratkaisevasti *kanssa*-postposition käytöstä, mutta väitöskirjassaan hän huomauttaa *kanssa*-postposition ja *-ine*-komitatiivin käytön eroavan merkittävästi toisistaan nykysuomessa. Niiden käyttökohteet ovat erilaiset, mutta ne eivät kilpaile keskenään, vaan täydentävät toinen toisensa merkitystä. Sirola-Belliardin väitöstutkimuksessaan käyttämässä

esimerkkilauseessa (6) *kanssa-* ja *kerä-*muotoja sekä komitatiivia käytetään kuten mahdollista on, enemmän tai vähemmän toistensa kanssa synonyymisinä:

- (6) Joo, siellä Satulinnassa yövyin joskus. Silloin oli vielä Satu Silvo emäntänä *kerä* sulhasensa Juha Rantasilan. Hoitelivat aamiaistarjoiluja. Mari Rantasila oli *perheineen* siellä, kuten myös Leena Harkimo miehensä *kanssa*. Joten, me ja muut kuuluisuudet tavattiin.
(Sirola-Belliard 2016. N70, Facebook-kommentti 8.4.2015)

Eräs varhaisempi aiheeseen liittyvä tutkielma löytyy Helsingin yliopistosta. Marja-Riitta Päivärinta on tehnyt pro gradu -tutkielmassaan kronologisen vertailun instruktiivin ja komitatiivin käytöstä suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa. Työ on jo vuodelta 1971, joten ajankohtaisen tiedon sijaan se tarjoaa ajankuvan tarkastelemiltaan vuosilta 1889, 1929 ja 1969, mutta työn perusajatus on sama kuin tässä tutkielmassa, pois lukien oma käänntieteilinen lähestymistapani.

Ajatus siitä, että komitatiivin käyttöä vertailtaisiin kronologisesti, heräsi Eskolan väitöskirjaa lukiessa. Hän toteaa, että siihenastisesta tutkimuksesta puuttuu historiallinen perspektiivi (Eskola 2002: 229), joten tutkielmani näkökulma on perusteltu. Tällä kieliyhdistelmällä ei myöskään löytynyt vastaavia tutkielmia. Hypoteesi muotoutui nykyiselleen myös sillä perusteella, että Mona Bakerin mukaan tietyt kielen piirteet saavat käänntöskielessä keskimäärin pienempiä arvoja kuin alkuperäiskielessä (Nevalainen 2005: 140 [Baker 1995]). Näin ollen komitatiivi olisi otollinen tarjokas tähän tutkimukseen, koska sille ei venäjässä ole suoraa vastinetta mutta kääntäessä on helppo valita muu suomenkielinen vastine kanssa-ilmaisuille.

Yllämainitun perusteella valitsin työni aiheeksi käänntösuomen ja alkuperäissuomen komitatiivin käytön. Käänntöskielen tutkimuksen yleisen käsityksen mukaan muotoiltu hypoteesini on kolmiosainen. Ensinnäkin hypoteesini mukaan käänntösuomessa komitatiivia käytettäisiin määrällisesti **enemmän** kuin alkuperäissuomessa, toisekseen **toisteisemmin** eli yksinkertaistumisuniversaalin mukaisesti alkuperäissuomeen verrattuna, ja kolmanneksi **eriyhteyksissä** eli epätyypillisesti verrattuna alkuperäissuomeen. Tarkempi erittely universaaleihin liittyvistä termeistä on luvussa 2.

Tutkielman tavoitteena on siis saada selville, käyttääkö käänntösuomi komitatiivia tavalla, joka on alkuperäissuomen komitatiivinkäyttötavasta poikkeava, ja siten selvittää, voisiko venäjältä käänntettyjen romaanien kieli osittain komitatiivin epätyypillisen käytön takia tuntua suomenkielisestä lukijasta raskaalta ja vaikeaselkoiselta.

1.2. Tutkimusaineiston esittely

Tutkielman aineistona käytetyt moni- tai yksikieliset korpuksot sisältävät suorasanaista kaunokirjallista tekstiä eli proosaa. Ne edustavat kielenkäyttöä kaunokirjallisuuden viitekehäyksessä, joten niiden perusteella ei voi vetää yhtäläisyysmerkkejä yleiskieleen, puhumattakaan erikoisalojen kielistä tai puhekielestä. Tutkielman tulokset ovat kuitenkin kiinnostavia siitä näkökulmasta, että juuri venäjistä käännettyjä kaunokirjallisia teoksia on usein syytetty raskassoutuisuudesta ja vaikeasti ymmärrettävästä kielestä. Tässä tutkielmassa selvitetään yhden kielioppipiirteen kannalta, onko myytissä perää.

Käytin tämän tutkielman aineistona Tampereen yliopiston Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikön Mustikka-palvelimella (käyttäjätunnukset haettava Tampereen yliopiston LTL-yksiköstä, lisätiedot osoitteesta mustikka.uta.fi) sijaitsevia tekstikorpuksia Russian-Finnish parallel corpus of literary texts (lyh. ParRus), Finnish-Russian parallel corpus (ParFin), Finnish Literary Texts (FiLT) ja Käännössuomen korpus (KsK). Korpuksia käytetään selaimessa toimivalla TACT-työkalulla (Tampere Corpus Tools). Seuraavissa alaluvuissa kuvailen korpuksia tarkemmin.

1.2.1. Käännössuomi: ParRus ja Käännössuomen korpus

ParRus eli Kaunokirjallisten tekstien venäjä-suomi -rinnakkaiskorpus (Russian-Finnish Parallel corpus) on Mikhail Mikhailovin koostama, ja se sisältää venäjänkielisiä kaunokirjallisia tekstejä suomennoksineen, yhteensä 156 tekstiparia kirjoitushetkellä maaliskuussa 2016. Osakorpuksen koontihetkellä ParRus-korpuksessa oli yhteensä 5 680 961 sanaa, joista suomea oli 2 916 012 ja venäjää 2 764 949 sanaa. Tekstit ovat venäläistä kaunokirjallisuutta vuosilta 1830–2003, Pushkinista Ulitskajaan. Muutamista venäjänkielisistä teksteistä on useita suomennoksia eri kääntäjiltä, jolloin yksi ja sama alkuteksti kuuluu kahteen tekstipariin kahden tai useamman eri suomennoksen kanssa. Esimerkiksi Gogolin novellista *Shinel* on neljä versiota eri kääntäjiltä: Wuoren Päälysviitta-niminen käännös vuodelta 1883, Jalkasen Päälystakki vuodelta 1958 (julkaistu ensi kerran 1908) ja Konkan Päälystakki vuodelta 1959. Lisäksi Esa Adrian on suomentanut teoksen nimellä Päälystakki vuonna 1972, mutta tämä käännös ei kuulu käyttämiini osakorpuksiin. Käytin ParRus-korpuksista käännössuomen tekstejä eri aikakausilta. Listat eri osakorpuksiin lisätyistä teksteistä ja niiden julkaisuvuosista on liitteessä 2.

Loppuosa tutkielmaan käytetystä käännössuomen aineistosta tulee Käännössuomen korpuksista eli epävirallisesti Savokorpuksista. Käytän tässä tutkielmassa Käännössuomen korpuksista lyhennettä KsK. Käännössuomen korpus on kerätty Itä-Suomen yliopistossa, alun perin Savonlinnan yliopiston kansainvälisen viestinnän laitoksella projektissa *Käännössuomi ja kääntämisen*

universaalit. Tutkimus korpusaineistolla (Mauranen 1998, 2000), ja siihen kuuluu sekä käännössuomen että alkuperäissuomen tekstejä eri lähtökielistä ja tekstilajeista. Tässä tutkielmassa on käytetty sen sisältämiä kaunokirjallisia venäjistä suomeksi käännettyjä tekstejä vuosilta 1980–2011 sekä alkuperäissuomen tekstejä samalta ajanjaksolta. Käännössuomen korpuksessa on venäjistä käännettyä kaunokirjallista suomea 564 079 sanaa, joista tässä työssä käytetty aineisto sisältää 452 978 sanaa. Jätin käyttämästäni osakorpuksesta pois Andrei Platonovin teoksen *Čevengur*, koska vaikka teos on käännetty suomeksi vuonna 1990, sen lähtöteksti on kirjoitettu noin vuosina 1926–1930, joten se ei varsinaisesti ole verrattavissa osakorpuksen muihin teksteihin, jotka on kirjoitettu 1900-luvun loppupuolella. Lisäksi kyseisen teoksen kielenkäyttö on ollut omalle ajalleenkin hyvin persoonallista. Lähtöteksti on olennainen osa käännöstekstin syntyprosessia, joten sitä ei voi olla ottamatta huomioon. Muuttujien minimoimiseksi jätin siis teoksen *Čevengur* pois. On tosin myönnettävä, että en ole kammannut muiden osakorpuksissa olevien teosten kirjoitus- ja käännösvuosien erotusta, vaan on mahdollista muttei todenäköistä, että teoslistasta saattaa löytyä muitakin alkuteos- ja käännöspareja, joiden julkaisussa on yli viisi vuosikymmentä eroa.

1.2.2. Alkuperäissuomi: Käännössuomen korpus, ParFin ja FiLT

Alkuperäissuomen aineistoni sisältää tekstejä kolmesta korpuksista: Käännössuomen korpuksista, ParFin-korpuksista ja FiLT-korpuksista. Käytin Käännössuomen korpuksista käännössuomen tekstien lisäksi sen sisältämiä alkuperäissuomen tekstejä. Käännössuomen korpuksista käyttämäni alkuperäissuomen tekstit sisältävät 1 000 129 sanaa. Sekä ParFin- että ParRus-korpusta on laajennettu tätä tutkielmaa varten tehdyn aineistonkeruun jälkeen, joten sanamäärät eivät enää täsmää tutkielman palautusaikaan eli joulukuussa 2016 olemassa oleviin korpuksiin. Käännössuomen korpuksen esittelin lähemmin jo edellä luvussa 1.2.1. ParFin eli Finnish-Russian parallel corpus, suomeksi Kaunokirjallisten tekstien suomi-venäjä -rinnakkaiskorpus, on Juho Härmeen Tampereen yliopistossa koostama korpus suomenkielisistä kaunokirjallisista teksteistä ja niiden venäjännöksistä. Tekstit ovat vuosilta 1910–2011, ja korpukseen kuuluvia kirjailijoita ovat esimerkiksi Maiju Lassila tai Johanna Sinisalo. Käyttämässäni osakorpuksissa on 760 277 sanaa alkuperäissuomea ParFin-korpuksista.

FiLT eli Finnish Literary Texts (Suomenkielisten kaunokirjallisten tekstien korpus) on kokoelma suomalaisen kaunokirjallisuuden merkkiteoksia vuosilta 1870–1983 Aleksis Kivistä ja Minna Canthista Mika Waltariin. Valitsemassani aineistossa on 836 555 sanaa FiLT-korpuksen alkuperäissuomalaisista kaunokirjallisuutta.

Pohdin tutkielmanteon alkuvaiheessa, että kaunokirjallisella aineistolla tehdyn kandidaatintutkielman jälkeen olisi mielenkiintoista tarkastella asiatekstin kieltä sen erilaisen ilmaisutavan vuoksi. Kaunokirjallinen teksti saattaa pyrkiä ns. kirjallisuudellisuuteen, millä tarkoitan erityistä kielenkäyttöä kielen itsensä vuoksi, ei asiasisällön vuoksi. Roland Barthes asettaa tieteen ja kirjallisuuden toistensa vastapoleiksi suhteessaan kieleen. Tieteelle kieli on väline, kun taas kirjallisuus elää ja eksistoi itse kielessä (Nesteleev 2010: 36 [Barthes 1989: 377]). Theo Hermans muotoilee käsityksen niin, että esimerkiksi runous voi käyttää sellaisia semanttisia, rytmisiä, loppusointuisia tai intertekstuaalisia ilmaisukeinoja, että kääntämisestä saattaa tulla jopa mahdotonta (Hermans 2009: 302). Asiateksti käyttää osittain samoja ilmaisu- ja vaikutuskeinoja kuin kaunokirjallinenkin, mutta asiatekstin ensisijainen tarkoitus on välittää informaation sisältö lukijalle vaikka sitten muodon kustannuksella, kun taas kaunokirjallisella tekstillä on varaa kiinnittää eri tavalla huomiota myös tekstin muotoon. Valitsin kuitenkin omaa työmäärääni ajatellen kaunokirjalliset tekstit, sillä vaikka alkuperäissuomen asiatekstien aineistoa olisi voinut saada Helsingin Sanomien korpukselta, venäjältä suomeksi käännetyn asiatekstin korpusaineistoa olisi pitänyt itse kasvattaa. Käännössuomen korpuksessa on venäjältä suomeksi käännettyjä asiatekstejä, mutta hyvin vähän, eli aineisto ei olisi ollut kooltaan verrannollinen alkuperäissuomen asiatekstiaineistoon nähden. Tarkoituksenmukaisinta oli siis pysytellä kaunokirjallisessa tekstissä. Jos taas käännetty venäjä on se, mitä halutaan tarkastella, niin InoSMI-portaalissa (www.inosmi.ru) on venäjäksi käännettyjä uutisartikkeleita 30 suomenkielisestä uutislähteestä. Aleksandra Belikova Itä-Suomen yliopistosta on käyttänyt InoSMIn tekstikokoelmaa aineistonaan tutkiessaan poliittisten metaforien kääntämistä suomen ja venäjän välillä (Belikova 2010, ks. Myös Van Poucke & Belikova 2016).

1.2.3. Korpustyökalu

Ensimmäiseksi loin itselleni kokojensa puolesta verrannolliset alakorpuksat kultakin tarkasteltavalta ajanjaksolta. Korpuksat ovat käytettävissä internet-käyttöliittymän avulla (TACT, Text Analysis Corpus Tools), joten minun ei tarvinnut ladata niitä omalle tietokoneelleni. Sittemmin korpusaineistoille on otettu käyttöön TextHammer-työkalu (mustikka.uta.fi/texthammer), jolla aineistoa voi tarkastella aikaisempaa monipuolisemmin, sillä se sallii esimerkiksi sijamuodon mukaan tehdyt haut. TextHammer otettiin käyttöön kun suurin osa tämän tutkielman työstä oli jo tehty, joten sitä ei ole hyödynnetty.

Tein aineistoista hakuja, jotka käsittelen tarkemmin analyysissä tutkielman luvussa 3. TACT-työkalulla voi hakea esimerkiksi frekvenssisanalistoja, kollokaatioita tai konkordansseja (tarkemmin korpustyökaluista ja tyypillisistä hauista ks. Kennedy 1998: 262).

Frekvenssisanalystassa näkyy hakuehtoon sopiva yksittäinen sana tai sanat, sen absoluuttinen frekvenssi ja suhteellinen frekvenssi. Toinen vaihtoehto on tehdä konkordanssihakua, joka antaa tulokseksi tekstikappaleen, eli hakusanan ympärillä olevan muutaman virkkeen verran kummaltakin puolelta tekstiä kontekstiksi. Kollokaattihauilla voidaan etsiä yhdessä esiintyviä sanoja. Enemmän kaksikielisistä verrannollisista rinnakkaiskorpuksista kertoo Mikhailovin ja Härmeen artikkeli (Mikhailov ja Härme 2015).

Suoritin aineistossani erilaisia sanahakuja, joista saadut tiedot tallensin taulukkolaskentaohjelmaan. Hain komitatiiveja taivutuspäätteiden mukaan, eli ensimmäisiä hakutermejä olivat *-ine*, *-ineni*, *-inesi*, *-inensA*, *-inemme*, *-innenne*, sekä *-ineen*. Haun tuloksena sain sanalistan kustakin korpuksesta kultakin hakusanalta. Laskin saamieni sanojen suhteelliset frekvenssit suhteessa kaikkien korpusten yhteissanamäärään. Tein myös konkordanssihakua, joiden avulla tarkastelin myös komitatiiveja kontekstissaan voidakseni tehdä laadullista analyysiä komitatiivin käyttöyhteyksistä (luku 3.1.1 Komitatiivien laadullinen analyysi).

1.3. Tutkimusmetodi: korpusanalyysi

Tässä työssä on käytetty metodina korpusanalyysiä, eli korpusavusteista kielentutkimusta.

Korpustutkimus sähköisillä tekstikorpuksilla mahdollistaa suurten tekstimassojen tarkastelun verrattain tehokkaasti. Haasteena aloittelevalla korpustutkijalla on löytää kulloiseenkin ongelmaan sopivat hakuehdot, jotta taulukko-ohjelmaan saatu aineisto olisi mahdollisimman käyttökelpoista.

Tutkimusmetodinä on käytetty vertailevaa korpustutkimusta, joka hyödyntää sekä määrällistä että laadullista tutkimusta, mutta ensisijaisesti määrällistä. Koska korpuksista saa sekä numeraalista että kielellistä tietoa, usein ensimmäinen askel on tehdä kvantitatiivista analyysiä. Omassa tutkielmassani tarkastelen aineistoani myös kvalitatiivisesti, koska haluan tyypitellä komitatiivi-ilmauksia kontekstin perusteella.

Sähköiset tekstikorpukset alkoivat yleistyä 1990-luvulla tietotekniikan leviämisen myötä. Ensimmäisiä käänöstutkimuksessa korpuksia hyödyntäviä tutkijoita oli Mona Baker, joka on myös kehittänyt käänösuniversaalien käsitettä (Baker 1993). Nykyisin korpukset ovat täysin digitaalisia, koska tällaisista hakemistoista on helpoin tehdä erilaisia hakuja ja niitä on suhteellisen vaivaton koodata ja muokata. Sähköisten tekstikorpusten käyttämisessä ja yleensä korpustutkimuksessa on muistettava, että korpuksen koontitapa vaikuttaa siihen, millaista tietoa siitä voidaan kerätä ja millaisia johtopäätöksiä kerätystä tiedosta voidaan tehdä. Tekstikorpuksia koottaessa tehdään aina päätöksiä siitä, mitä jätetään ulkopuolelle ja mitä otetaan mukaan (Mauranen 2000: 122; Zanettin 2000: 107). Esimerkiksi käänöskieltä ja alkuperäiskieltä

vertaillessa voisi ottaa huomioon myös sen, missä suhteessa kutakin kieliversiota kyseisessä kielenkäyttöympäristössä esiintyy, jos halutaan saada aikaan mahdollisimman edustava korpus (Zanettin 2000: 108). Italiankielisestä kaunokirjallisuudesta noin 25 % on käänöskirjallisuutta, ja käännetyistä teoksista noin 50 % on käännetty englannista, eli lähtökielistä englanti hallitsee käänöskirjamarkkinoita Italiassa. Englanniksi julkaistusta kaunokirjallisuudesta Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa vain noin 2 % on käännettyä, ja tuosta kahdesta prosenttiyksiköstä noin 4 % on käännetty italiasta (Zanettin 2000: 108 [Venuti 1995: 12, *Index Translationum* 1998]).

Italiankielinen kirjallisuus ei siis ole kovin hyvin edustettuna Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian käänöskirjallisuudessa, saati kaikessa englanniksi julkaistavassa kirjallisuudessa. Verratkaamme meikäläistä tilannetta näiden kahden kulttuuripiirin käänöstilanteeseen: Suomessa vuonna 2005 julkaistusta kaunokirjallisuudesta noin 15 % on käännettyä. *Index Translationumista* käy ilmi, että vuonna 2005 englanti on ollut lähtökielenä noin 60 prosentissa Suomessa tehdyistä suomennoksista. Suomessa julkaistavasta kaunokirjallisuudesta siis suurempi osa on alun perin suomenkielistä (85 %) kuin Italiassa alun perin italiankielistä (75 %). Englannin asema lähtökielenä on hyvin vahva molemmissa maissa, sillä vähintään puolet sekä Suomen että Italian käänöskirjallisuudesta käännetään englannista (Suomi 60 % ja Italia 50 %). Toisaalta suhteet englanniksi käännetyn suomalaisen kirjallisuuden kohdalla ovat siis vielä Italiaakin enemmän kallellaan englannin hyväksi, ehkä siksi, että suomenkielinen kulttuurialue on varsin vähäinen vaikuttaja globaalissa mittakaavassa. Näin ollen Suomessa vallitsevaa käänös- ja alkuperäiskirjallisuuden tilannetta havainnollistamaan voitaisiin luoda käänöstekstikorpus, joka sisältäisi edellä mainituissa suhteissa 85 % alkuperäissuomea ja 15 % käänössuomea, ja käänössuomen teksteistä 60 % olisi käännetty englannista, 12 % ruotsista, 6-7 % ranskasta, 6-7 % saksasta ja loput olisivat 1-2 % osuuksia venäjältä, norjasta, tanskasta, italiasta, espanjasta ja japanista sekä muista kielistä.

Omassa käytössäni tässä työssä on sekä yksi- että monikielisiä ja rinnakkaisia korpuksia (Zanettin 2000: 105). Zanettin tarkastelee erilaisia käänösvetoisia (*translation-driven*) korpustyyppisiä ja jaottelee käänöstekstien korpukset kolmeen tyyppiin niiden koostumuksen ja käyttötarkoitusten mukaan: yksikielinen (käänöstekstien) verrannollinen korpus, kaksikielinen verrannollinen korpus ja kaksikielinen rinnakkaiskorpus.

Käyttämistäni korpuksista Käänössuomen korpus on ensimmäistä tyyppiä, eli yksikielinen verrannollinen käänöskorpus (Zanettin 2000: 106). Tämän tyyppin korpusten alkuperäiskielen osuus on koottu käänösten ehdoilla, joten sen avulla voidaan keskittyä paljastamaan käänöstekstien erikoispiirteitä, mutta jos halutaan saada selville, kuinka ne poikkeavat alkuperäisteksteistä, tarvitaan myös alkuperäistekstien korpus. Toinen korpustyyppi on

kaksikielinen verrannollinen korpus, jota voidaan kutsua myös paralleelitekstien kokoelmaksi. Tämä korpustyyppi ei sisällä käännöksiä vaan erikielisiä paralleeli- eli rinnakkaistekstejä kahdella kielellä joltain tietyltä erikoisalalta. Käännösvetoisen tästä korpustyyppistä tekee se, että kääntäjät voivat käyttää sitä tarkistamaan kääntämänsä tekstilajin yleisiä piirteitä.

Yksikään tässä tutkielmassa käytetyistä korpuksista ei kuulu Zanettinin toiseen korpustyyppiin. ParRus puolestaan on kolmatta tyyppiä eli kaksikielinen rinnakkaiskorpus. Sentyypisten korpusten avulla tutkijat voivat ottaa selvää siitä, mitä kääntäjä on tehnyt, ja kääntäjät toisaalta voivat tarkastella aikaisemmin tehtyjä käännösratkaisuja. (Zanettin 2000: 105)

Zanettin esittelee vielä yhden korpustyyppin: kaksisuuntainen rinnakkaiskorpus (*bi-directional parallel corpus*). Tällaisessa korpuksessa on alkutekstejä kahdella kielellä ja näiden alkutekstien käännökset kummallekin korpuksen sisältämälle kielelle. Esimerkkejä tällaisesta tekstikorpuksesta ovat English Norwegian Parallel Corpus (ENPC, Oslon yliopisto, Zanettin 2000: 107 [Ebeling 1998]) sekä Tampere Bilingual Corpus of Finnish and English (TamBiC, Tampereen yliopisto, Cooper).

Kuten korpustutkimuksessa on tapana, olen laskenut ns. suhteelliset frekvenssit hakutuloksistani, jotta tuloksia voi verrata erikokoisten osakorpusten välillä. Olen laskenut esiintymät 10 000 sanaa kohden. Jaoin siis frekvenssien lukumäärän osakorpuksen sanamäärällä ja kerroin saamani luvun 10 000:lla. Esimerkiksi osakorpuksessa KS-uudet komitatiivien frekvenssi on 417 ja osakorpuksessa KS-uudet on yhteensä 701 032 sanaa, joten laskutoimitukseni oli seuraava: $417 / 701\,032 * 10\,000 \approx 5,95$ komitatiivia per 10 000 sanaa. Taulukossa 1 on esitetty kaikissa osakorpuksissa esiintyvien komitatiivien suhteelliset frekvenssit.

Korpustutkimuksessa käytetään usein tiettyjä tilastotieteen testejä, esimerkiksi khiin neliö –testiä. Sitä on kritisoitu yksipuolisuudesta ja huonosta soveltuvuudesta korpusaineistoon (Gries 2015). Yhtenäisestä kaunokirjallisesta teoksesta tuskin voi tuottaa täysin toisistaan riippumattomia sanahakuja ja siten toisistaan riippumattomia tilastollisia lukuja, joten khiin neliö -testin vaatimus toisistaan riippumattomista muuttujista ei aivan täyty. Päädyin kuitenkin itse käyttämään juuri khiin neliö -testiä sen yleisyyden takia. Näin ainakin tutkielmani on verrattavissa muuhun samaa testiä käyttävään alan tutkimukseen.

Taulukko 1. Komitatiivien normalisoidut frekvenssit, sulkeissa absoluuttiset frekvenssit

	suhteellinen frekvenssi	kokonaissanamäärä
AS-uudet	3,4 (499)	1 486 438
AS-70	5,0 (243)	485 340
AS-vanhat	7,2 (448)	625 183
US	7,5 (723)	966 294
KS-uudet	5,9 (417)	701 032
KS-70	5,6 (422)	747 527
KS-vanhat	9,7 (135)	139 454
KAIKKI	5,6 (2886)	5 151 268

Tässä tutkielmassa tarkastin saamieni tulosten tilastollisen merkitsevyyden khiin neliö -testillä. Siinä verrataan kahta erillistä, toisistaan riippumatonta muuttujaa toisiinsa, jotta saataisiin selville, onko frekvenssien ero tilastollisesti merkitsevä ja voitaisiinko testi yleistää laajempaan mittakaavaan eli koskemaan myös muuta tekstiä kuin tämän tutkielman aineistoa. Khiin neliö -testissä käyttämäni laskuri löytyy verkosta². Tein testin ensin kaikista alkuperäissuomen ja käännoissuomen komitatiiviesiintymistä, ja sen jälkeen vertailin kronologisia osakorpuksia keskenään. Vertasin siis AS-aineistojen yhteenlaskettuja komitatiiviesiintymiä KS-aineistojen yhteenlaskettuihin komitatiiviesiintymiin, ja tämän testin tuloksena khiin neliön arvo on 97,692, kun p -arvo on $< 0,00001$ (ristiintaulukointi esitetty alla Taulukossa 2). Testissä vapausaste (*degree of freedom*) on 1, jolloin p :n arvolla $< 0,05$ khiin neliön tulee olla suurempi kuin 3,841. $98,092 > 3,841$, joten tämän testin perusteella erot komitatiivien lukumäärissä AS- ja KS-teksteissä ovat tilastollisesti merkitseviä.

² <http://www.quantpsy.org/chisq/chisq.htm>

Taulukko 2. Yhteenlaskettujen AS- ja KS-aineistojen ristiintaulukointi

Kaikki komitatiivit		Kategoriat		Yhteensä
		AS-kaikki	KS-kaikki	
Luokat	komitatiivisanat	1189	1697	2886
	ei-komitatiivisanat	2595772	2552610	5148382
Yhteensä		2596961	2554307	5151268

Osakorpusten kohdalla tein testit ajanjaksoittain. AS-uusien ja KS-uusien välillä tehdyssä testissä khiin neliön arvo on 76,904 (Taulukko 3). AS-70- ja KS-70 -osakorpuksista tehdyn khiin neliö -testin arvo on 2,225 (Taulukko 4). AS-vanhat ja KS-vanhat -aineistoista tehdyn khiin neliö -testin arvo on 9,464 (Taulukko 5). Jotta aineistoissa olisi muuta kuin satunnaisuuden aiheuttamaa vaihtelua komitatiivin esiintymisessä, khiin neliön tulisi olla $> 3,841$ kun p -arvo on $< 0,05$. 70-luvun aineistoissa tämä ei toteudu, joten yksin niiden perusteella ei voi tehdä yleistyksiä komitatiivin käytöstä. Uusien tekstien aineistossa ehto toteutuu, eli AS- ja KS-uudet -aineiston tulosten perusteella voidaan tehdä yleistyksiä. Samoin AS- ja KS-vanhojen vertailu on kelvollinen yleistysten tekemiseen.

Taulukko 3. Aineistojen AS-uudet ja KS-uudet ristiintaulukointi

Uudet		Kategoriat		Yhteensä
		AS-uudet	KS-uudet	
Luokat	komitatiivisanat	498	417	915
	ei-komitatiivisanat	1485940	700615	2186555
Yhteensä		1486438	701032	2187470

Taulukko 4. Aineistojen AS-70 ja KS-70 ristiintaulukointi

70-l		Kategoriat		Yhteensä
		AS-70	KS-70	
Luokat	komitatiivisanat	243	422	665
	ei-komitatiivisanat	485097	747105	1232202
Yhteensä		485340	747527	1232867

Taulukko 5. Aineistojen AS-vanhat ja KS-vanhat ristiintaulukointi

Vanhat		Kategoriat		Yhteensä
		AS-vanhat	KS-vanhat	
Luokat	komitatiivisanat	448	135	583
	ei-komitatiivisanat	624735	139319	764054
Yhteensä		625183	139454	764637

Taulukko 6. Kaikkien osakorpusten ristiintaulukointi

Osakorpuksittain		Kategoriat							Yht.
		AS-uudet	KS-uudet	AS-70	KS-70	US	AS-vanhat	KS-vanhat	
Luokat	komitatiivisanat	498	417	243	422	723	448	135	2886
	ei-komitatiivisanat	1485940	700615	485097	747105	965571	624735	139319	5148382
Yht.		1486438	701032	485340	747527	966294	625183	139454	5151268

Kun testissä on koko aineisto osakorpuksittain jaoteltuna, khiin arvo on 268,938, vapausaste 6 ja p :n arvo on alle 0,01 (Taulukko 6). Kaikkien osakorpusten yhdistettyjen lukemien perusteella siis voi tehdä yleistyksiä komitatiivin käytöstä alkuperäis- ja käännessuomessa.

Korpusten käyttäminen kielentutkimuksessa auttaa keskittymään kielen todelliseen käyttöön, eli tutkimus on deskriptiivistä. Tavanomaisissa sanakirjoissa kuvataan vain norminmukaista kielenkäyttöä, mikä saattaa olla todellisuuteen verrattuna harhaanjohtavaa tai äärimmäisessä tilanteessa jopa väärää (Mikhailov 2002). Kaunokirjallisuus on toki aina varsin prosessoitua ja harkittua kieltä, jonka persoonallinen, jopa epätyypillinen käyttäminen tai muuntelu voi olla itsetarkoitus. Se voi olla ajoittain hyvinkin kaukana yleiskielisestä materiaalista. Venäjän kielestä varsin kattava otos erilaista aineistoa löytyy Venäjän kansalliskorpuksesta (*Natsional'nyj korpus russkogo äzyka, NKRJa/HKPЯ*), joka sisältää venäjänkielisiä tekstejä esimerkiksi yleiskielisistä sanomalehdistä ja useilta erikoisaloilta, sekä myös dialogiaineistoa ja kaksikielisiä verrannollisia korpuksia. Se on vapaasti saatavilla verkossa osoitteessa www.ruscorpora.ru.

1.4. Tutkielman rakenne

Tutkielmassani on 4 lukua. *Ensimmäinen* luku on johdantoa, jossa kerron tutkimuskysymykseni taustoista, aineistostani ja käyttämistäni korpuksista ja korpustyökaluista. *Toisessa* luvussa tarkastelen eri käsityksiä käännösuniversaaleista ja kerron lähemmin muutamista omaa tutkielmaani muistuttavista käännösuniversaaleista koskevista artikkeleista. *Kolmannessa* luvussa analysoin keräämäni komitatiiviaineistoa frekvenssin, monisanaisten ilmausten, fraseologismien ja sanaluokkien osuuksien perusteella. *Neljäs* luku on yhteenveto, jossa kerron tutkielmasta tekemäni johtopäätökset ja arvioin tutkielmani hypoteesien toteutumista. Tutkielman lopussa lähdeviitteiden ja liitteiden jälkeen on 10-sivuinen venäjänkielinen lyhennelmä.

Havainnollistan tutkielmaani käyttämällä korpuksista otettuja tekstilainauksia. Tutkielmassa käytetyt lyhenteet avataan ennen johdantoa työn alussa. Merkitsen eri osakorpuskokonaisuuksia kompaktiuden vuoksi korpuksista käyttämällä kirjainlyhenteillä, jotka esittelin edellä luvussa 1.1. Kirjainlyhenne sekä maininta lainauksen lähde-teksestä ovat sulkeissa lainausten jäljessä. Toisinaan sulkeissa on myös alkukielinen ilmaisu, milloin se on relevanttia. Kattava lista osakorpuksista, tekstien julkaisuvuosista ja niistä käyttämistäni lyhenteistä on luvussa 4 taulukossa 1.

Käytän tutkielmassani komitatiiviosumista termejä frekvenssi ja lemma. Frekvenssi tarkoittaa sitä, montako kertaa kukin komitatiivimuoto esiintyy kulloisenkin korpuksen tai osakorpuksen tekstissä, eli kyseessä on absoluuttinen lukumäärä. Lemmojen lukumäärällä tarkoitan sitä, montako erilaista perusmuotoista sanaa komitatiiviin taivutettujen osumieni taustalla on. Esimerkiksi sana *jalkoineen* esiintyy osakorpuksessa KS-modernit neljä kertaa, joten sen (absoluuttinen) frekvenssi tässä osakorpuksessa on neljä. Kuitenkin kaikki nämä neljä osumaa ovat esimerkkejä yhdestä lemmasta, eli niiden sama perusmuoto *jalka* lasketaan yhdeksi.

2. KÄÄNNÖSUNIVERSAALIT JA MUU TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Käännöskielelle on usein asetettu samat laatu- ja tyyli vaatimukset kuin alkuperäiskielellekin, eli käännöskieltä on arvoitettu muun kohdekielisen kulttuurin ja siellä tuotetun alkuperäiskielen perusteella, ja kaikenlaista vierautta on paheksuttu. Kautta aikojen käännettyä kirjallisuutta on syytetty kotimaisen kielen turmelemisesta, vaikka käännetyt teokset ovat etenkin Suomen kulttuuripiirissä, joka esimerkiksi sata vuotta sitten on ollut verrattain syrjäinen, olleet tärkeitä uusien aatteiden tuomisessa (Paloposki 2005: 26). 1900-luvun alussa yleinen käännösstrategia oli kotouttaminen ja käännöksen alkuperäiskulttuurin häivyttäminen (Heino 2013:14 [Paloposki ja Koskinen 2001: 28]). Anu Heino Vaasan yliopistosta on tarkastellut kotouttamista pro gradu -tutkielmassaan (Heino 2013). Heino vertaa tutkielmassaan Mary Poppins -teoksen eli tutummin Maija Poppasen kolmea eri suomennosversiota, joissa vanhin toteuttaa erittäin kotouttavaa käännösstrategiaa ja uusin sikäli vieraannuttavaa, että sen strategiana on pysytellä mahdollisimman lähellä lähdeosta.

1980-luvulla käännösten kieltä tutkinut Vehmas-Lehto nimitti käännöskielen ja kohdekielen välillä havaittuja eroja piilovirheiksi (Vehmas-Lehto 1989), mutta nimitys ja asennoituminen ovat lieventyneet ajan kuluessa: vuonna 1997 Karhu kutsui käännöskielen ja kohdekielen eroja piilopoikkeamiksi, ja sittemmin on siirrytty termeihin, jotka eivät eksplisiittisesti määritä käännöskielen ominaisuuksia negatiivisiksi. Nykyään käännöskieli nähdään enemmän omana kielimuotonaan ("third code", "translationese"). Venäläisessä kielentutkimuksessa käännöksiin ei ole kiinnitetty vastaavassa määrin huomiota kuin Suomessa tai länsimaissa, mutta jo vuonna 1970 Komissarovin teoksessa mainitaan *podjazyk perevodov*, vapaasti suomennettuna 'käännösten kielimuoto'. Komissarovin käyttämä nimitys kalskahtaa negatiivisen arvottavalta, mikä on ollut tuolle ajalle tyypillistä.

Ennen 1990-luvulla nopeasti kehittynyttä käännöskielen tutkimusta arvostelun lähtökohdat jättivät huomiotta sen, että käännöskielen syntyprosessi on hyvin erilainen kuin alkuperäiskielen, ja että myös sen yleiset toimintaperiaatteet eroavat jonkin verran alkuperäiskielestä. Käännettyissä teksteissä on havaittu piirteitä, jotka ovat yhteisiä kaikille käännöksille riippumatta lähtö- ja kohdekielestä (Baker 1993). Näitä piirteitä kutsutaan käännösuniversaaleiksi yleisyytensä vuoksi, ja kohdekielellä alun perin kirjoitetussa tekstissä ei vastaavia piirteitä ilmene. Eskolan (2005) mukaan lähdekielen vaikutusta kääntäjien valintoihin olisi tarkasteltava uudenlaisten oletusten pohjalta, joissa otetaan huomioon nimenomaan nämä käännöskielelle tyypilliset lainalaisuudet. Edellisessä on huomattava, Eskola on valinnut käyttää käännöksille universaaleista piirteistä

nimitystä lainalaisuus. Käännöstieteen kentällä on useita nimityksiä käännöksille tyypillisistä, kielirajat ja -parit ylittävistä ominaisuuksista, ja itse käytän tässä tutkielmassa nimitystä käännösuniversaalit. Bernardini ja Zanettin puhuvat yleisistä tendensseistä (*general tendencies*) kun taas Toury puhuu interferenssin ja standardisoitumisen laeista, koska nimitys laki jättää hänen tulkintansa mukaan mahdollisuuden poikkeuksille (Toury 1995).

Käännöskielen tutkimus on tarkastellut ahkerasti kaunokirjallisuutta ja journalistisia tekstejä, mutta erikoisalat ovat jääneet toistaiseksi vähemmälle huomiolle. Erikoisalojen kielestä, kuten virkakielestä tai tekniikan alan teksteistä on kuitenkin muutamia tutkimuksia. Svetlana Probirskajan väitös vuodelta 2009 tarkastelee juridista kielenkäyttöä Suomen ja Venäjän/Neuvostoliiton solmimissa kahdenvälisissä sopimuksissa avainsana-analyysin avulla. Kahdenväliset sopimukset eivät ole käännöstekstejä eivätkä alkuperäistekstejä siinä mielessä kuin aineisto käännöskielen tutkimuksessa yleensä on, sillä ne perustuvat vuosikymmenien mittaiselle sopimusperinteelle, joka pitää ottaa huomioon aina kummankin kielistä versiota laadittaessa. Erikieliset versiot ovat aina täydellisen ekvivalentteja koska diskurssi vaatii sitä. Probirskaja tuleekin siihen tulokseen, että vaikka suomen- ja venäjänkieliset kahdenväliset sopimukset eivät eroa maiden normaaleista sopimuskäytännöistä, niissä käytetty kieli on kuitenkin omanlaistaan ja liittyy kiinteästi käyttöympäristöönsä. Ainutlaatuista suhdetta maiden välillä yritetään sopimuksissa häivyttää mutta se nousee esiin joka tapauksessa. (Probirskaja 2009)

Kuten yllä esitelty Probirskajan tutkimus, myös muu käännöskielen tutkimus on siirtynyt pois päin normilähtöisestä ja käännöksen onnistuneisuutta arvottavasta näkökulmasta. Muilta tieteenaloilta deskriptiivisyys levisi käännöstieteeseen James Holmesin ja myöhemmin Gideon Touryn myötä 1980-luvulla (Toury 1995: 7). Tarkoituksena deskriptiivisellä näkökulmalla on oppia ymmärtämään kääntämistä ja tekijöitä, jotka siihen vaikuttavat, paremmin kuin siihenastisilla keinoilla (Toury 1995: 17-18). Normatiivisuudesta deskriptiivisyyteen siirtymisen ilmiötä käännöstieteessä ovat kuvanneet *Virittäjän* artikkelissaan myös Jantunen ja Eskola (2002: 184-185). Tässä työssä käyttämäni kielen kuvauksen väline Iso suomen kielioppi käyttää nimenomaan deskriptiivistä lähestymistapaa kieltä kuvatessaan. Isosta suomen kieliopista lukija löytää malleja reaali maailman kielenkäytöstä.

Käännösuniversaalien joukkoon on vuosien myötä luettu erilaisia piirteitä. Alan pioneeri Mona Baker luettelee näihin kuuluviksi seuraavat: eksplisiittistuminen, konventionaalistuminen, toiston välttäminen ja epätyypilliset frekvenssit (Baker 1993: 243-244). Myöhempien tutkimusten myötä edellisten lisäksi käännöskielen universaaleihin liitetään myös interferenssi (Toury 1995), kohdekielen uniikkiainesten aliedustuminen (Tirkkonen-Condit 2005) sekä epätyypilliset leksikaaliset yhdistelmät (Mauranen 2000).

Toinen tapa tarkastella käännösten kielen erityispiirteitä on jaotella ne Andrew Chestermanin tapaan S- ja T-universaaleihin (Chesterman 2004: 39). Näin tuodaan esiin eroa universaalien motivoijana toimivien piirteiden välillä. S-universaalien (*source universals*) tutkimuksessa pääpaino on käännöksen ja lähdetekstin suhteella. T-universaalien (*target universals*) tutkimuksessa taas keskitytään painottamaan käännösten ja kohdekielellä kirjoitettujen tekstien välillä olevaa suhdetta.

S-universaaleihin voi kuulua Chestermanin mukaan käännösten pidentyminen, interferenssi, standardisoituminen, murteen normalisoituminen, narratiivisten elementtien väheneminen, eksplisiittistyminen, konventionaalisten kollokaattien suurempi määrä, uudelleenkäntämishypoteesi sekä toiston välttäminen. T-universaaleihin voi hänen mukaansa kuulua yksinkertaistuminen, konventionaalistuminen, epätyypilliset leksikaaliset yhdistelmät ja kohdetekstille tyypillisten elementtien aliedustuminen. Jos tätä tutkielmaa luetaan soveltamalla Chestermanin käsitteitä, niin oleellisimpia niistä olisivat T-universaalit, koska vertailun kohteena ovat käännöskielen ja kohdekielen väliset erot ja yhtäläisyydet.

Epätyypilliset frekvenssit tarkoittavat sitä, että käännetyssä kielessä jotkin piirteet poikkeavat esiintymistavaltaan sekä lähde- että kohdekielestä (Baker 1993: 345). Tämä tutkielma pyrkii analyysiosassaan luvussa 3 selvittämään, mitä kvantitatiivisia eroja kohteena olevien aineistojen välillä on, ja voisivatko ne johtua käännöskielen epätyypillisistä frekvensseistä. Jantusen (2004: 46) mukaan käännösuniversaalit perustuvat ainakin osittain epätyypillisiin frekvensseihin, koska niihin käännösuniversaalien tutkimus periaatteessa kaikissa osa-alueissaan palautuu.

Yksinkertaistuminen käännösuniversaalina tarkoittaa sitä, kun monimutkaisempia rakenteita korvataan käännösprosessin aikana yksinkertaisemmilla, ja myös sitä, että kohdekielisen tekstin sanasto on suppeampaa kuin lähtökielellä kirjoitetun tekstin sanasto on ollut (Baker 1993: 244). Yksinkertaistuminen voi olla leksikaalista eli sanastollista, syntaktista eli lausetasoista tai tyylillistä (Jantunen ja Eskola 2002: 187).

Sekä epätyypillisiä frekvenssejä että yksinkertaistumista käännössuomessa on tutkittu tarkastelemalla referatiivi- ja finaalirakenteen käyttöä käännössuomessa ja vertailtu sitä alkuperäissuomeen (Jantunen ja Eskola 2002: 187). Artikkelissa havaittiin, että valitut aineistot tukivat epätyypillisten frekvenssien hypoteesia, ja myös yksinkertaistumistendenssi sai vahvistusta (2002: 202).

Kolmas käännöskielelle yleinen piirre on kohdekielen uniikkiainesten vähäinen esiintyminen. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa käännösprosessissa päädytään lähtökielen interferenssin vaikutuksesta valitsemaan sellaisia kielenaineiksia, joille on jollain tasolla vastine lähtökielellä, ja jätetään

huomiotta sellaiset kohdekielen rakenteet, jotka voisivat ilmaista saman asian toisin mutta jotka poikkeavat lähtökielen ominaisuuksista. Sonja Tirkkonen-Condit on tutkinut liitepartikkelin *-kin* esiintymistä alkuperäis-suomessa ja käännös-suomessa (2005). Tutkittu liitepartikkeli on suomen kielelle tyypillinen mutta indoeurooppalaisissa kielissä vastikkeeton, eli sopii uniikkiaineuksen määritelmään. Tarkastellussa aineistossa *-kin* esiintyi käännös-suomessa vähemmän kuin alun perin suomeksi kirjoitetussa tekstissä. Lisäksi käännös-suomessa *-kin* kasautui joihinkin kaavamaisiin ilmauksiin, toisin kuin alkuperäis-suomessa. Tirkkonen-Condit tulkitsee tutkimuksensa tulosten tukevan hypoteesia siitä, että käännös-kieli olisi alkuperäis-kieltä kaavamaisempaa ja uniikkiaineukset huomiotta jättävää.

Tutkielmani vertautuu aineiston laajuuden puolesta Eskolan väitöstutkimukseen. Käytössäni on vain osa Käännös-suomen korpuksen aineistosta, mutta sitä täydentämässä on muita kaunokirjallisia korpuksia, kun taas Eskola käyttää työssään Käännös-suomen korpuksen sisältämiä monia tekstilajeja.

2.1. Japanilaisen ja unkarilaisen käännös-kielen tutkimus

Koska tutkielmaani varten tarkastellussa tieteellisessä kirjallisuudessa esiintyvät usein samat, pääosin länsimaiset nimet, totesin mielenkiintoiseksi nostaa esiin käännös-kielen tutkimusta myös muilla alueilla, jotka ehkä yleensä jäävät vähemmälle huomiolle. Seuraavassa esittelen Fukuchi Meldrumin tutkimusta japanin käännös-kielestä sekä Balaskón tutkimusta unkarin kielessä havaituista käännös-universaaleista.

Yukari Fukuchi Meldrum on tarkastellut englannista japaniin käännettyä kieltä artikkelissaan *Translationese in Japanese literary translation* (2009). Japanin kohdalla kääntämisen kenttä on monimutkaisempi kuin suomen kielessä, koska kulttuuriin kuuluu useita eri käännös-kielirekistereitä (2009: 94). Japanissa on ollut tyypillistä eritellä käännetty kieli omaksi kielimuodokseen jo paljon ennen kuin käännös-kielen tutkimus lähti liikkeelle länsimaissa. Käännös-japani käyttää sanoja ja ilmauksia, joita alkuperäis-japanissa ei koskaan nähdä. Vaihdokset koskevat niin sana- kuin lausetasonkin piirteitä.

Japanilaisen käännös-kielen piirteitä Fukuchi Meldrumin mukaan (2009: 104) on persoonapronominien ahkerampi käyttö (käännös-universaalien piirteistä tämä vastaa eksplisiittistymistä), lainasanojen suuri frekvenssi (epätyypillinen frekvenssi), abstraktit nominit tai substantiivit transitiiviverbin kielipillisinä subjekteina (epätyypillisuus) sekä alkuperäis-japania pidemmät tekstikappaleet (eksplisiittistyminen). Kuitenkaan Japanissa ei nähdä käännös-kieltä uhkana alkuperäis-japanille, vaan ainakin 1960-luvulta lähtien käännös-kielen on nähty kehittävä alkuperäis-japania. Fukuchi Meldrum korostaakin artikkelissaan käyttävänsä termiä *translationese*

neutraalina, käännettyyn kieleen yleisesti viittaavana terminä, eikä sivumerkitykseltään kielteisenä, kuten se on usein totuttu länsimaissa näkemään.

Pilottitutkimuksessaan Fukuchi Meldrum loi pienet rinnakkaistekstien korpuksset. Hän sai alustavasti vahvistettua oletuksensa persoonapronominien käytöstä (2009: 106), lainasanoista (2009: 107) ja tekstikappaleen mitasta (2009: 108). Käännöstekstien pidemmät kappaleet saattavat johtua myös lähinnä graafisista käytännöistä: upotetaanko repliikki kappaleeseen vai tehdäänkö rivinvaihto. Aineisto oli varsin pieni: kummassakin korpuksessa oli vain yksi kaunokirjallinen teksti. Fukuchi Meldrum toteaaakin, että havaitsemiensa käännöskielen pidempien tekstikappaleiden kohdalla voi olla kyse henkilökohtaisista eroista kirjailijan ja kääntäjän konventioissa (2009: 110).

Japaninkielinen ”kääntäminen” on saanut alkunsa noin 500-luvulla. Japanin kirjakieli otti kirjoitusmerkkinsä kiinasta, ja kiinankielisiä tekstejä alettiin tuolloin japanilaistaa. Koska japani ja kiina eivät ole niin lähellä toisiaan, että muutaman kiinalaispiirteiden korjaaminen tuottaisi täydellistä japania, tuonaikaisen ”kääntämisen” tuloksena syntyi japanin kielinormeja rikkovaa, mutta yhtä kaikki yhteiskunnassa arvostettua kieltä. Arvostus kumpusi siitä, että Kiinan kielen ja jo tuolloin vanhan kulttuurin ajateltiin olevan auktoriteettiasemassa Japanin kulttuuriin nähden, joten puolikielinenkin teksti kelpasi. 1900-luvulla näiden tekstien lukeminen vaati onnistuakseen ”käännetyin japanin” erityispiirteiden opiskelua. Lisätyö nosti käännösjapanin statusta, koska kulttuurissa katsottiin sivistyneen ihmisen meriitiksi sen, että hän pystyi lukemaan kaikkea tekstiä, myös käännettyä. Nykyajan käännösjapani on jotain vanhan käännösjapanin ja alkuperäisjapanin väliltä. (Fukuchi Meldrum 2009: 95-96)

Ehkä juuri edellä kuvatun perinteen takia japanilaiset ovat tottuneet tulkitsemaan myös vähemmän täydellistä kieltä, ja koska heidän kirjalliseen perinteeseensä kuuluu monenlaisten kielirekistereiden yhtäaikainen olemassaolo, he voivat olla hyväksyvämpiä erilaisia kielimuotoja kohtaan kuin länsimaiset ihmiset, jotka ovat tottuneet näkemään käännöskielen uhkana.

Unkarilainen Maria Balaskó on myös tarkastellut käännöskieltä ja käännösuniversaaleja unkarinkielisessä kirjakielessä. Vaikka unkari on varsin kaukainen sukulaiskieli suomelle, se on kuitenkin suomen tavoin agglutinatiivinen ja poikkeaa siinä lähdekielistään, jotka ovat usein indoeurooppalaisia.

Balaskó tutkii artikkelissaan alun perin unkariksi kirjoitettuja ja unkariksi käännettyjä akateemisia artikkeleita. Hän käyttää aineistonaan pienehköä, yhteensä noin miljoonan sanan laajuista verrannollista korpusta, jossa on samanmittaisia vuoden 1980 jälkeen julkaistuja akateemisia tekstejä. Vertailussa on kolme osakorpusta: alku-unkari, alkuenglanti ja edellistä lähdetekstinä käyttänyt käännösunkari. (Balaskó 2008: 62)

Kirjoittajan odotusten vastaisesti alku-unkari on vapaamielisempi käyttämässään rakenteissa kuin käännösunkari. Tarkasteltavaa sanaa *ábra*, 'kuvio', käytettiin käännösunkarissa kaavamaisemmin kuin alku-unkarissa. Käännösunkarissa oli vähemmän lemmoja ja enemmän osumia sekä erilaiset hakusanan käyttötavat kuin alku-unkarissa. Käännösunkari myös jäljitteli lähdekieltä. Hieman yllättävästi alku-unkari käytti lainasanoja luontevasti osana muuta sanastoaan, mutta käännösunkari vältti lainasanoja. Artikkelissaan Balaskó toteaa, että hänen käyttämässään aineistossa voidaan nähdä toteutuvan hypoteesin käännöskielen yksinkertaistumisesta ja normalisoitumisesta. (Balaskó 2008: 71)

Sekä japanin että unkarin käännöskielen tutkimus kertoo siitä, että käännösuniversaaleille voidaan löytää todisteita hyvin erilaisissa käännöskulttuureissa ja tekstiaineistoissa. Unkari on suomen tavoin pieni kulttuurialue, joka ehkä myös tuntee angloamerikkalaisen globaalin valtakulttuurin paineen, joten ehkä siksi unkarin kääntäjät pyrkivät välttämään lainasanoja. Japaniin käännytyissä teksteissä lainasanojen käyttö on puolestaan runsaampaa kuin alkujapanissa. Tähän saattaa vaikuttaa Japanissa vuosisatoja vaikuttanut vapaampi suhtautuminen kääntämiseen ja kielen vaihtoon. On mielenkiintoista, että siinä missä länsimaissa melkein poikkeuksetta katsotaan käännöskielen olevan turmeltunutta ja toisluokkaista, niin Japanissa on Fukuchi Meldrumin artikkelin mukaan jo pitkään ajateltu sen parantavan oman kulttuurin kielenkäyttöä. 1800-luvulla ensimmäisten käännösten aikoihin Suomessakin osin ajateltiin, että ns. vanhemmista kulttuureista kääntäminen rikastaa omaa, vasta heräämässä olevaa yhteiskuntaa. (Paloposki 2005: 21-26)

Japanin käännösuniversaalit eroavat yksityiskohdiltaan suomesta löydetyistä käännösuniversaaleista, mutta itse ilmiö, jossa käännöskieli on oma, alkuperäiskielestä poikkeava muotonsa, näyttää toistuvan varsin samanlaisena. Nämä eri puolilta maailmaa tehdyt havainnot käännöskielen toistamista piirteistä tukevat osaltaan käännösuniversaalien hypoteesia.

2.2. Uudelleenkääntäminen

Tässä tutkielmassa käytetyn aineiston teksteihin kuuluu joitain uudelleenkäännökseksi luokiteltavia tekstejä (Liite 2, lista osakorpuksissa käytetyistä teksteistä). Ne ovat venäjänkielistä kaunokirjallisuutta, joka on käännetty suomeksi useammin kuin kerran. Esimerkiksi Leo Tolstoin teos *Anna Karenina* on käännetty kolmeen kertaan: ensin sen käänsi Eino Kalima (julkaistu 1910–1911), toisena Ulla-Liisa Heino (1961) ja viimeisimpänä Lea Pyykkö (1979). Lisäksi Kaliman käännöksestä on julkaistu Arja Pikkupueuran tarkistama suomennos vuonna 2007. Tämän tutkielman aineistona olevassa US-osakorpuksessa on Pyykön suomennos *Anna Kareninasta* vuodelta 1979. Koska toisen ja kolmannen suomennoksen välillä on lähes kaksikymmentä vuotta aikaa, voi olettaa, että Pyykkö on jossain määrin käyttänyt työnsä apuna paitsi ensimmäistä

suomennosta, myös Heinon käännöstä. Itsenäisiä uudelleensuomennokset ovat vain, jos kääntäjä ei ole ollut kääntäessään tietoinen toisesta käännösversiosta. Tämän tutkielman aineistossa toisistaan tietämättömiä saman teoksen suomennoksia ovat vain Adrianin ja Lahtelan Ivan Denisovitsin päivä -käännökset. Tämä tutkielman tehtävänä ei ole arvioida, onko Pyykön Anna Karenina -suomennos uudelleensuomennos vai ei, mutta työn yksinkertaistamiseksi oletan sen olevan uudelleensuomennos. Koskisen ja Paloposken artikkelin (2010) perusteella Pyykön suomennoksen voi määritellä uudelleensuomennokseksi, koska se on tuotettu samalle kohdeyleisölle ja samalla kohdekielellä kuin Kaliman ja Heinon aikaisemmat suomennokset. Uudelleensuomennoksena se ei ole itsenäinen, koska ajankohdan perusteella voi olettaa Pyykön käyttäneen apunaan aiempia suomennoksia.

Kun yhdestä lähdetekstistä on enemmän kuin yksi käännös yhteen kohdekieleen, Bermanin uudelleenkääntämishypoteesin (1990, Retranslation Hypothesis) mukaan ensimmäiset käännökset yleensä eroavat lähdetekstistä enemmän kuin myöhäisemmät, jotka taas palaavat kohti lähdetekstiä (Chesterman 2000: 23).

Kieran O'Driscoll on kommentoinut Bermanin hypoteesin olevan yksinkertaistava, koska se jättää huomiotta uudelleenkääntämisen taustalla olevat hienovaraiset syyt (O'Driscoll 2011: 251). O'Driscoll on tarkastellut Jules Vernen teosten uudelleenkääntämistä ranskasta englanniksi, ja motiiveja uudelleenkääntämisen takana. Jules Vernen teokset, kuten *Maaailman ympäri 80 päivässä*, ovat vakiinnuttaneet asemansa kirjallisuuskanonissa, ja englanninkielisessä kulttuuriympäristössä nämä alun perin ranskaksi kirjoitetut teokset ovat luonnollisesti levinneet käännöksinä, joten niiden uudelleenkääntämisen syytä on mielenkiintoista pohtia. Motiivit yhden teoksen uudelleenkääntämisen takana ovat aina monilukuisia, aina kielen päivittämisestä käännöksen tarkentamiseen ja parantamiseen (O'Driscoll 2011).

Käännöksen taustalla on monia muuttujia, kuten kääntäjä yksilönä, kohdeyleisö, käännöstavoite tai -tarkoitus, lähtötekstin arvostus ja käännöstyön ajanjakso. Näissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat siihen, millaisia kohdetekstejä syntyy. Kääntäminen on siis kompleksista ja nondeterminististä toimintaa (O'Driscoll 2011: 251). Esimerkiksi Jules Vernen teoksesta *Around the World in Eighty Days* on käännökset sekä vuodelta 1873 (Towle) että 1874 (White). Käännökset kuuluvat julkaisuvuosiensa perusteella samalle aikakaudelle, mutta ne eivät ole yhteneväiset, joten Bermanin hypoteesi osoittautuu puutteelliseksi. Muun muassa kääntäjien henkilökohtaiset ominaisuudet sekä lähtötekstin toisistaan poikkeava arvostus kahdessa eri kulttuuriympäristössä (Yhdysvallat ja Iso-Britannia) vaikuttivat siihen, että nämä käännökset eivät ole keskenään samalla tavoin lähtötekstille uskollisia. (O'Driscoll 2011: 250)

Brownlien tulkinta uudelleenkäntämishypoteesista (Brownlie 2006: 155) on vähemmän yksinkertaistava kuin Bermanin. Brownlie tunnistaa kääntäjän roolin tekstinteossa sekä sen vaaran, että teksti voi yksinkertaistua tai yksipuolistua liikaa, jos se uudelleenkäännetään sokeasti ideologia edellä. Brownlien mukaan uudelleenkäännökset eivät siirry kronologisesti kohdetekstikeskeisyydestä tarkemmiksi lähdetekstikeskeisiksi versioiksi, vaan matkalla on hajontaa ja kehitys on epälineaarista. Toisaalta uudelleenkäännöksissä voidaan nähdä suuressa mittakaavassa siirtymä lähdetekstikeskeisyyteen, mutta matkalla on useita itsenäisesti päinvastaisesti toimivia käänösversioita. O’Driscoll vetää tästä sen johtopäätöksen, että kääntäminen on siis monimutkaista ja persoonasta, yhteisöstä ja politiikasta riippuvaa toimintaa. (O’Driscoll 2011: 252)

Suomessa uudelleenkäntämistä ovat kommentoineet Nuolijärvi ja Tiittula Kielikellon artikkelissa *Tarvitaanko uudelleenkäännöksiä?* (Nuolijärvi & Tiittula 2013). Kielen vanheneminen voi olla yksi syy, mutta toisinaan ensikäännöksiä on muokattu rajusti julkaisuajan käsitysten mukaan, joten on ollut perusteltua julkaista muokkaamaton käänös, tai toisinaan toivottu muokkaus on puuttunut.

Tässä tutkielmassa ei varsinaisesti puututa uudelleenkäntämishypoteesiin ja sen mahdolliseen paikkansapitävyyteen, mutta uudelleensuomennokset on kuitenkin erotettu omaksi osakorpukseksi. Tämä on tehty sen takia, että uudelleensuomennosten kielessä voi uudelleenkäntämishypoteesin pohjalta epäillä olevan joitain yleispiirteitä, jotka poikkeavat muusta kääntämisestä.

3. KORPUSAINEISTON ANALYYSI

Kuten edellä on mainittu, komitatiivi on suomessa yksi vajaakäyttöisistä l. marginaalisista sijamuodoista. Komitatiivirakenne sisältää substantiiveissa ja adjektiiveissa aina monikon *i*-tunnuksen ja substantiiveissa possessiivisuffiksin (esim. *kirjoineni*). Lausekkeet, joissa käytetään vajaakäyttöisiä sijoja, ovat usein adverbiaalimääritteenä verbi-ilmaukselle tai lauseelle, joskus myös substantiiville. (VISK § 1261)

Seuraavassa esimerkissä (7) komitatiivilla määritetään substantiivia kirkko.

- (7) Ihmistaloja on monen moisia, suuria ja pieniä, järveltä järvelle, pitäjältä pitäjään, siellä täällä ristiniekka kirkko *lehtevine hautausmaineen*. (AS-vanhat, Sillanpää: Ihmisiä suviyössä.)

Komitatiivin vähäistä käyttöä kuvaa Isoon suomen kielioppiin kuuluva taulukko (VISK § 1227), johon on koottu tiedot sijamuotojen yleisyydestä suomen kielessä. Taulukon kahdessa aineistossa komitatiivia esiintyy 7,7 sanassa 10 000 sanaa kohti. Koska käyttämäni aineistot ovat varsin eri kokoisia, suhteutan jatkossa sanamäärät 10 000 sanaa kohti alan tavan mukaisesti. Taulukko sijamuotojen yleisyydestä on tutkielman liitteenä 1. Se on vapaasti saatavilla internetissä julkaistussa Ison suomen kieliopin verkkoversiossa³. Taulukon on koostanut Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Aineistoina sanaluokkien yleisyyden taulukossa on käytetty Lauseopin arkistoa ja Parole-aineistoa. Lauseopin arkisto on yleiskielistä suomenkielistä tekstiä, jossa on myös yksi romaani ja näytelmä. Parole-arkisto on Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) kautta saatavilla oleva koneellisesti koodattu otos korpuksesta, joka sisältää Helsingin Sanomien ja Suomen Kuvalehden aineistoa 1990-luvulta sekä yhden tietokirjan. Lehtiaineiston suuri osuus selittää sen, että nominatiivia esiintyy Parole-aineistossa huomattavasti enemmän kuin Lauseopin arkiston aineistossa. Käyttämäni taulukko kuvaa sijamuotojen esiintymistä substantiiveissa, mikä aiheuttaa sen, ettei taulukko ole suoraan verrattavissa omaan aineistooni, jossa on kaikkien sanaluokkien sanoja. Tämä taulukko on kuitenkin käytettävissä suuntaviittana tarkemman tiedon puuttuessa.

Komitatiivi esiintyy yllämainitussa aineistossa siis varsin harvoin, mutta on tosin huomattava, että aineisto on pääosin yleiskieltä toisin kuin tässä tutkielmassa tarkasteltavat korpuksat, eivätkä sisällä kaikkia sanaluokkia. Sijamuotojen yleisyyden taulukon perusteella voisi kuitenkin olettaa, että käyttämäni alkuperäissuomen osakorpusten komitatiiviosumat olisivat suurin piirtein 0,1

³ <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=1227>

prosenttia kokonaissanamäärästä. Epätuypillisten frekvenssien käännsuniversaalin mukaista on olettaa, että käännsuomessa taas komitatiivia esiintyisi yli 0,1 prosenttia kokonaissanamäärästä.

Kokosin tutkielmaani varten useita osakorpuksia käytössäni olevien korpusten aineistoista, jotka on esitelty luvussa 1.2. Kuten edellä mainitsin, AS-koodilla nimetyt korpukset sisältävät alkuperäissuomen tekstejä ja KS-koodilla nimetyt käännsuomea, jonka alkukieli on venäjä. US-koodilla nimetty korpus sisältää tekstejä, jotka on suomennettu vuosina 1960-1979, mikä on ollut selvästi eri aikakautta kuin niiden kirjoitusajankohta, joten kutsun niitä uudelleensuomennoksiksi. Tarkemmat tiedot korpuksista on esitelty alla taulukossa 7.

Taulukko 7. Osakorpusten kuvailu.

Lyhenne	Sanamäärä	Osakorpusten lähteet	Tekstien julkaisuvuodet
AS-uudet	1,486,438	KsK ja ParFin	1980-2011
KS-uudet	701,032	KsK ja ParRus	1980-2011
AS-70	485,340	FiLT ja ParFin	1950-1970
KS-70	747,527	ParRus	1950-1970
US	966,294	ParRus	1960-1979
AS-vanhat	625,183	FiLT ja ParFin	1870-1920 ⁴
KS-vanhat	139,454	ParRus	1870-1920

US-osakorpus on hieman ongelmallinen siksi, että kaikki siihen sisällytetyt käännsotekstit eivät välttämättä loppujen lopuksi ole uudelleensuomennoksia. Tämän tutkielman puitteissa ei tarkistettu, onko US-osakorpusten joukossa myös 1950–70-luvuilla tehtyjä käännsiä jotka ovat samalla alkuteostensa ensimmäisiä suomennoksia. Toisaalta koska ne ovat samalta ajanjaksolta kuin KS-70-osakorpusten tekstit, ne voisi ryhmitellä tarvittaessa uudelleen KS-70:n osaksi. Tämän tutkielman mittakaavassa ei kannata alkaa tarkastella uudelleensuomennoksia lähemmin, koska se laajentaisi aihetta tarpeettomasti.

TACT-korpustyökalu (Tampere Corpus Tools) erottelee tekstikorpukset hakuvaiheessa niin, että kerralla voi tehdä hakuja vain yhdestä ns. pääkorpuksesta. Yhteen osakorpukseen voi kuulua tekstejä monesta varsinaisesta korpuksesta, joista jokaisesta on tehtävä sanahaku erikseen. Tästä johtuen kukin pääkorpus tuottaa käsiteltäväksi erilliset sanalistat. Esimerkiksi taulukko 7 yllä

⁴ Tähän osakorpukseen sisältyy myös F.E. Sillanpään teos Ihmisiä suviyössä, jonka julkaisuvuosi on 1934. Se on sisällytetty osakorpukseen sen koon kasvattamiseksi vaikka julkaisuvuodeltaan se ei soviakaan osakorpusten linjaan. Kirjalijana Sillanpää kuuluu kuitenkin samaan sukupolveen kuin AS-vanhat-osakorpusten muut tekstit, joten sijoittelu on perusteltu.

kertoo, että osakorpuksen AS-vanhat kuuluu tekstejä sekä FiLT- että ParFin-korpuksesta, joten kummastakin tehtiin haut erikseen. Yhdistin eri korpuksista saamani sanalistat yhteen tiedostoon, aakkostin ne, ja järjestin osumat esiintymistiheyden mukaan. Tutkielmassa käytetyt osakorpuksat on esitelty luvussa 1.2 Tutkimusaineiston esittely.

Taulukko 8. Esimerkki AS-vanhojen *ineni*-haun tuottamasta sanalistasta.

Word: <i>ineni</i>	Freq	RelFreq
<i>ajatuksineni</i>	1	0
<i>hyvineni</i>	1	0,01
<i>matkalaukkuineni</i>	1	0,01
<i>mitättömyykseneni</i>	1	0

Yllä taulukossa 8 on esimerkki siitä, millaisen haun korpustyökalu tuottaa hakusanalla *ineni*. Vasemmanpuoleisella palstalla on hakusanan tuottamat komitatiivit aakkosjärjestyksessä, ja keskellä Freq-palstalla löytyneen komitatiivin absoluuttinen frekvenssi. Taulukossa 8 on yhdistetty FiLT- ja ParFin-korpusten hakutulokset, ja sen takia suhteellisen frekvenssin (RelFreq) palstalla on erilaisia lukemia (0 sekä 0,01). Nämä suhteellisten osuuksien lukemat ovat niin pieniä, että en pystynyt käytännössä hyödyntämään niitä. Suhteellisia osuuksia tarvitessani laskin ne erikseen ja suhteutin 10 000 sanaan nähden, jotta luvut olisivat helpommin ymmärrettäviä. Tein vastaavat persoonapätehaut kaikilla persoonilla ja yhdistin tulokset osakorpuksittain.

Sananloppuinen kirjainjono *ineen* ei esiinny ainoastaan komitatiiviin taivutettujen substantiivien, adjektiivien ja pronomien perässä, vaan myös joidenkin substantiivien genetiivimuoto päättyy samoin. Näin ollen hakutuloksista tuli poistaa väärän sijamuodon sanat, kuten *maineen*, *aineen*, *kapine*, *pukine*. Tämä työvaihe olisi jäänyt väliin jos olisin voinut hyödyntää korpukseen koodattuja tietoja sanaluokista ja sijamuodoista. Siinäkin tapauksessa tosin saattaisi esiintyä ongelmia, sillä jotkin sijamuodot ovat synonyymisiä toistensa kanssa (esimerkiksi *maine* : *maineen* [genetiivi] ja *maa* : *maineen* [komitatiivi]), eikä koodaus ei välttämättä tunnista tällaisia esiintymiä, ja sittenkin tarvittaisiin käsityötä hakutulosten tarkistamisessa.

Käytän pääaineistonani modernien tekstien käännessuomi- ja alkuperäissuomikokoelmia. Muut osakorpuksat toimivat vertailuaineistona ja kronologisen tarkastelun verrokkina, jotta voidaan selvittää, mitä vaikutusta ajan kulumisella on ollut käännessuomen komitatiiviin verrattuna alkuperäissuomen komitatiiviin.

Vertaan tutkielmassani ensisijaisesti modernien tekstien KS-uudet-osakorpuksen komitatiivihakujen frekvenssejä modernin AS-uudet-osakorpuksen frekvensseihin. Hypoteesini mukaan KS-aineistossa tulisi olla vähemmän lemmoja kuin AS-aineistossa. Lisäksi vertailen uusien tekstien osakorpusten hakutuloksia muihin keräämiini osakorpuksiin, eli US-osakorpukseen, 1950–1970-lukujen alkuperäissuomen ja käännössuomen osakorpuksiin (AS-70 -osakorpus sekä KS-70 -osakorpus) ja vanhojen tekstien alkuperäissuomen ja käännössuomen osakorpuksiin (AS-vanhat ja KS-vanhat -osakorpukset). Pysin pitämään tutkimukseni kvantitatiivisena, mutta paikoin hyödynnän myös kvalitatiivisen analyysin keinoja.

3.1. Komitatiivin yleisyys aineistossa

Kaiken kaikkiaan komitatiiviin taivutettuja sanoja on kaikissa tutkimuksessa käytetyissä osakorpuksissa yhteensä 2886, kuten käy ilmi alta taulukosta 9.

Taulukko 9. Komitatiivien lukumäärä kaikissa osakorpuksissa.

Frekvenssit yht.	Uudet	50–70-luvut	Vanhat	Yhteensä
AS	498	243	448	1189
KS	417	422	135	974
US	-	723	-	723
Yhteensä	915	1388	583	2886

Kaikkien komitatiivien määrä on 0,06 % kaikkien osakorpusten yhteenlasketusta sanamäärästä, eli tällä mittarilla katsottuna komitatiivien lukumäärä käyttämissäni teksteissä ei vastaa Lauseopin arkiston (LA) ja Parole-aineiston keskiarvoa 0,1 % (VISK § 1227), vaan komitatiivia esiintyy koko aineistossa noin puolet siitä määrästä mitä LA- ja Parole-aineistoissa.

Hypoteesin mukaan komitatiivia tulisi esiintyä AS-teksteissä noin 0,1 % ja KS-teksteissä yli 0,1 %, jotta voidaan todistaa KS-aineiston epätyypillinen komitatiivin käyttö.

Kaikissa alkuperäissuomen osakorpuksissa komitatiivia esiintyy yhteensä 1189 kertaa. Tämä on suhteellisena lukuna 4,6 kertaa 10 000 sanaa kohden. Yhteenlasketuissa KS- ja US-korpuksissa komitatiivia esiintyy 1697 kappaletta, joka on suhteellisena lukuna 6,6. Yhteenveto komitatiivien prosenttiosuuksista on alla taulukossa 10. Tässä luvussa uudelleensuomennoksia ja erikseen nimettyjä käännössuomen tekstejä ei ole eritelty, koska kummatkin tyypit ovat peruslaadultaan käännöstekstejä, eli US-osakorpus sisältyy KS-osakorpuksen lukuihin. Tässä taulukossa on keskitytty binääriseen ei-käännös versus käännös -jaotteluun.

Taulukko 10. Komitatiivien suhteelliset osuudet eri tekstikorpuksissa (suluissa absoluuttiset luvut)

	Sanamäärä	Komitatiivien suhteell. osuus	Komitatiivien %-osuus
LA- ja Parole-aineistot	289 576	7,7 (223)	0,08
Kaikki osakorpukset	5 151 268	5,6 (2886)	0,06
AS-osakorpukset	2 596 961	4,6 (1189)	0,05
KS- ja US-osakorpukset	2 554 307	6,6 (1697)	0,07

LA- ja Parole-aineiston asettama ennakko-odotus (7,7 komitatiivia per 10 000 sanaa) ei täysin toteudu sen paremmin kaikkien osakorpusten kohdalla kuin eriteltyinä alkuperäissuomen tai käännoissuomen osakorpustenkaan kohdalla. Tekstilajilla on mahdollisesti vaikutusta komitatiivin käyttöön, sillä LA- ja Parole-aineistojen tekstit ovat lähes täysin yleiskieltä - kaunokirjallisuutta niissä on vain yhden romaanin ja yhden näytelmän verran, kun taas käyttämäni korpukset sisältävät ainoastaan kaunokirjallista tekstiä, jonka konventiot ilmeisesti poikkeavat yleiskielisestä suomesta komitatiivien kohdalla. Näin tapahtuu ainakin käyttämässäni aineistossa. Kaunokirjallinen teksti yleisesti ottaen voi käyttää tietoisesti kielensä uniikkiaineksia tai muita harvinaisia rakenteita, eli olla kokeellisempaa kuin yleiskielinen. Siksi odotin, että komitatiivia esiintyisi useammin kaunokirjallisissa kuin yleiskielisissä teksteissä, mutta näin ei käynyt. On yllättävää, että myös AS-tekstit kokonaisuutena käyttivät vähemmän komitatiivia kuin LA- ja Parole-aineistojen tekstit. Toisaalta myös AS- ja KS-tekstien välillä näkyy eroa komitatiivin käytössä, joten tutkimuskohteessa on mitä pohtia. Lisäksi LA- ja Parole-aineistot ovat nykykieltä, kun taas AS- ja KS-osakorpuksissa on tekstiä yli sadan vuoden ajalta, jolloin nykyaikojen vähentynyt komitatiivin käyttö ei näy LA- ja Parole-aineiston luvussa.

Tutkielmani kronologisen aspektin takia vertailen seuraavaksi komitatiivien käyttöä eri ajanjaksojen osakorpuksissa. Näin saadaan myös selville, vastaako komitatiivin käyttö vertailuaineistossani (LA ja Parole) tutkimusaineistossani AS-uusiin verrattuna toisiaan paremmin kuin koko tekstikorpukseen verrattuna.

Taulukko 11. Komitatiivien suhteellinen esiintyminen kronologisesti jaoteltuna

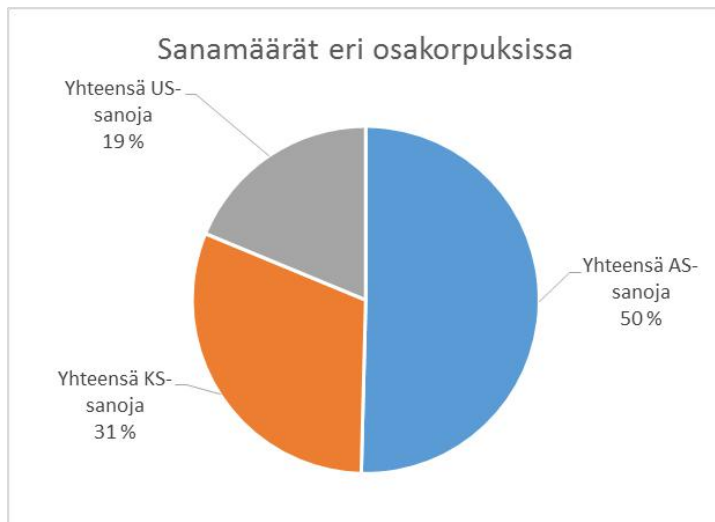
	Suhteell. (abs. luku)		Suhteell. (abs. luku)
KS-uudet	5,9 (417)	AS-uudet	3,4 (498)
-	-	LA ja Parole	7,7 (223)⁵
KS-70	5,6 (422)	AS-70	5,0 (243)
KS-vanhat	9,7 (135)	AS-vanhat	7,2 (448)
US	7,5 (723)	-	-

Tässä taulukossa 11 nousee selvästi esiin se, että KS-vanhoissa komitatiivia esiintyy 9,7 kappaletta 10 000 sanaa kohti, mikä on huomattavasti enemmän kuin muissa osakorpuksissa. Muissa osakorpuksissa komitatiivin esiintymismäärät vaihtelevat 3,4 ja 7,7 välillä. Komitatiivien esiintymistiheys KS-vanhoissa on myös enemmän kuin LA- ja Parole-aineistoissa. US-aineistossa taas komitatiivia on suhteellisen luvun perusteella suunnilleen saman verran kuin LA- ja Parole-aineistoissa. AS-uudet kuvaavat varsin laajasti sitä, mitä Suomessa käsitetään nykykirjallisuudeksi, ja niissä komitatiivia esiintyy vain 3,4 kertaa. Suomalainen kirjallisuuden nykylukija on ehkä tottunut siis varsin harvoin esiintyvään komitatiiviin? Erotus KS-vanhojen ja AS-uusien välillä on suurin, mitä tässä taulukossa näkyy. Tämä havainto ei tietenkään yksin riitä selittämään koko sen suuren teosjoukon, jonka venäläiset klassikot muodostavat, koettua vaikeaselkoisuutta, mutta ehkä tämä kontrasti antaa jotain suuntaviittaa.

Komitatiivien esiintyminen eri osakorpuksissa suhteessa osakorpusten kokoon on havainnollistettu alla kaavioissa 1 ja 2.

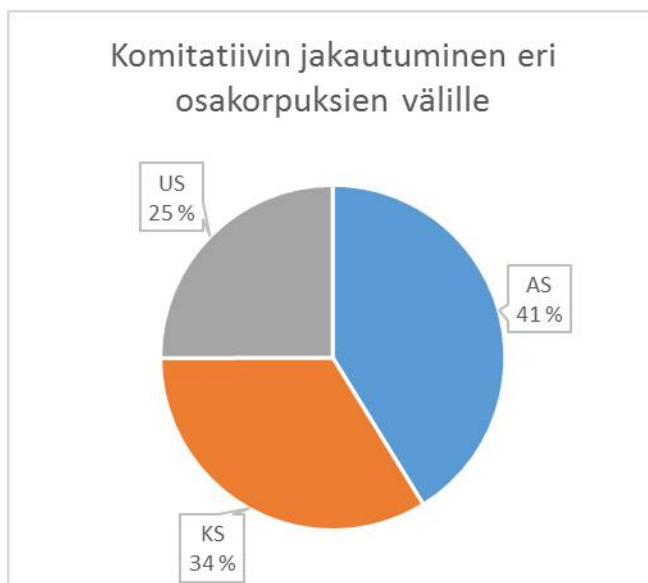
⁵ Tässä työssä LA- ja Parole- aineistojen komitatiiviesiintymät on käsitelty yhtenä kokonaisuutena. Lauseopin aineiston komitatiivien suhteellinen osuus on 9,2 (absoluuttinen komitatiivien määrä 120) ja Parole-aineiston 6,5 (103).

Kaavio 1. Osakorpusten kokosuhteet kieliversioittain.

Yllä olevasta kaaviosta 1 näkyy korpusten kokosuhteet kieliversioittain tehdyn jaottelun perusteella. AS-tekstit kattavat 50 % kaikista eri osakorpuksissa olevista sanoista, ja KS- sekä US-tekstit kattavat yhteensä jäljelle jäävät 50 % kaikista sanoista. Näin ollen puolet aineistostani on käännettyä tekstiä ja puolet alkuperäissuomalaisista tekstistä.

Kaavio 2. Komitatiivin esiintymien määrät eri osakorpuksissa.

Kaaviossa 2 taas esitetään komitatiiviosumien jakautuminen eri kielimuotoihin. Kaikista komitatiiveista 41 % on AS-teksteissä, kun taas 59 % on käännettyissä teksteissä (KS 34 % sekä US 25 %). Vaikka itse käännetyn tekstin massa ja alkuperäistekstin massa kattavat kukin puolet aineistostani, niin hakutuloksissa käännostekstien osuus hieman painottuu.

Jos verrataan kaaviota 1 ja kaaviota 2, huomataan siis, että komitatiivien esiintymien määrät noudattelevat pääpiirteissään osakorpusten yleisiä kokoeroja, mutta jonkin verran komitatiivin esiintyminen painottuu US- ja KS-aineistojen puolelle. Jos komitatiivin esiintyminen olisi

samanlaista sekä AS-teksteissä että KS-teksteissä eli lähdekieli ei aiheuttaisi minkäänlaista interferenssiä, niin prosenttiosuudetkin olisivat todennäköisesti identtiset sanamäärän osuuden ja komitatiivin osuuden kohdalla. Eli jos jonkin aineiston sanamäärä kattaisi 30 % tarkasteltavasta kokonaissanamäärästä kaikissa aineistoissa, myös kyseisessä aineistossa esiintyvän komitatiivin esiintymien tulisi identtisessä tilanteessa kattaa 30 % kaikista komitatiiveista. Tällöin aineiston valintaperusteella ei luultavasti olisi vaikutusta tarkasteltavan piirteen esiintymiseen, eli tämän tutkielman tapauksessa aineiston valintaperusteella (käännetty/ei-käännetty) ei pitäisi olla vaikutusta siihen, miten tarkasteltava piirre eli komitatiivi esiintyy tekstissä. Jos osuudet kokonaissanamäärästä ja komitatiivien määrästä poikkeavat kielimuodoittain, voidaan päätellä, että syy-seuraussuhteissa saattaa olla jotain tarkastelemisen arvoista. Toki tällainen vertailu on hyvin karkeaa eikä siinä oteta kantaa kielioppipiirteen käyttämisen laadullisiin eroihin. Siihen keskityn myöhemmässä vaiheessa tutkielmaa, esimerkiksi luvussa 3.3 Komitatiivi fraseologismeissa.

AS-osakorpuksen kokonaissanamäärä on kaiken aineiston sanamäärästä 50 %, mutta komitatiivien osuus AS-aineistossa kaikkien aineistojen komitatiivien määrästä on vain 41 %. KS-aineistossa sanamäärän osuus on 31 % koko aineiston sanamäärästä, mutta KS-komitatiivien osuus kaikista komitatiiveista on suurempi, 34 %. US-aineiston kokonaissanamäärä on 19 % kaikista aineistojen sanoista, mutta US-aineistossa esiintyvän komitatiivin osuus kaikista komitatiiveista on jopa kuusi prosenttiyksikköä suurempi eli 25 %. Alustavasti siis voidaan nähdä todisteita vastaan sitä hypoteesini osaa, jossa odotettiin komitatiivin aliedustuvan käännetyissä tekstissä. Tämä hypoteesi noudattelee uniikkiainesten aliedustumisen teoriaa, joka on monessa yhteydessä asetettu hieman kiistanalaiseksi.

Voidakseni verrata perinpohjaisesti eri korpuksia olisi hyvä saada verrattua LA- ja Parole-aineistojen komitatiivin käyttöä kaunokirjalliseen aineistooni, mutta tämän tutkielman puitteissa minulla ei ollut mahdollisuutta päästä niihin käsiksi.

Koko tarkastelemallani ajanjaksolla eli noin vuosina 1870-2011 komitatiivin käyttö näyttää vähenevän sekä alkuperäissuomessa että käännessuomessa. Tarkastellun ajanjakson alun luvut ovat hyvin erilaiset eri kielimuodoissa: AS-vanhoissa 7,2 ja KS-vanhoissa 9,7. Kronologisesti seuraavan tarkastelupisteen luvut ovat kummassakin muodossa pienentyneet: AS-70 5,0, KS-70 5,6 ja US 7,5. US-osakorpuksen tekstit ovat käännesajankohdaltaan hieman uudempia kuin AS-70 tai KS-70, mutta US käyttää silti enemmän komitatiivia. Kvalitatiivinen analyysi kertoo, onko komitatiivin käytössä kontekstiin tai komitatiivin käyttötarkoitukseen liittyviä eroja US-aineiston ja esimerkiksi KS-70-aineiston välillä. US-tekstit saattaisivat olla vanhempaa kieltä siksi, että niiden alkutekstit ovat lähtökohtaisesti vanhempia. KS-70-teosten alkutekstit ovat pääasiassa saman aikakauden tekstejä, kun taas US-käännösten ja alkutekstien kirjoitusajankohdilla voi olla useita

vuosikymmeniä eroa. Näin käännöksen tulos heijastaisi alkuperäistä kirjoitusajankohtaa vanhahtavuudellaan.

3.1.1. Komitatiivien laadullinen luokittelu

Tässä tutkielmassa tarkastellaan paitsi komitatiivin kvantitatiivisia ominaisuuksia kuten yllä, myös komitatiivin käytön kvalitatiivisia ominaisuuksia. Seuraavassa pyrin luokittelemaan komitatiivin käytön tilanteet Ison suomen kieliopin mallin perusteella, joka jaottelee komitatiivin käytön seuraavasti: kokonaisuuden osa (merkitty taulukko-ohjelmaan koodilla 1), sosiaalinen suhde (2) sekä hallintasuhde (3). Alla taulukossa 12 on aineistosta saatuja esimerkkejä näistä komitatiivin käytön luokista. (VISK § 1264)

Taulukko 12. Komitatiivin käytön laadullinen luokittelu.

	Komitatiivin luokka	Käyttöesimerkki
1	Kokonaisuuden osa	<p>(8) Tavarahan haalija, itkijä, kerjääjä, sairaalaemäntä, pyykkäri, alusastioiden tyhjentäjä, kirvesmies <i>talttoineen ja vasaroinen...</i> (KS-uudet, Shmeljov: Matkalla minä sairastuin)</p> <p>(9) Jos erillinen talo viimeisenkin asujansa katosalle saatuaan on kuin emo, niin samaa on myöskin koko suviöinen avaruus <i>maineen taivaineen</i>, sen helmassa onnettominkin ihmislapsi, ainakin yksinäisenä ollen, aina jollakin tavoin lepää. (AS-vanhat, Sillanpää: Ihmiset suviyössä)</p>
2	Sosiaalinen suhde	<p>(10) Muut viholliset <i>sukulaisineen</i> - löytyy -- (KS-uudet, Aipin: Viimeinen aamutähti)</p> <p>(11) Telirannan isäntä virkistyi niinkuin olisi <i>miehineen</i> ollut johonkin syvään työntekoon lähtemässä. (AS-vanhat, Sillanpää: Ihmiset suviyössä)</p>
3	Hallintasuhde	<p>(12) Jegor, <i>kukkineen</i> ja shampanjat laukussaan, soitti Sorinien ovikelloa: he seisoivat kynnyks välissään. (KS-uudet, Bulgakova: Moskovan</p>

		<p>kirvesmurhat)</p> <p>(13) Vihannestorilla hän puhutteli maamiehiä, jotka tulivat <i>härkineen ja aaseineen</i> viljelyksiltään Thebaan päivän noustessa ja joiden kädet olivat mullasta kovat ja iho päivänpaisteessa karhea. (AS-vanhat, Waltari: Sinuhe egyptiläinen)</p>
--	--	--

Luokittelua tehdessäni käytin luokkavalinnan mittarina omaa kielitajuani sekä lisäksi Ison suomen kieliopin esimerkkilauseista johdettuja, komitatiiveista muodostettuja sanaliittoja määritteleviä piirteitä. Luokassa 1, johon sijoittuvat komitatiivit kuvaavat kokonaisuuden osaa, komitatiiviin taivutetun ominaisuuden haltijana voi olla elollinen subjekti, kuten yllä esimerkissä (8): “**kirvesmies** *talttoineen ja vasaroinen*”, tai eloton subjekti, kuten esimerkissä (9): “**avaruus** *maineen taivainen*”. Elollisen subjektin ollessa kyseessä komitatiivia käytetään usein ruumiinosien kuvailuun mutta myös ei-ruumiillisten ominaisuuksien, kuten luonteenpiirteiden, kuvailuun. Elottoman subjektin kohdalla komitatiivia käytetään kokonaisuuden osien kuvailuun, kuten luokan nimikin kertoo.

Luokassa 2 kuvataan pääsanassa esiintyvän elollisen subjektin sosiaalista suhdetta komitatiivissa esiintyvään sanaan, kuten esimerkissä (10) ja (11). Tähän luokkaan kuuluvat kaikki perhesuhteita kuvaavat sanat (*tyttärineen, perheineen, poikineen*) sekä muita ihmisten ja ihmisryhmien välisiä suhteita kuvaavat sanat ([kamari]*neitsyeineen, sotilaineen*).

Hallintasuhdetta kuvaavassa luokassa 3 subjekti voi olla vain elollinen, ja sitä demonstroidaan taulukon 12 esimerkissä (12): “**Jegor**, *kukkineen* ja shampanjat laukussaan”. Elottomia subjekteja en lisännyt tähän luokkaan siitä syystä, että esine tai käsite ei voi olla hallintasuhteessa toisen esineen tai käsitteen haltijana. Esimerkissä (13) subjektilla on hallussaan elollisia kohteita, kotieläimiä.

Käsittelin konkordanssihaut niin, että monisanaiset komitatiivit jaoteltiin asiaankuuluvaan luokkaansa pitämällä yhden sanaliiton kaikki sanat yhtenä esiintymänä. Luokittelun olisi voinut myös tehdä niin, että monisanaisen komitatiivi-ilmaisun kyseessä ollessa jokainen komitatiiviin taivutettu sana olisi laskettu erikseen, eli esimerkissä (8) sekä sana *talttoineen* että sana *vasaroinen* olisi merkitty omina esiintyminään luokkaan 1, kokonaisuuden osa. Päädyin kuitenkin yhdistämään nämä erilliset hakutulokset, sillä näin monisanaisuus ei aiheuta piikkiä luokan 1 sanoihin. Monisanaiset komitatiivi-ilmaisut useimmiten koostuvat juuri kokonaisuuden osaa

(luokka 1) kuvaavasta adjektiivien ja substantiivien ketjusta, joten tuohon luokkaan olisi tullut suhteettoman suuria osuuksia kaikissa ajanjaksoissa.

Luokitellessani komitatiivityyppejä olen käsitellyt kustakin osakorpuksesta löytyneistä komitatiiveista noin 60-70 % esiintymistä. En koe ongelmaksi jättää osa komitatiiveista luokittelematta, sillä aineistot ovat jo lähtökohtaisesti erikokoisia, mistä syystä tarkastelen luokkien prosenttiosuuksia suhteessa kaikkiin komitatiiveihin. Lisäksi luokiteltujen komitatiivien kappalemäärät ovat 100 ja 300 esiintymän välillä, eli varsin suuria laadulliseen tutkimukseen. Poikkeuksena on AS-vanhat, josta luokittelin 95 %, sillä tässä osakorpuksessa komitatiiveja on vain 59 kappaletta siinä missä muista osakorpuksista voi löytyä jopa 450 komitatiivia.

Työ eteni niin, että luokiteltuani siis noin 70 % KS-uusien komitatiivilausekkeista luokkiin 1-3 vertasin kunkin luokan summaa kaikkien KS-uusista löytämieni komitatiivien summaan. Prosenttiosuuksia vertaillessa lähtöaineistojen kokoerot eivät vaikuta analysointiin. Koen tarkastelleeni riittävästi osumia jotta saan kattavan näytön eri osakorpuksien komitatiivin käytöstä.

Toisinaan komitatiivin käyttö aineistossa ei ole luokittelun suhteen yksiselitteistä. Jos puheena on objekti, jonka osia kuvataan komitatiivilla, kuten esimerkissä (14), luokaksi tulee 1.

(14) Sitten Siia hotki melkein *kuorineen* kolme banaania ja kysyi, oisko lisää.

(AS-uudet, Mörö: Kiltin yön lahjat)

Banaani on objekti johon kuoret kuuluvat olennaisena osana. Jos puheena taas on esine ja se liitetään komitatiivilla jollekin henkilölle kuuluvaksi, niin on helppo valita luokka 3, kuten alla esimerkissä (15).

(15) Hän haukotteli ja sanoi käytävällä *pyyhkeineen* ja *saippuakoteloineen* seisoville ihmisille: Kuka kansalaisista on viimeinen? (KS-uudet, Grossman: Kaikki virtaa)

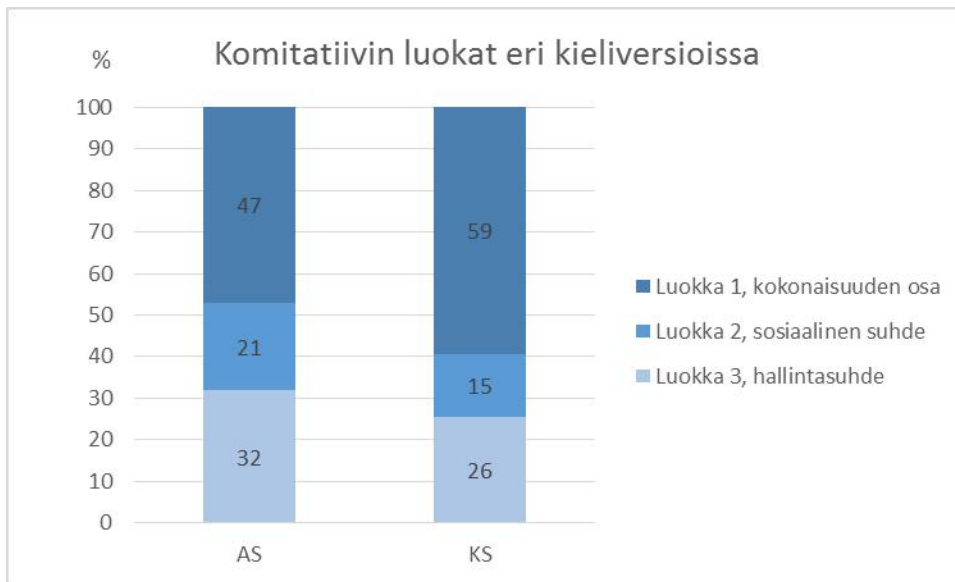
Mutta esimerkki (16) aiheuttaa uudenlaista päänvaivaa, kun komitatiivissa oleva asia ei olekaan esine vaan abstrakti asia:

(16) Mutta silloin tulit sinä, Sonja, siihen *omine neuvoinesi*: [--] (US, Dostojevski: Rikos ja rangaistus)

Onko neuvojen ensisijainen olemisen tapa olla osa mainittua henkilöä, Sonjaa? Silloin ne luokiteltaisiin luokkaan 1. Vai ovatko ne tavallaan asiayhteydessä mainitun henkilön, Sonjan hallinnassa, eli kuuluisivat luokkaan 3? Tässä tapauksessa päädyin sijoittamaan esimerkissä 16 mainitun esiintymän luokkaan 1, koska luokat 2 ja 3 oli helpoin sulkea pois. Luokka 2 eli sosiaalinen suhde voidaan hylätä, koska kyseessä eivät ole sosiaalisen suhteen osapuolet (abstraktit

neuvot ja henkilö), ja luokka 3 eli hallintasuhde voidaan hylätä, koska hallintasuhde on loppujen lopuksi sopivampi konkreettisille objekteille.

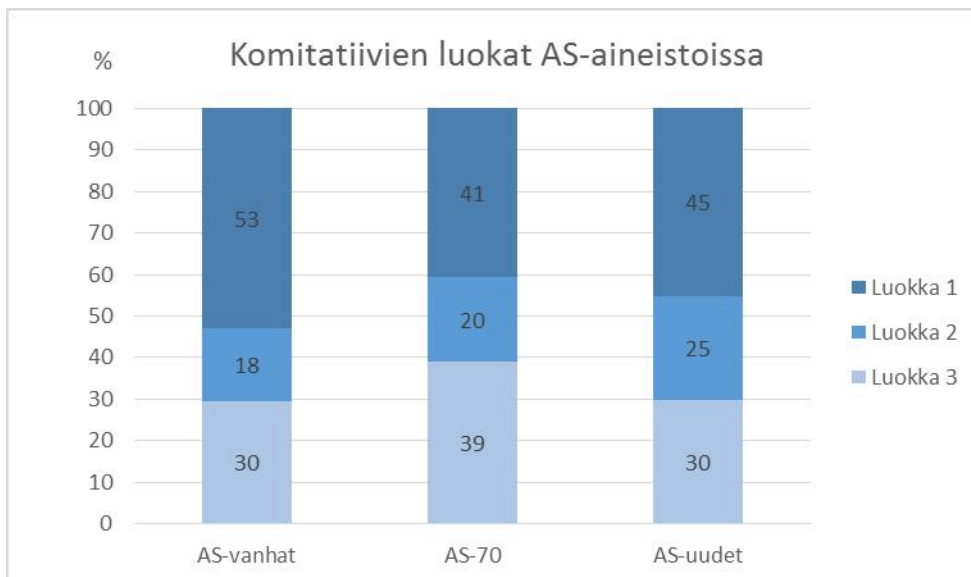
Kun verrataan komitatiivin käyttöluokkien osuuksia eri kieliversioiden välillä, nähdään selkeitä eroja. Alla kaaviossa 3 näkyy prosenttiosuudet luokkien 1, 2 ja 3 esiintymisestä AS-aineistossa ja KS-aineistossa. Tässä taulukossa ei ole eritelty kronologisia osakorpuksia, vaan aineistoja verrataan pelkästään binäärisen käännös tai ei-käännös -suhteen pohjalta.

Kaavio 3. Komitatiivin luokat eri AS- ja KS-aineistojen välillä (arvot prosentteja).

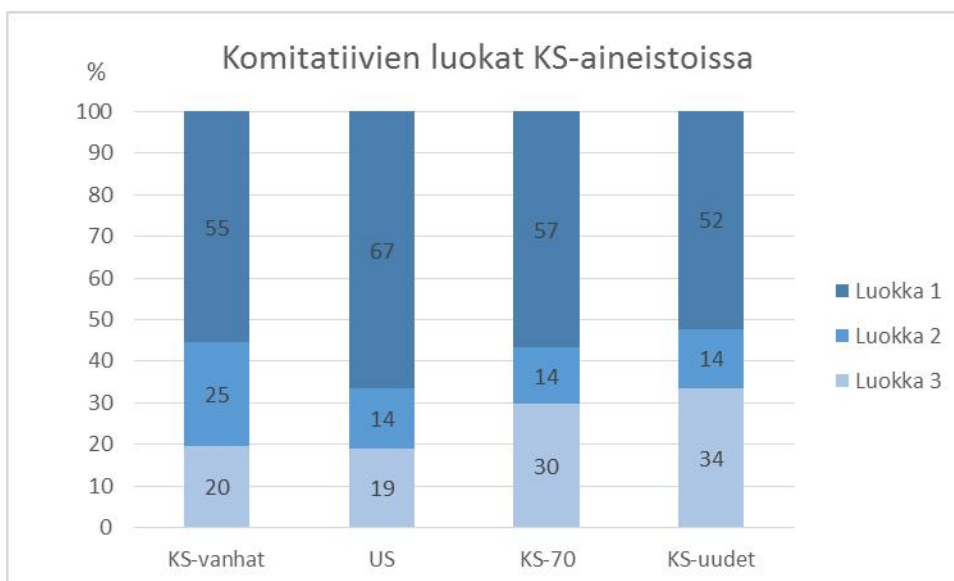
Kuten yltä kaaviosta 3 näkyy, KS-aineistossa painottuu luokka 1 eli kokonaisuuden osa komitatiivin käyttötarkoituksena. Eri luokkien keskinäiset suhteet ovat suuressa mittakaavassa molemmissa kielisuunnissa samat, eli KS-aineisto ei poikkea yleiseltä tendenssiltään AS-aineistosta. Suurin luokka molemmissa on luokka 1 (AS 47 % ja KS 59 %), toiseksi suurin luokka 3 (AS 32 % ja KS 26 %) ja vähälukuisin luokka 2 (AS 21 % ja KS 15 %). Tässä kohtaa olisi mielenkiintoista tarkastella KS-aineiston osalta lähemmin lähtökielisiä konkordansseja ja tehdä tekstianalyysiä siitä, millaiset lähtökielen rakenteet ovat pohjana näin suurelle määrälle luokan 1 komitatiiveja. Rajasin lähtökielen tarkastelun pääosin tutkielmani ulkopuolelle, joten tarkastelen lähtökielen ilmaisuja vain muutamassa kohdin, enkä tee johdonmukaista käännösstrategia-analyysiä tämän työn puitteissa.

Alla kaaviossa 4 näkyy komitatiivin luokittelu AS-aineiston sisällä olevissa kronologisissa osakorpuksissa.

Kaavio 4. Komitatiivien luokat AS-aineistoissa kronologisesti jaoteltuna.

Seuraavassa kaaviossa 5 näkyy komitatiivin luokittelu KS-aineistosta erotelluissa kronologisissa osakorpuksissa.

Kaavio 5. Komitatiivien luokat KS-aineistoissa kronologisesti jaoteltuna.

Näiden osakorpuksen välillä KS-uudet ja KS-70-aineistot ovat jakautumaltaan lähimpänä toisiaan. KS-vanhoissa luokka 2 (sosiaalinen suhde) on korostuneempi kuin muissa osakorpuksissa. US-aineistossa taas luokka 3 (hallintasuhde) ei ole niin hyvin edustettu kuin uudemmissa teksteissä, ja luokka 1 (kokonaisuuden osa) korostuu erityisen paljon muihin osakorpuksiin verrattuna.

3.2. Komitatiivi monisanaisissa ilmaisuissa

Tässä alaluvussa käsittelen monisanaisuutta komitatiivi-ilmauksissa. Komitatiivi voi esiintyä yhtenä sanana tekstissä, mutta venäjänkielisessä tekstissä on kuitenkin tyypillistä kuvata objekteja tai ihmisiä käyttämällä ketjutettuja *s*-prepositiorakenteita, joka sitten helposti käännetään suomeen päin komitatiiviketjuina. Haravoin tutkimusaineistostani sekä AS- että KS-korpuksista ne tapaukset, joissa komitatiivi esiintyy useammassa samaan sanaliittoon kuuluvassa sanassa. Kirjaamani monisanaiset ilmaisut voivat olla joko selkeästi pelkkien komitatiivien muodostamia sanaliittoja kuten esimerkissä (17), jossa on kaksisanainen komitatiivi:

- (17) [– –] Monkan keittiössä taas häthätää pesaistut kapalot klassikon *ikuistamine vihreine läikkineen* löivät kasvoihin kuin kosteat lepakonsiivet [– –] (KS-modernit, Rosenholm & Salminen: Puhu, Maria)

tai useamman sanan sanaliittoja, kuten alla esimerkissä (18):

- (18) Tamminen pääportaikko vuosisadan ajan *kiillotettuine kaiteineen ja leikkauksin koristeltuine* kaiteen *kannatinpylväineen* [– –] (KS-modernit, Bulgakova: Moskovan kirvesmurhat)

Esimerkissä (18) jälkimmäiseen sanaliittoon kuuluu neljä sanaa (leikkauksin *koristeltuine* kaiteen *kannatinpylväineen*), joista kaksi on komitatiivissa, joten kyseinen ilmaus lajitellaan tässä tutkielmassa kaksisanaisiin komitatiiveihin.

Hypoteesini monisanaisten ilmaisujen kohdalla on se, että KS käyttää enemmän toistoa myös monisanaisissa ilmaisuissa ja yleensä käyttää kokonaissanamäärään suhteutettuna enemmän monisanaisia komitatiivi-ilmaisuja kuin AS. Perustelen tämän odotuksen sillä, että lähdekieli aiheuttaisi interferenssiä käännösprosessissa. Eli KS-aineistossani pitäisi olla enemmän samoja monisanaisia komitatiiveja ja kokonaissanamäärään suhteutettuna yksinkertaisesti enemmän monisanaisia komitatiiveja kuin AS-aineistossa.

Yhteensä erilaisia monisanaisia ilmaisuja aineistossani on 597 kappaletta. Näistä hyvin pieni osa on fraseologismeja eli vakiintuneen käytön ilmaisuja, ja suurin osa on hetkellisiä kiteytymiä. Toistoa ei juurikaan ole, vaan monisanaiset ilmaisut ovat lähes kauttaaltaan uniikkeja. Alla taulukossa 13 esitetään monisanaisissa ilmaisuissa esiintyvien komitatiivien absoluuttiset ja suhteelliset frekvenssit eri osakorpuksissa.

Taulukko 13. Monisanaisten komitatiivien suhteelliset frekvenssit osakorpuksissa. Suluissa absoluuttinen frekvenssi.

Osakorpus	Suht. frekvenssi
KS-uudet	0.12 (82)
US	0.20 (195)
KS-70	0.12 (93)
KS-vanhat	0.17 (24)
AS-uudet	0.06 (87)
AS-70	0.09 (45)
AS-vanhat	0.11 (71)
Kaikkien osakorpusten keskiarvo	0.12

Kaikkien osakorpusten välinen keskiarvo komitatiiviketjuista on 0,12. Osakorpuksista US käyttää eniten komitatiiviketjuja, sen frekvenssi on 0,20 ketjua. Muut saman ajan tekstit käyttävät ketjuja joko keskiarvon verran (KS-70, 0,12) tai hieman alle (AS-70, 0,09). Vanhojen tekstien osakorpusten komitatiiviketjujen käyttö vaihtelee: AS-vanhat käyttää ketjuja frekvenssillä 0,11, eli karvan verran vähemmän kuin keskiarvo. KS-vanhat taas käyttää komitatiivia jopa frekvenssillä 0,17. Uusissa teksteissä ketjujen ero on varsin suuri: AS-uudet käyttää ketjuja vähiten kaikista, ainoastaan 0,06, kun taas KS-uudet on tismalleen keskiarvossa frekvenssillä 0,12.

Komitatiivien ketjupituudet vaihtelevat kahdesta viiteen sanaan. Kaksi- ja kolmisanaaisissa ketjuissa yleensä kaikki sanat on taivutettu komitatiiviin, mutta pidemmissä ketjuissa, jotka sisältävät komitatiiveja, on usein mukana attribuuttina, kieltona tai konjunktiona toimivia sanoja, kuten alla esimerkissä (19) sanat ‘ja’ sekä ‘kitalakeen’.

- (19) Taival aamunkoiton pimeässä työpaikalle oli raskas, tarkastukset ravassa ja vilussa uuvuttivat; maissiliemi sisälmysten *riekaleineen* ja *inhottavine* kitalakeen *liimautuvine kalansuomineen* synnytti yökötystä ja samalla himoa; parakissa varastettiin katalasti ja säälimättömästi, lavereilla käytiin rumia keskusteluja öisin; iljettävää kehnäämistä, supatusta ja kahinaa; kuinka himoittua kova harmaa leipä aina olikaan (KS-uudet, Grossman: Kaikki virtaa, suom. Esa Adrian)

Päädyin lukemaan esimerkin (19) ilmaisun “*inhottavine* kitalakeen *liimautuvine kalansuomineen*” 3-sanaisten komitatiivien joukkoon, koska siinä on kolme komitatiiviin taivutettua sanaa. Ketjuun kuuluvien komitatiivien määrittely oli hieman ongelmallista, koska olisin loppujen lopuksi yhtä hyvin voinut myös päättää, että koko litania “sisälmysten *riekaleineen* ja *inhottavine* kitalakeen

liimautuvine kalansuomuineen” olisi ollut sanaliittojen perusteella jaotellen kokonaisuudessaan yhtä komitatiivi-ilmaisua.

Ylivoimaisesti suurin osa ketjuista on kahden komitatiivin mittaisia. Kolmisanaisia komitatiiviketjuja on kourallinen, ja neli- sekä viisisanaisia muutamia. Alla on taulukko, jossa esitellään eri pituisten komitatiiviketjujen määrät.

Taulukko 14. Eri pituisten komitatiiviketjujen määrät.

Ketjun pituus (komitatiivia)	KS-ketjuja (%)	AS-ketjuja (%)	Yhteensä	%
2	279 (71 %)	163 (80 %)	442	74
3	64 (16 %)	25 (12 %)	89	15
4	37 (9 %)	11 (5 %)	48	8
5	14 (4 %)	4 (2 %)	18	3
6	0	0	0	0
Yhteensä	394	203	597	100

KS-teksteissä on määrällisesti enemmän komitatiiviketjuja kuin AS-teksteissä. KS-teksteissä on myös enemmän pitkiä ketjuja kuin AS-teksteissä, sillä 3- tai useampisanaisia ketjuja löytyy KS-teksteistä yhteensä 29 % verran, kun taas AS-teksteistä ainoastaan 20 % verran. Ketjukomitatiivien määrä suhteellisena lukuna kummankin osakorpuksen kokonaissanamäärään nähden kertoo, että KS-aineisto edelleen käyttää enemmän ketjuja. 100 000 sanaan suhteutettuna KS-ketjujen luku on 15 ja AS-ketjujen 8.

Kronologisista osakorpuksista siis käännoitekstit käyttävät komitatiiviketjuja kautta linjan enemmän kuin AS-verrokkinsa. US-korpus, johon kuuluu suuri osa niin sanotuista klassikoista, on huomattavasti ahkerampi ketjujen käyttäjä kuin muut osakorpukset.

Tein komitatiiviketjujen yleisimmistä sanoista yhteenvedon. Keräsin yhteen ne komitatiivit, jotka ovat koko korpuksen yleisimpiä sanoja ja erittelin niistä vielä ne komitatiivit, jotka esiintyvät kaikissa tarkastelemisani ajanjaksoissa. Komitatiiviketjujen sisältämistä sanoista yleisimpiä on lueteltu lukumäärineen Liitteessä 3. Liitteen 3 taulukossa i on komitatiiviketjujen yleisimmät sanat aakkosjärjestyksessä AS-korpusten osalta ja taulukossa ii KS-korpusten osalta. Taulukoista käy ilmi paitsi ajanjakso ja tämän tutkielman puitteissa määritelty osakorpus (AS-uudet jne.), myös lähtöaineisto ja sanamäärät per esiintymä. Taulukoista on jätetty pois sanat, jotka esiintyivät monisanaisissa komitatiiviketjuissa vähemmän kuin viisi kertaa.

Käytin taulukoiden i ja ii tietoja verratakseni yleisimpiä ketjuissa esiintyviä komitatiiveja AS- ja KS-aineiston välillä, ja tarkoituksena on tarkastella mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä. Vertailu on esitetty alla taulukossa 15.

Taulukko 15. AS- ja KS-aineistojen yleiset ketjuissa esiintyvät komitatiivit sekä niiden suhteellinen osuus 1000 komitatiivista (suluissa absoluuttinen lukumäärä).

AS	KS
kaikkine 11,8 (14)	kaikkine 41,2 (49)
kaikkineen 5 (6)	kaikkineen 5 (6)
kissoineen 5 (6)	koirineen 4,2 (5)
lapsineen 5 (6)	lapsineen 5 (6)
	tyttärineen 11,8 (14)
päivineen 5 (6)	päivineen 16,8 (20)
seuralaisineen 4,2 (5)	perheineen 13,5 (16)
joukkoineen 5,9 (7)	
silmineen 5,9 (7)	silmineen 18,5 (22)
valkoisine 4,2 (5)	kiharoineen 4,2 (5)
valtoineen 5,9 (7)	

Hakusanat on esitetty pääosin aakkosjärjestyksessä, mutta aakkosjärjestyksestä on rikottu sen verran, että eri aineistoissa esiintyvät homonyymit tai saman temaattisen merkitystason sanat on saatu samalle riville, kuten *seuralaisineen* ja *joukkoineen* sekä *perheineen*, jotka molemmat kuvaavat puheena olevan henkilön suhdetta sosiaaliseen joukkoon. Näin yhtäläisyyksien tarkkailu on yksinkertaisempaa. Pidin erillään sanan *kaikki* taivutusmuodot *kaikkine* ja *kaikkineen*, sillä niiden esiintymisessä oli määrällisiä eroja, jotka eivät ehkä ole tilastollisesti merkitseviä pienuutensa takia, mutta kiinnostavia tutkielmani kannalta yhtä kaikki.

Taulukossa 15 on esitetty kunkin hakusanan suhteellinen osuus kaikista aineiston komitatiiveista tuhatta komitatiivista kohden sekä suluissa hakusanan absoluuttinen sanamäärä.

AS-aineistolle on tämän taulukon perusteella tyypillistä käyttää yleisimpiä komitatiiveja ketjuilmaisun osana noin 4–6 kertaa tuhannessa komitatiivissa. Poikkeuksen tekee sana *kaikkine*, jota on käytetty AS-aineistossa 11,8 kertaa tuhannessa komitatiivissa. KS-aineisto käyttää melko samankaltaista sanavalikoimaa yleisimpien ketjukomitatiivien ollessa kyseessä, mutta suhteessa AS-aineistoon näkyy jonkin verran variaatiota. Kummassakin aineistossa *kaikkine* esiintyy eniten, mutta sen frekvenssi KS-aineistossa, 41,2, on lähes nelinkertainen AS-aineisto frekvenssiin 11,8 verrattuna. *Kaikkineen* esiintyy frekvenssillä 5 molemmissa aineistoissa. Alla on esimerkkejä sanan *kaikkine* käytöstä eri korpuksissa.

(20) [Kirjanpitäjä] lähti siksi, ettei halunnut tulla haudatuksi kaupunkiin, jonka hautausmaa sijaitsi suoperäisessä maastossa, niin että arkut kelluivat haudoissaan vedessä. Kirjanpitäjä halusi maata kuolemansa jälkeen mukavasti, hän oli säästänyt rahaa tammiarkkuun ja ostanut hyvää punaista kangasta arkun sisäverhoiluun ja kuparinauloihin, jollaisilla aseman nahkasohvien päällykset oli naulattu. Eihän hän voinut *kaikkine komeuksineen* vedessä liota. (KS-uudet, Grossman: Kaikki virtaa)

(21) Vastarannan vaaralla oleviin asumuksiin, Manun mökkiin ja Syrjämäkeen, talo näkyy melkein kokonaan, *pihoineen kaikkineen*. (AS-vanhat, Sillanpää: Ihmiset suviyössä)

Kolmantena kummallakin listalla on lemmikkieläintä kuvaava sana, mutta AS-aineistossa se on *kissoineen* (frekvenssi 5) ja KS-aineistossa *koirineen* (frekvenssi lähes sama, 4,2). Ne ovat karkeasti ottaen yhtä yleisiä lähdeaineistoissaan. Alla esimerkissä (22) on näyte AS-uudet-osakorpuksesta. Lähemmällä tarkastelulla huomattiin, että yhtä lukuunottamatta kaikki AS-aineiston *kissoineen*-ilmaisut ovat peräisin samasta Paasilinnan tekstistä, jossa katkelmassakin mainittu keskeinen henkilöahmo liikkuu jatkuvasti kissansa kanssa.

(22) Samaan aikaan Naska Mosnikoff silitti kissaansa sakeassa lumituiskussa Juha-Vainaan Maassa. Myrskytuuli puhalsi idästä, mutta Naska oli keinotellut itsensä Juha-Vainaan Maan länsirinteelle, jossa tuulen voima oli vaimeampi. Lunta satoi kuitenkin niin runsaasti että vanhuksen piti tavan takaa karistella sitä huovan päältä ettei olisi hautautunut nietoksiin *kissoineen päivineen*. (AS-uudet, Paasilinna: Hirtettyjen kettujen metsä)

(23) Hän rakensi itselleen talon oman suunnitelmansa mukaisesti, perusti verkatehtaan, järjesti tulolähteen, ja häntä alettiin pitää koko seudun älykkäimpänä miehenä, eivätkä tätä käsitystä vastustaneet naapurit, jotka

vierailivat mielellään hänen luonansa *perheineen* ja *jahtikoirineen*. (US, Puškin: Herrasneiti-talonpoikaistyttö, suom. Hollo)

Seuraava sana, *lapsineen*, on identtinen frekvenssiltään (5). Asetin kuitenkin tähän kohtaan verrokiksi KS-aineistosta myös sanan *tyttärineen*, koska se kuuluu samaan jälkeläisten teemaan kuin *lapsineen*. Frekvenssi sanalla *tyttärineen* on jopa 11,8, mikä on yli kaksinkertainen AS-aineiston *lapsineen*-sanaan verrattuna.

(24) Paitsi Oblonskeja *kaikkine lapsineen* ja *kotiopettajattarineen* vieraili Levinien luona sinä kesänä myös vanha ruhtinatar Štšerbatskaja, joka katsoi velvollisuudekseen olla valvomassa kokematonta tytärtään tämän nykyisessä tilassa. (US: Tolstoi: Anna Karenina)

(25) Joka puolella oli pariskuntia käsi kädessä, perheitä *kimeä-äänisine lapsineen*. (AS-uudet, Mäki: Tatuoitu taivas)

Sanan *päivineen* kohdalla AS-aineiston frekvenssi on 5 mutta KS-aineiston 16,8, eli yli kolminkertainen. Komitatiivia *päivineen* on käsitelty myös tämän työn paljoksuntaa tarkastelevassa alaluvussa 3.2.2. Seuraavana taulukossa tulee vastaan sanapari *seuralaisineen* (AS-aineisto, frekvenssi 4,2) ja *perheineen* (KS-aineisto, frekvenssi 13,5). Alempana on esimerkit kustakin. Nämä on asetettu rinnakkain vertailuun siksi, että kuten ylempänä mainitsin, kumpikin kuvaa yksilön suhdetta joukkoon sosiaalisessa ympäristössä, eli ne ovat teemaltaan verrattavissa. Kuten edellisessä sanaparissa, myös tässä KS-aineiston osuma on kolminkertainen AS-aineiston sanaan verrattuna.

(26) Hän ymmärsi, mitä todella tapahtuu jos ja kun ihmismielikuvituksen tuotokset alkoivat elää elävämpinä meissä kuin jumala tai paholainen, *seuralaisineen*, *pyhimyksineen* ja pikku *perkeleineen*. (AS-uudet, Rintala: Faustus)

(27) Maatilan hoidon vaatimat ponnistukset häivyttivät pian hänen mielestään puolison menetyksestä johtuneen surun. Hän rakensi itselleen talon oman suunnitelmansa mukaisesti, perusti verkatehtaan, järjesti tulolähteen, ja häntä alettiin pitää koko seudun älykkäimpänä miehenä, eivätkä tätä käsitystä vastustaneet naapurit, jotka vierailivat mielellään hänen luonansa *perheineen* ja *jahtikoirineen*. (US, Puškin: Herrasneiti-talonpoikaistyttö)

Sana *silmineen* esiintyy AS-aineiston ketjukomitatiiveissa frekvenssillä 5,9, mutta KS-aineiston ketjukomitatiiveissa yli kolminkertaisella frekvenssillä 18,5. AS-aineiston *silmineen*-esiintymistä 7 kappaletta kymmenestä sijaitsee osakorpuksessa AS-vanhat. Ainoa AS-vanhojen kirjoittaja, joka sitä käyttää, on Järnefelt. Sitä käytetään monesti kuvaamaan negatiivista ilmiötä.

(28) Hän selvänä ja he juovuksissa *kiiluvine silmineen* ja *tulehtuneine poskineen*.
(AS-vanhat, Järnefelt: Isänmaa)

(29) Erja ajatteli että Tuomas *mustine silmineen* ja *kiihkoineen* kutistui puutarhatontuksi, jonka Erja JP:n isovanhempien talon edessä odottaessaan saattoi ottaa käsiinsä, kopsutella hetken tontun onttoa kuorta ja laskea sen sitten aidan yli koivun juurelle, raivoisaksi jähmettynyt ilme lumiseen pihaan päin, kaikkea sitä valkeaa lunta ja jouluvaloja vahtimaan. (AS-uudet, Hassinen: Viimeinen syli)

Useimmiten silmien kuvaus on kuitenkin positiivinen, kuten alla olevissa esimerkeissä.

(30) Mutta Heikki-lapsi katseli totisena ympärilleen *suurine sinisine silmineen*, katsoi kuin olisi kummaa satua kuunnellut-- haaveksien omiansa, niinkuin olisi minne muuanne pyrkinyt,-- irti rakastavasta sylistä. (AS-vanhat, Järnefelt: Isänmaa)

(31) Pekka *uskollisine silmineen* ja Kalle *aatteineen*. (AS-vanhat, Järnefelt: Isänmaa)

KS-aineistossa on huomattavasti enemmän komitatiivisia silmien kuvailussa. AS-aineistosta poiketen käännoissuomen ahkerin silmien kuvailija on KS-70-osakorpus. Yhtä lukuunottamatta kaikki *silmineen*-osumat ovat siitä. Ainoa poikkeus, KS-uusista löytyvä esiintymä, on alla olevassa esimerkissä.

(32) Valeri oli kuitenkin terve ja hämmästyttävän kaunis *tummine tuuheine hiuksineen* ja *tummansinisine silmineen*. (KS-uudet, Marinina: Kuolema ja vähän rakkautta)

Kuten AS-aineistossa, myös KS-aineistossa silmien kuvailu on pääosin positiivista. Tästä alla muutamia esimerkkejä.

(33) Toisten päivettyneiden huolimattomasti kerittyjen ja pitkiin virttyneisiin paitoihin puettujen pikkutyttöjen keskellä hän valkoisena, *suurine mustine silmineen* ja *punaisine nauhoineen* hiuksissa, näytti hupaisalta aivan kuin pieni villieläin joka oli otettu kiinni pellolla ja tuotu tupaan. (US, Tšehov: Talonpoikia, Suuret kertomukset 2)

(34) Kuiva pää *ulkonevine, loistavine ja iloisine silmineen* leveni otsasta alaspäin silmänpistävän suuriksi sieraimiksi, joiden välissä vavahteli verenkuultava kalvo. Koko sen muodossa ja erityisesti sen päässä oli jotakin selväpiirteistä, tarmokasta ja samalla hellää. (US, Tolstoi: Anna Karenina)

Alimmilla riveillä on rinnastettu sanat *valkoisine* (AS) ja *kiharoineen* (KS) sillä perusteella, että molemmilla voidaan kuvata objektin ulkoisia ominaisuuksia. Niiden frekvenssit ovat samat, 4,2.

(35) Tuollaisina kirkkaina talvi-aamupäivinä, kun sitten noin oli ajelemasta tultu ja astuttu ruokasaliin, jossa kahvipöytä odotti *hauskoine valkoisine kattimineen* ja jossa isä tyytyväisenä keinutuolissaan istuen piippuaan poltti ja äitikin miltei iloisen näköisenä sukkaa kuteli, semmoisina hetkinä herahti mieli yht'äkkiä helläksi ja rakastavaiseksi. (AS-vanhat, Aho: Papin tytär)

(36) Hiilivaunun ja kiskojen näkeminen ja keskustelu tuttavan kanssa jota ei ollut tavannut onnettomuuden jälkeen, toi yhtäkkiä mieleen hänet tai oikeammin sen, mitä hänestä oli jäljellä silloin, kun hän, Vronski, oli mielettömänä syöksynyt rautatieaseman kasarmiin: pöydällä tuntemattomien keskellä nöyryytettynä viruvan, äsken vielä elontäyteisen, nyt verisen ruumiin, takakenossa olevan, ehyenä säilyneen pään *raskaine hiuspalmikkoineen* ja ohimoilla *kiemuroivine kiharoineen* [--] (US, Tolstoi: Anna Karenina)

Ilman vertailukohdetta taulukkoon jää AS-aineiston sana *valtoineen*, jonka frekvenssi on 5,9. *Valtoineen* vaikuttaa olevan arkaainen muoto sanasta, joka nykyisin taivutetaan *valtoin* : *valtoimenaan*. Juhani Aho on aineistossani ainoa, joka sitä käyttää, ja hän käyttää sitä nykyisen *valtoimenaan*-sanana tavoin, kuten alla esimerkeissä (37) ja (38):

(37) Elli työnsi venheen herkästi pyöriviltä teloilta ja antoi sen työnnin vauhdista *valtoineen* liukua niin pitkälle kuin sitä halutti. (AS-vanhat, Aho: Papin tytär)

(38) Ne tulivat kuin elukat metsäniittyyn, jonka aita oli lahonnut ja luhistunut, tulivat ja menivät, lahmasivat ja tallasivat *valtoineen*, eikä hän jaksanut heitä torjua, ja häntä tympäisi ja raukaisi-- yhä sataa, lieneekö Anja jo lähtenyt lapsen kanssa, jos on ollenkaan lähtenyt-- minne joutunevat-- eivät ne mahda tulla, kun eivät jo ole tulleet. (AS-vanhat, Aho: Juha)

Pelkästään rajatun sanaryhmän frekvenssien perusteella ei voi vetää sitä johtopäätöstä, että KS-aineisto käyttäisi komitatiivia keskittyneemmin tai vähemmällä variaatiolla kuin AS-aineisto.

Tarkastelin aineistoni perusteella komitatiivi-ilmaisujen monisanaisuutta myös sanaston tasolla. Keskityn aiheeseen seuraavassa alaluvussa.

3.2.1. Fraseologismit

Monisanaiset ilmaukset usein muistuttavat läheisesti fraseologismeja, mutta en kuitenkaan löytänyt kovin montaa vakiintuneessa käytössä olevaa fraseologismia aineistostani. Fraseologismi on erityisesti venäjän ja saksan käännöstieteeseen liittyvä termi, jolla tarkoitetaan vakiintuneita ilmauksia (Ušakov 1935-1940). Niitä voivat olla idiomit, sanonnat, sananlaskut ja lentävät lauseet, rutiini-ilmaisut kuten tervehdykset, tai muoti-ilmaisut (Bujanova, Kovalenko 2012: 7-8). Tyypillisiä komitatiivin sisältäviä suomenkielisiä fraseologismeja voivat olla esimerkiksi *kimpsuineen ja kampsuineen* tai *niine hyvineen*. Nämä ovat varsin vakiintuneita sanontoja, ja etenkin *niine hyvineen* esiintyy yleensä tässä muodossa. Omassa aineistossani ei, kiinnostavaa kyllä, ole ilmaisu *kimpsuineen ja kampsuineen* nimenomaan tällä kokoonpanolla, vaan ainoa siihen viittaava ilmaisu, jonka löysin, oli KS-uusissa *kaikkine kimpsuineen* (alla esimerkki 39, alkuperäinen venäjänkielinen ilmaisu alaviitteessä). Muita käyttötapoja tälle sanaliitolle ei löydy KS-aineistosta, ja AS-aineistosta sitä ei löydy ollenkaan.

- (39) Alushousut ja pikkutavarat oli kasattu keoksi, siinä oli kosmetiikkapussi *kaikkine kimpsuineen*, ja toinen, vanhempi meikkipussi lääkkeitä varten... (KS-uudet, Ulitskaja: *Iskusstvo zhit'*, käänt. A. Pikkupeura. Lähdeteksti: “Трусы и всякая мелочь были сложены стопочкой, косметичка с причиндалами, еще одна, старая, с лекарствами...”)

Aineistossa esiintyy kahdesti fraseologinen ilmaisu *kaikkine mukavuuksineen*. Kumpikin esiintymä on KS-teksteissä uusien tekstien osakorpuksessa. Kuten suomenkielinen puhuja tekisi, tätä fraseologismia on käytetty käännösteksteissä asunnon kuvailemiseen.

- (40) Vera Grigorjevna ponnisteli Aleksandrin, rakkaan Sasansa, puolesta, joka halusi saada oman talon Moskovan ulkopuolelta, ison tiilitalon *kaikkine mukavuuksineen*. (KS-uudet, Marinina: *Kaikesta täytyy maksaa*)
- (41) Onneksi heillä oli sentään asunto, kaksio *kaikkine mukavuuksineen* toisessa kerroksessa, jopa puhelin. (KS-uudet, Rosenholm (toim.): *Puhu, Maria*. Lähdeteksti: “[--] со всеми удобствами [--]”)

Ilmaisu *niine hyvineen* (sekä taivutusmuodot *niine hyvineni* ja *niine hyvinensä*) esiintyi puolestaan sekä KS- että AS-aineistossa suunnilleen yhtä paljon, ensimmäisessä 4 ja jälkimmäisessä 5 osumaa. Kronologisessa tarkastelussa huomattiin, että *niine hyvineen* ei esiinny aineistojen vanhoissa teksteissä ollenkaan, vaan KS- ja AS-uusien lisäksi vasta osakorpuksissa AS-70 ja US, joiden aikajänne on 1950-1970-luvut. Ilmaisun *niine hyvineen* lähdekieliset versiot ovat näkyvillä alla taulukossa 16.

Taulukko 16. Ilmaisun *niine hyvineen* lähdekieliset versiot.

Lähdekielinen ilmaisu	Suomennos	Osakorpus
День, конечно, пропал --	Päivä kuluisi tietysti niine hyvineen --	KS-uudet
Так и убежала!	Niine hyvineen pinkaisi pois!	US
С тем и ушла.	-- ja niine hyvinieni lähdin pois.	US
И с этим он вышел от нее.	Ja niine hyvineen hän lähti.	US

Sen sijaan aineistossa KS-70 esiintyy hieman edellisen kaltainen mutta vähemmän fraseologimainen rakenne *niine eväineen*. Esiintymä konteksteineen alla esimerkissä (42):

- (42) Mutta ei ollut ketään, keneltä kysyä, ja hän lähti *niine eväineen*. (KS-70, Šukšin: Käärmeenmyrky/Nuoren Vaganovin kärsimykset. Käänt. E. Adrian. Lähdeteksti: “Но узнать не у кого, и он пошел так.”)

Mikä on mielenkiintoista, niin lähdetekstissä ei ole suoraa vastinetta komitatiiville, vaan kääntäjä on käyttänyt idiomaattista suomalaista lausahdusta. Se on tämän tutkielman tekijän mielestä oikein sopiva ratkaisu tähän tilanteeseen, ja yksi harvoja tapauksia, kun komitatiivin motivoijana ei ole ollut instrumentaalilauseke.

3.2.2. Paljoksunta

Fraseologismeja, jotka sisältäisivät vähintään kahden sanan ilmauksessaan vain yhden komitatiivin, ei suomen kielessä varsinaisesti ole, mutta joitain yleiseen käyttöön vakiintuneita sanontoja, joissa toinen sana taivutetaan komitatiiviin, suomessa on. Sanontaa *x poikineen* käytetään ilmaisemaan paljoksuntaa, esimerkiksi *tölkki poikineen*, ja fraaseja *x:ineen kaikkineen*, *x:ineen päivineen* tai *niine hyvineen* käytetään korostamaan puheena olevan aiheen kaikkinaisuutta (VISK § 1264).

Edellä mainittuja paljoksuntaa ilmaisevia sanontoja löytyy tämän tutkielman aineistosta joitain kappaleita. Kaikki alkuperäissuomen aineistosta löydetty paljoksuntailmaukset löytyivät AS-vanhat -osakorpuksesta. Alla on esimerkkejä niistä (esimerkit 43-48).

- (43) Minä kyllä kitken sen *juurineen*. (AS-vanhat, Aho: Juha)
- (44) ”Onhan siinä talo *poikineen*! Kun ne olisi kaikki panna rahaksi ja panna yhteen kuormaan rahat, niin tokkohan tammakaan jaksaisi sitä rahakuormaa näpistää”, todisti Jussikin -- (AS-vanhat, Lassila: Tulitikkuja lainaamassa)
- (45) Jaa, mutta se minun laukkuni *kaikkine kauheine vehkeineen*, missäs se on? (AS-vanhat, Sillanpää: Ihmiset suviyössä)

- (46) Urakkatuuvarit olivat *kaikkineen* karkoitettut. (AS-vanhat, Hytönen: Uni)
- (47) Vähässä ajassa hän oli ennättänyt kertoa päästä päähän koko joululoman *matkoineen kaikkineen*. (AS-vanhat, Canth: Lehtori Hellmanin vaimo)
- (48) Mie en ikinä ole tuommosessa laatikossa maannu. Hirvittää... Mutta kun majuri Remes ja Oiva Juntunen uhkasivat sitoa Naskan lumikiitäjän rekeen ja ajaa hänet *kissoineen päivineen* Puljuun, ellei muori pikaisesti ryhtyisi kylpemään, Naskan oli pakko alistua. (AS-uudet, Paasilinna: Hirtettyjen kettujen metsä)

Erilaisia sanan *kaikkine* sisältäviä monisanaisia komitatiiveja on kaikissa osakorpuksissa 70 kappaletta. Niistä lähimmäs fraseologismia pääsevät sellaiset ilmaisut, jotka eivät ole erityisen värikkäitä tai uniikkeja, kuten *kaikkine mukavuuksineen* tai *kaikkine yksityiskohtineen*. Yhteensä fraseologisminkaltaisia ilmaisuja, joissa esiintyy sana *kaikkineen*, on 17 kappaletta.

3.2.3. Hapax legomenat

Käännöskielen tutkimuksessa mainitaan käsite hapax legomena, jolla voidaan mitata termistön tai sanaston monipuolisuutta. Käytin hapax legomenoja yhtenä välineenä ilmaisujen uniikkiuden tarkasteluun. Nevalaisen (2005: 143) mukaan hapax legomenat, ts. hapaksit⁶, ovat ilmaisuja, jotka esiintyvät tekstissä vain kerran. Ne ovat usein erisnimiä, ulkomaisia sanoja tai kirjottajan innovoimia kertaluontoisia ilmaisuja (fonologisia tai ortografisia tilapäismuodostumia). Edellinen on tavallaan fraseologismien eli kiinteiden ja kaikille kielenkäyttäjille tuttujen sanaliittojen vastakohta. En ole kuitenkaan tarkastellut hapakseja kaikesta aineistoni tekstistä, vaan ainoastaan niiden esiintymistä komitatiivi-ilmaisuissa. Seuraavana taulukossa 17 on hapaksien prosenttiosuudet kaikista komitatiivi-ilmaissujen esiintymistä.

⁶ Nevalaisen kotoisa nimitys.

Taulukko 17. Hapax legomenojen osuudet osakorpusten komitatiivi-ilmaisista.

Osakorpus	Hapax legomenoja (%)
KS-uudet	90
US	85
KS-70	84
KS-vanhat	91
AS-uudet	88
AS-70	90
AS-vanhat	84

Kaikissa osakorpuksissa hapaksien osuus komitatiivi-ilmaisista on selvästi yli 80 prosenttia. Nevalaisen mukaan hapakseja esiintyy yleensä noin (Nevalainen 2005). Suurin osa komitatiiveista on siis kertaluontoisia ilmaisuja, jotka tuskin esiintyvät muualla kielenkäyttötilanteissa kuin tässä kirjallisuusnäytteessä. Suuri prosentti oli odotettavissa, koska komitatiivi sinällään on jo harvinainen sijamuoto, joten sen käyttötapauksien voi olettaa olevan ei-vakiintunutta kielenkäyttöä. Lisäksi aineiston kaunokirjallinen laatu jo todetusti vaikuttaa siihen, että aineisto pyrkii käyttämään persoonallista, epätyypillistä kieltä. Toisaalta koska komitatiivin käyttö on erittäin harvinaista, sen voisi odottaa kiinnittyneen tiettyihin sanaliittoihin ja ilmauksiin. Tällaista ei ilmeisesti tässä aineistossa näy.

3.3. Sanaluokkien esiintyminen

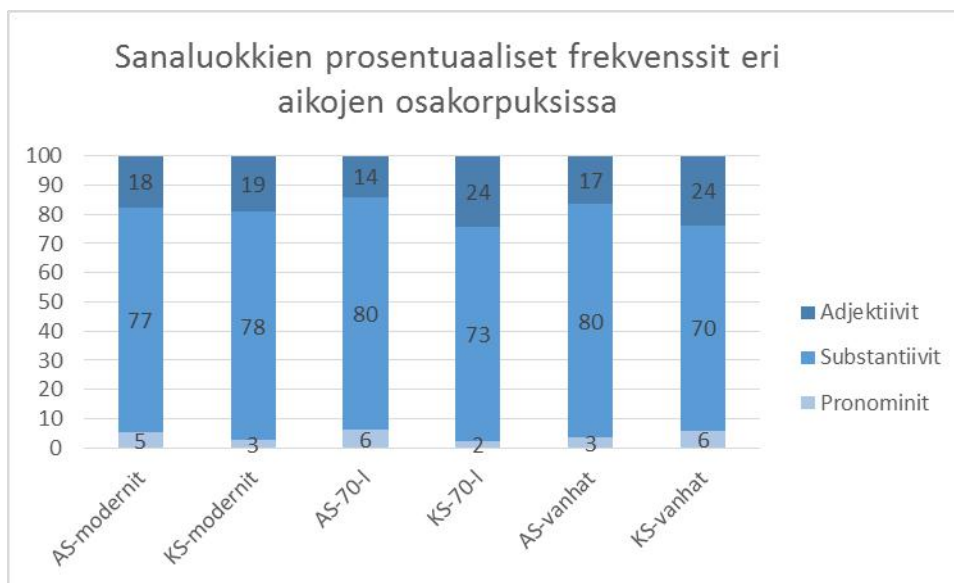
Tässä luvussa tarkastelen komitatiiviin taivutettujen sanojen jakautumista eri sanaluokkiin. Vertasin AS- ja KS-aineistojen sanaluokkajakaumia myös pelkästään monisanaisten ilmaisujen osalta, ja siitä kerrotaan tarkemmin luvussa 3.2.

Hypoteesini mukaan odotan, että KS-aineistossa käytettäisiin vähemmän lemmoja kuin AS-aineistossa ja että lemmojen suhde kaikkiin sanafrekvensseihin olisi suurempi KS-aineistossa kuin AS-aineistossa. Toisin sanoen KS-aineistosta siis pitäisi löytyä vähemmän komitatiiveja, jotka esiintyvät vain yhden kerran, kuin AS-aineistosta, jotta käännessuomen yksinkertaistumisuniversaali toteutuisi. Lisäksi suomen kielen ja yleensä kertovan kielen rakenteen perusteella voi olettaa, että substantiiveja olisi luultavasti eniten, koska ne voivat esiintyä komitatiivissa yksinään ilman muiden sanaluokkien sanoja. Komitatiiviin taivutettu adjektiivi taas tarvitsee substantiivin pääsanakseen, samoin kuin usein pronomiinkin. Pronomineja on

todennäköisesti hyvin vähän muihin tarkasteltaviin sanaluokkiin verrattuna, sillä niitä on jo lähtökohtaisesti paljon rajallisempi valikoima kuin adjektiiveja ja substantiiveja.

Aloitan tarkastelun adjektiiveista ja kuljen osakorpuksia läpi vanhemmasta uudempaan. Adjektiivien jälkeen tarkastelen substantiiveja ja sitten pronomineja. Kronologisen vertailun helpottamiseksi olen järjestänyt saman ajanjakson osakorpukset taulukkoon vierekkäin, eli taulukossa 20 vaaka-akselilla on aikajana uusista teksteistä vanhempiin.

Sanaluokkien suhteet kaikkien tarkastelemieni kronologisten jaksojen osakorpuksissa on havainnollistettu alla kaaviossa 6.

Kaavio 6. Sanaluokkien prosentuaaliset osuudet eri aikojen osakorpuksissa.

Kuten kaaviosta 6 huomataan, näkyvin muutos komitatiivien määrässä on adjektiivien kohdalla. Sekä KS-vanhat että KS-70 -osakorpuksissa adjektiivien osuus on 24 % osakorpuksen komitatiiveista, kun taas vastaavien aikojen supisuomen korpuksissa komitatiiviadjektiivia on paljon vähemmän. Vastaavissa alkusuomen osakorpuksissa komitatiivia on AS-vanhoissa 17 % ja AS-70-teksteissä 14 %, eli ero KS-aineistoon verrattuna on karkeasti sanottuna kolmasosan luokkaa. Nykyaikaa lähestyttäessä adjektiivien määrät AS- ja KS-teksteissä lähenevät toisiaan: AS-moderneissa komitatiivimuotoisen adjektiivin osuus on kasvanut 18 %:iin kun taas KS-moderneissa komitatiivimuotoisten adjektiivien käyttö on vähentynyt 19 %:iin.

Substantiivien määrä vaihtelee 70-80 % välillä kaikissa ajanjaksoissa. Kun verrataan eri ajanjaksojen AS- ja KS-aineistoja toisiinsa, substantiivien määrä on lähimpänä toisiaan moderneissa teksteissä. Ero on vain yhden prosenttiyksikön suuruinen, ja KS-aineiston komitatiivimäärä on suurempi. Vanhemmissa osakorpuksissa ero on toisensuuntainen, eli kummatkin vanhemmat KS-tekstit käyttävät vähemmän komitatiivisubstantiivia kuin vanhemmat

AS-tekstit. 70-luvun osakorpuksissa siis KS-70-osakorpus käyttää komitatiivia substantiiveissa seitsemän prosenttiyksikköä vähemmän kuin AS-70, ja KS-vanhat käyttää komitatiivia peräti kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän kuin AS-vanhat.

Suurimman kokonaisuuden ja eri persoonamuotojen käytön vuoksi substantiiveissa oli eräs seikka, joka piti korjata käsin sanalistaista. Frekvenssilistahaku tehtiin kaikille persoonamuodoille: *ineni, inesi, ineen, inemme, inenne, inensa*. Näin ollen listaan päättyi joidenkin sanojen lemmoista kahta tai useampaa eri taivutusmuotoa, esimerkiksi *hyvineni* ja *hyvineen* (US-osakorpus). Muita kuin *ineen*-päätteeseen päättyviä komitatiiveja löytyi vain kourallinen, joten kaksi kertaa esiintyneiden lemموjen poisto oli verrattain yksinkertaista.

Komitatiiviin taivutettujen pronomien kohdalla on kiintoisaa se, että vanhoissa teksteissä AS käyttää vähemmän pronomineja kuin KS, mutta sekä 70-luvun että moderneissa teksteissä AS käyttää runsaammin pronomineja kuin KS. Prosenttiyksikköjä on omasta mielestäni pronomien kohdalla hankala vertailla, koska määrät ovat niin pieniä. Kokoeroja voi kuitenkin tarkastella. Näkyykö siis sanaston tasolla se, että AS-vanhat käyttää komitatiivipronomineja enemmän kuin KS-vastineensa, mutta 70-luvun ja moderneissa teksteissä komitatiivipronomineja on KS-teksteissä enemmän kuin AS-teksteissä, eli suhde kääntyy toisin päin? Aineiston avulla voisi tarkastella tätäkin, mutta sitä ei sisällytetty tähän työhön.

3.4. Erot yksittäisten kääntäjien tavassa käyttää komitatiivia

Käännössuomen aineistoissani on 95 tekstiä ja 20 kääntäjää, mutta heistä neljä tuotteliainta on kääntänyt 76 % kaikesta käännössuomesta. Muut ovat kääntäneet 1-7 teosta joiden sanamäärät vaihtelevat 2 000 sanasta 112 000 sanaan. Suurimman tekstimassan tästä joukosta on kääntänyt Lea Pyykkö vuosina 1976–1979. Hän on kääntänyt vain kaksi teosta, mutta niissä on tekstiä suuret määrät. Teokset ovat Fedor Dostojevskin Anna Karenina ja Karamazovin veljekset, ja sanoja niissä on yhteensä 535 709. Seuraavaksi eniten käännössanoja korpuksissa on Esa Adrianilta. Hän on kääntänyt vuosina 1963–1991 yhteensä 36 teosta, joiden joukossa teoksen Nuoren Vaganovin kärsimykset 22 novellia (kirjoittanut Vasili Šukšin) on laskettu erillisiksi teoksiksi. Esa Adrianin kääntämää tekstiä korpuksissa on 461 852 sanaa. Juhani Konkka on kääntänyt kolmanneksi eniten: 246 498 sanaa. Konkkan kääntämiin teoksiin kuuluu muun muassa Pasternakin Tohtori Živago sekä Šolohovin Hiljaa virtaa Don. Hänen käännöksensä käyttämissäni osakorpuksissa ovat vuosilta 1958–1970. Neljänneksi tuotteliain on Ulla-Liisa Heino, joka on kääntänyt osakorpuksiensa teksteistä yhteensä 12 teosta vuosina 1959–1977. Hänen käännöksiinsä kuuluvat esimerkiksi Bulgakovin Saatana saapuu Moskovaan ja aikajärjestyksessä kolmas käännös Lermontovin

Aikamme sankari -teoksesta. Heinon kääntämissä teoksissa on yhteensä 274 355 sanaa. Alla taulukossa 18 on koottuna kaikkien osakorpuksiin kuuluvien kääntäjien teos- ja sanamäärät.

Laskin komitatiivin suhteelliset osuudet kokonaissanamäärästä neljän ahkerimman kääntäjän kääntämissä teoksissa. Näissä luvuissa, jotka on esitetty taulukon 18 oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa, näkyy selviä eroja eri kääntäjien välillä. Vertailun vuoksi toiseksi alimmalle riville on laskettu muiden KS-korpuksen kääntäjien komitatiivin keskiarvo, joka on 10,7 komitatiivia per 10 000 sanaa,, ja alimmalle riville on vielä lisätty kaikkien KS-korpuksen teosten yhteenlaskettujen komitatiivien summa sekä suhteellinen frekvenssi, 6,6 per 10 000 sanaa. Taulukon jäljessä esitetyt esimerkit 49-52 on otettu eniten kääntäneiden kääntäjien komitatiiviosumista.

Taulukko 18. KS-aineiston kääntäjät sanamäärän mukaisessa järjestyksessä.

Kääntäjä	Käännetty teokset	Käännetty sanat	Komitatiivin suhteellinen frekvenssi (abs. frekv.)
Lea Pyykkö	2	535,709	6.7 (361)
Esa Adrian	36	461,852	3.6 (168)
Juhani Konkka	5	346,498	6.3 (219)
Ulla-Liisa Heino	12	274,355	11.6 (319)
Muut kääntäjät (16 kpl)	32	587,564	10.7 (630)
KS-korpuksen keskiarvo	87	2,554,307	6.6 (1697)

(49) Ruumis *esiintyöntyneine kylkiluineen* vavahti. Pyöveli kuljetti keihäänkärkeä vatsaa pitkin. (KS-70, Bulgakov: Saatana saapuu Moskovaan. Käänt. U-L Heino.)

(50) Tuo poika *lapsellisine elämäkatsomuksineen* oli kompassi joka osoitti heille, missä määrin he olivat poikenneet siitä, minkä tiesivät oikeaksi, mutta eivät tahtoneet tietää. (US, Tolstoi: Anna Karenina. Käänt. Lea Pyykkö.)

(51) Partisaanien perheet, vaimot ja lapset *vähine tavaroineen* olivat rattaille lastattuina jo kauan seuranneet asejoukkoa. (KS-70, Pasternak: Tohtori Živago. Käänt. J. Konkka.)

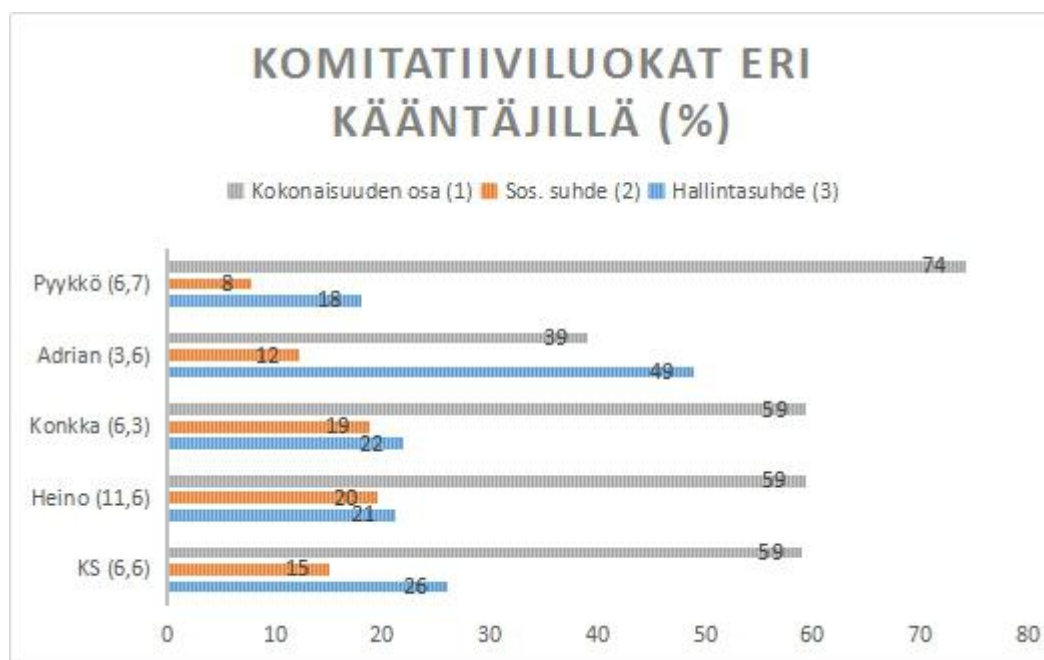
(52) Istuu eikä ole huomaavinaanakaan noita tyyppisiä, jotka *palloineen* hivuttautuvat lähemmäksi häntä. (KS-70, Aksjonov: Matkalippu tähtiin. Käänt. E. Adrian.)

Selvästi eniten osakorpusten kääntäjistä komitatiivia käyttää Heino. Hänen suhteellinen komitatiivimääränsä on 11,6 komitatiivia per 10 000 sanaa, kun taas jaetulla toisella sijalla olevat

Pyykkö (6,7) ja Konkka (6,3) käyttävät huomattavasti vähemmän komitatiivia, ja viimeiseksi jäävä Adrian vielä sitäkin vähemmän (3,6). Neljästä ahkerimmasta kääntäjästä Pyykkö ja Konkka ovat käyttäneet komitatiivia suunnilleen KS-korpuksen keskiarvon verran. Heinon komitatiivinkäyttö on huomattavasti runsaampaa, ja Adrianin taas huomattavasti harvempaa. Näiden lukujen kohdalla olisi mielenkiintoista tarkastella lähtökielistä tekstiä: onko lähtötekstissä jotain, mikä motivoi erityisen tiuhan komitatiivin käytön Heinon kohdalla? Syynä tuskin on alkutekstin kirjoittajan tyyli, koska Heino on kääntänyt kuitenkin usean kirjailijan tekstejä. Syyksi voisi epäillä kääntäjän omaa tyyliä sillä perusteella, että Heinon valmius käyttää komitatiivia eroaa niin selvästi muiden kääntäjien osuuksista. Hänen kääntämänsä teokset eivät tosin ole sitä vaikealukuisinta kieltä: Bulgakovin käänös (Heino) on melko nykytyylistä kirjallisuutta, ja raskaimpina pidetyt Anna Karenina (Pyykkö) tai Hiljaa virtaa Don sekä Rikos ja rangaistus (molemmat edellisistä Adrian) ovat muiden kääntäjien kääntämiä. Tällä otannalla siis joko tutkielman tekijän kokemus siitä, missä teoksissa käytetään vaikeaa kieltä, on väärä, tai komitatiivi ei epäilyksistä huolimatta ole syynä vaikeaksi koettuun kieleen venäläisissä teoksissa.

Jokaiselta kääntäjältä analysoitiin vähintään 75 % komitatiiviesiintymistä, ja esiintymille asetettiin luokka. Luokkina käytettiin edellä luvussa 3.1.1 esiteltyjä kolmea luokkaa: kokonaisuuden osa (luokka 1), sosiaalinen suhde (2) ja hallintasuhde (3).

Kaavio 7. Komitatiivien luokat eri kääntäjien teksteissä (%). Kääntäjän nimi (komitatiivin suhteellinen osuus).

Ylläolevassa kaaviossa 7 on esitetty komitatiivien luokittelu jokaisen neljän työteliäimmän kääntäjän kohdalta, eli kuinka hyvin kukin luokka on edustettuna yksittäisillä kääntäjillä. Kääntäjät

on esitetty käännetyn sanamäärän mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Sulkeissa kääntäjän nimen perässä on ilmaistu hänen käännoksistään löydetty suhteellinen komitatiivien määrä. Vertailun vuoksi taulukon alimpana kohtana on myös sama luokkajaottelu sekä suhteellinen lukema koko KS-aineiston osalta. Kaaviosta 7 huomataan, että Pyykön komitatiivit sijoittuvat luokkaan 1 (kokonaisuuden osa) jopa niin suurelta osin, että luokasta on tullut ylikorostunut. Luokkiin 2 ja 3 riittää enää 8 ja 18 % komitatiiveista kuhunkin. Adrianilla taas korostuu suuresti luokka 3 (hallintasuhte). Se on poikkeuksellisen suuri, sillä se kattaa noin puolet Adrianin käyttämistä komitatiiveista. Kaikilla muilla luokka 1 on suurin.

Konkan ja Heinon komitatiivit on luokiteltu lähimmäksi KS-aineiston keskiarvoa. Se on yllättävää, sillä Heinolla komitatiivi käyttäytyy määränsä suhteen epätavallisesti. Suuresta määrästä huolimatta Heinon komitatiivit käyttäytyvät enemmän tai vähemmän KS-korpusten yleisen tendenssin mukaisesti.

AS-aineiston luokkajaot näkyvät kaaviossa 3 luvussa 3.1.1. AS-aineistojen yhteenlasketut komitatiivin luokat ovat 47 % (luokka 1), 21 % (luokka 2) ja 32 % (luokka 3). AS-aineiston ja kääntäjien luokkaprocentteja toisiinsa verratessa huomataan, että kaikilla neljästä kääntäjistä on jollain tapaa AS-aineistosta eroavat suhteet luokkien välillä. Toki yksittäistapaukset ovat aina yksittäistapauksia, ja keskiarvo tarkoittaa, ettei yksikään aineiston osa yksinään välttämättä toteuta keskimääräisiä lukemia. Voidaan kuitenkin havaita, että Pyyköllä ja Adrianilla on yksi erityisesti painottunut luokka AS-korpusten kieleen verrattuna: Pyyköllä luokka 1 ja Adrianilla luokka 3.

3.5. Erityispiirteitä vanhat-osakorpuksissa

Vanhojen tekstien aineisto on pienin kooltaan, mutta siihen kuuluu kuitenkin useita teoksia. Aineiston KS-vanhat koko on vain 139 454 sanaa kahdeksassa eri tekstissä, ja eri kirjailijoitakin on ainoastaan neljä: yksi teksti Šolohovilta, Gogolilta ja Lermontovilta kultakin, ja Puškinilta viisi novellia.

AS-vanhat -aineistossa yllätti *inensA*-muodon yleisyys. Muiden ajanjaksojen aineistoissa se oli lähes käyttämätön, mutta AS-vanhat -osakorpuksessa on 43 eri *inensA*-muotoa. Erilaisten *inensA*-päätteisten saneiden määrä AS-vanhat -korpuksessa on 56 kappaletta. Alla olevassa taulukossa on vertailtavissa absoluuttiset frekvenssit kaikista käyttämistäni korpuksista *inensA*-haun muotojen lukumäärän osalta.

Taulukko 19. *inensA*-hakusanan absoluuttiset frekvenssit eri korpuksissa

	uudet	70-luku	vanhat
AS	7	0	43
KS	0	2	3
US		1	

Tämän aineiston perusteella voidaan todeta, että *inensA*-muotoinen komitatiivi on nykyään harvinaistunut, mutta jonkin verran käytössä nykykirjallisuudessa. 1900-luvun alussa ja edellisen vuosisadan puolella sitä on viljelty alkuperäisteksteissä moninkertaisesti enemmän kuin nykyään, mutta käänöksiin saakka se ei ole tuolloinkaan juuri päässyt. Alla on esimerkki *inensA*-komitatiivin käytöstä osakorpuksessa AS-uudet. *inensA*-komitatiivia on käytetty hyvin fraseologinomaisessa, idiomaattisessa ilmaisussa.

(53) Lopen uupuneina jatkuvaan epäilyksen alaisena oloon he vihdoin jättivät pesueen pärjäilemaan *omin nokkinensa* ja lensivät muihin maailmoihin. (AS-uudet, Kylätasku: Jalmarin toinen tuleminen)

Osakorpuksessa AS-vanhat pistää silmään erityisesti nykykomitatiivista poikkeava yksiköllisen tunnuksen käyttö, kuten alla esimerkeissä (54) ja (55). Kursiivi korostamassa komitatiivi-ilmausta tutkielmantekijän.

(54) Vanha, iloisesti säteilevä elämäkuva autonomisesta pienoishallituksesta *omine senaattineen* ja *eduskuntineen* oli mennyt rikki,-- oli käsissä hetki, jolloin näytti kaikki sekaantuvan, entisyys ei ollut tukemassa, tulevaisuudesta ei ollut mitään tietoa. (AS-vanhat, Järnefelt: Veljekset)

(55) Kertoili kaikenmoista Pietarin oloista ensimmäisiä ruokalajia syödessä, vasta sitten, kun olimme tyhjentäneet lasin viiniä kumpikin ja hän uudelleen oli täyttänyt lasit, heitti hän pitkän katseen kyppäriin, joka ymmärsi tarkoituksen ja poistui *salvettineen* ja *talrikkineen*. (AS-vanhat, Canth: Agnes)

Ylläolevissa esimerkeissä siis sen sijaan, että sanottaisiin *omine senaatte|ine|en*, kuten nykykielessä on tapana, jätetäänkin monikkoa merkitsevä tunnus pois ja käytetään muotoa *senaatt|ine|en*. Yksiköllistä komitatiivia käytetään aineistossani lähinnä AS-vanhat-aineistossa, mutta sielläkin varsin marginaalisesti: viisi kertaa Canthin teksteissä ja kerran Järnefeltin. Molemmissa poimimissani esimerkeissä käytetään vieraslainoja: *senaatti*, *salvetti* 'lautasliina' sekä *talrikki* 'lautanen'. Ne ovat toki olleet vakiintuneessa käytössä 1800-luvun lopulla, mutta yhtä kaikki vierasperäisiä sanoja, mikä on voinut vaikuttaa niiden taivuttamiseen. Löysin myös

KS-vanhoista yhden yksiköllistä komitatiivia käyttävän kääntäjän: Wuori käyttää sitä kolme kertaa Gogolin Viitta-teoksen suomennoksessaan, kuten alla esimerkissä (56). Yksikölliseen komitatiiviin taivutetut sanat Wuoren käännöksissä eivät ole lainasanoja toisin kuin Canthilla.

- (56) Tultuaan kotia, istui hän aina heti pöytään, popsi hätä hätään kaalinsa ja söi palasen lihaa *sipulinensa*, laisinkaan huomaamatta makua, söi kaikki *kärpäsineen päivineen*, mitä vaan Jumala siihen paikkaan antoi.
(KS-vanhat, Gogol: Viitta, suom. Wuori)

Wuoren Gogol-suomennoksessa kyseistä muotoa käytetään muutamassa muussakin kohdassa. Wuoren suomennos Viitasta on julkaistu vuonna 1883, samoihin aikoihin kuin Canthin teokset, jotka näkivät päivänvalon 1880- ja 1890-luvuilla. Kyseessä on voinut olla yleinen 1800-luvun viimeisten vuosikymmenten konventio, tai näiden kirjailijoiden ja kääntäjien oma tapa. Näin pienellä otannalla on kuitenkin vaikea päätellä syytä.

Käännössuomen komitatiivin käyttö lisääntyy kronologisesti katsottuna, sillä KS-vanhoissa sitä käytetään vähemmän kuin KS-70 -aineistossa. AS-aineistolla taas suuntaus on erilainen: AS-vanhoissa komitatiivia käytetään enemmän kuin AS-70 -aineistossa, eli komitatiivin käyttö vähenee ajan myötä. Olisiko käännössuomen komitatiivin käyttö ottanut mallia alkuperäissuomen tendenssistä, mutta kehittynyt vain verkkaisemmin? Näin on voinut tapahtua, jos KS on ottanut mallia AS:sta mutta tullut ajallisesti myöhässä, koska on oletettavissa, että käännöskieli on muutosten suhteen jonkin verran konservatiivisempaa kuin alkuperäiskieli. Alkuperäiskielellä kirjoittavat kirjailijat yleensä pyrkivät luomaan jos ei uudenlaista, niin ainakin ajan hermolla olevaa kieltä. Kääntäjien taas käännöstieteen kentällä oletetaan ja on todistettu pyrkivän yleisesti hyväksytyyn kieleen, joka ei juuri riko rajoja (Jantunen 2004 [Vanderauwera 1985]).

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa esitetyt havainnot tuovat osaltaan hieman lisävaloa käännösuniversaalien tutkimukseen ja erityisesti yksinkertaistumishypoteesiin. Täysin kattava tämä työ ei toki ole, ja olisikin kiehtovaa jatkaa tätä tutkielmaa tekemällä tekstianalyysiä komitatiivien käytöstä.

Seurasin analyysiä tehdessäni hypoteesini kolmea osaa: onko aineistossani todisteita siitä, että käännössuomi käyttäisi komitatiivia *enemmän* kuin alkuperäissuomi, toisteisemmin eli *yksinkertaisemmin* kuin alkuperäissuomi ja eri yhteyksissä kuin alkuperäissuomi, eli *epätyypilliseen* tapaan. Käyttämäni aineisto vaikuttaisi tukevan kaikkia kolmea hypoteesin osaa jollain tasolla.

Hypoteesin ensimmäinen osa näyttää tulevan toteen tällä aineistolla, kuten luvussa 3.1 esitellyt tulokset kertovat. Kautta linjan komitatiiviin taivutettuja sanoja esiintyy enemmän KS-aineistossa kuin AS-aineistossa. Jos verrataan kaikkia AS-aineistoja kaikkiin KS-aineistoihin, KS-aineistot käyttävät enemmän komitatiivia. Samoin, jos verrataan kronologisesti keskenään AS-uusia ja KS-uusia, AS-70 ja KS-70 sekä myös AS-vanhoja ja KS-vanhoja, niin jokaisessa osakorpusparissa KS-aineisto käyttää enemmän komitatiivia kuin AS-verrokkinsa.

Hypoteesin toinen osa, joka olettaa komitatiivin käytön yksinkertaistuvan käännössuomen aineistossa, vaikuttaa myös saavan vahvistusta aineistoni perusteella. Kuten luvussa 3.1.1 olevasta kaaviosta 3 näkyy, KS-aineiston komitatiiviluokista luokka 1 (kokonaisuuden osa) ylikorostuu muiden luokkien kustannuksella. Tutkielmaa kohtaan voi osoittaa kritiikkiä siinä suhteessa, että komitatiivin luokittelu on ollut tutkielman tekijän subjektiiviseen mielipiteeseen perustuvaa, ja toinen tutkielman tekijä saattaisi tehdä ambivalenteissa tapauksissa erilaisia valintoja. Pääpiirteittäin tämän tutkielman kuitenkin pitäisi subjektiivisuudesta huolimatta osoittaa oikea suunta käännössuomen komitatiivin käytöstä venäjistä suomennetussa kaunokirjallisuudessa.

Kolmas hypoteesin oletus käännössuomen komitatiivien epätyypillisistä frekvensseistä vahvistuu, sillä aineistoni laadullinen analyysi luvussa 3.1.1 osoittaa, että KS käyttää komitatiivia eri tavoin kuin AS. Tämän tutkielman tehtävä ei ole arvottaa sitä, käyttääkö jompikumpi kielimuoto sitä oikein.

Kuten luvussa 3.2 todetaan, KS-tekstit käyttävät komitatiiviketjuja kautta linjan enemmän kuin AS-tekstit, ja osakorpuspareittain vertailtuna KS-osakorpukset voittavat samalta ajanjaksolta kerätyn AS-osakorpuksen komitatiiviketjujen määrässä. KS-osakorpukset myös käyttävät järjestään enemmän pitkiä ketjuja kuin AS-osakorpukset. Pisimpiä, 4- ja 5-sanaisia ketjuja löydettiin tämän tutkielman KS-aineistosta kaksinkertaisesti niin paljon kuin AS-aineistosta. Koska

komitatiivi on harvinainen sanaluokka, sen jatkuva esiintyminen rykelminä ei todennäköisesti ainakaan helpota lukijan tehtävää.

US-korpukseen kuuluvat yleisesti klassikoiksi mainitut teokset Rikos ja rangaistus (Dostojevski), Anna Karenina (Tolstoi) sekä Karamazovin veljekset (Dostojevski), ja juuri tämä osakorpus käyttää komitatiiviketjuja ylivoimaisesti eniten. Johtopäätösten vetäminen pelkkien komitatiivien perusteella on hieman liioiteltua, mutta voitaneen silti pohtia, että ehkä ketjut ovat suomenkielisestä lukijasta vaikeaselkoisia, ja ne osittain vaikuttavat siihen, että kyseiset teokset tuntuvat raskailta lukea. Toki näissä teoksissa on muitakin suomalaiselle lukijalle vieraita piirteitä, kuten monimuotoiset lempinimet tai raskassoutuaiset pohdinnat. Mahdollisesti komitatiiviketjuilla on silti osansa näiden niin sanottujen klassikoiden vaikeudessa. Vähintäänkin tutkielmani antaa syytä olettaa niin.

Analyysistä tehdyt johtopäätökset herättävät tekijässä ainakin seuraavia kysymyksiä: olisiko käännöskieltä syytä pitää oleellisemmin nykykielen osana, ja arvottaa omana kielimuotonaan? Käännettyjä tekstejä on suomalaisessa kulttuuriympäristössä valtavasti, mutta niiden käännettyyn luonteeseen ei juuri kiinnitetä huomiota. Toisaalta tämä kertoo siitä, että käännöstekstien laadussa ei useimmiten ole valittamista, koska niitä ei tunnisteta käännöksiksi. Kääntäjien asemaa ja käännöskielen arvostusta voisi kuitenkin vahvistaa se, että kääntäminen tekstintuottamisen prosessina nostettaisiin näkyvämpään rooliin. Edelleen käännöksiä arvioidaan samoin kriteerein kuin alkuperäisteoksia, ja suomeksi käännettyjen kaunokirjallisten teosten kieltä käsitellään ”kirjailijan kielenä”, vaikka kääntäjällä on suuri rooli teoksen tuomisessa suomenkieliselle yleisölle. Juhlitut merkkiteokset olisivat mahdollisesti hyvin toisenlaisia, ehkä parempia ja ehkä huonompia kirjoja, jos niiden kääntäjä olisi ollut joku muu henkilö.

Muita kuriositeettikysymyksiä on ainakin se, karttavatko kaunokirjallisuuden kääntäjät puhekielisyyksiä tai murteellisuuksia, koska *inensA*-taivutusmuotoa ei juurikaan löydy käännöksistä, mutta alkuperäissuomen aineistossa sitä tavataan. Oman kielikäsitteykseni mukaan *inensA*-muotoa ei varsinaisesti suositella kirjallisessa kielenkäytössä, joten ehkä kääntäjät kokevat sen liian tuttavalliseksi tai murteelliseksi. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että suomalaisten kirjailijoiden tekstit käsittelevät usein suomalaisuutta, johon murteellisuudet ja puhekielisyydet kuuluvat hyvinkin oleellisesti. Käännöskirjallisuus taas luonnollisesti käsittelee yleensä muita kulttuureja, jolloin leimallisesti suomalaiselle aineistolle, joka edellyttäisi leimallisesti suomalaista sanastoa, ei ole edes tilausta. Lisäksi onko vanhojen tekstien *inensA*-runsaus vain yhden kääntäjän oma idiomi vai käyttävätkö sitä muutkin? Vaikuttaako tutkielman tekijän oma murretyyppi siihen, että *inensA* ei herätä kovin vahvaa konnotaatiota vanhanaikaisuudesta?

Tutkielmani yksi heikkous saattaa olla se, että joissain osakorpuksissa on materiaalia vain muutamasta tekstistä. Esimerkiksi kuten aiemmin tutkielmassani mainitsin, KS-vanhat -osakorpuksessa on 8 tekstiä 4 kirjailijalta. Jos osakorpus koostuu vain kourallisesta tekstejä, yksittäisen tekstin merkitys voi kasvaa liian suureksi (Biber ja Jones 2009: 1288). Pohdin, tuleeko esimerkiksi Linnan Tuntemattoman sotilaan tai etenkin Waltarin Sinuhen painoarvo kohtuuttoman suureksi AS-70-korpuksessa. Waltarin sanamäärä kattaa 50 % kyseisen osakorpuksen sanoista, joten ei ole ihmeäkään, että korpushakujen tuloksissa vilisee sellaisia sanoja kuin *palmunoksineni* tai *hyökkäysvaunuineen*. Osakorpusten kokosuhteet eivät aivan ole ”yksi yhteen” –suhteessa toisiinsa, koska vastaava KS-osakorpus eli KS-70 sisältää teoksia 12 eri kirjailijalta. Suurin osuus tässä KS-70-aineistossa on Bulgakovin (22 % sanamäärästä) ja Pasternakin (18 %) teoksilla, mutta ne eivät aiheuta vastaavaa epäsuhtaa kuin Sinuhe.

Aineistoni koostuu kaunokirjallisista teksteistä. Käytän vertailukohtana Lauseopin aineistoa ja Parole-aineistoa, jotka ovat yleiskielistä tekstiä, mutta joista en päässyt tarkastelemaan komitatiivin käyttöä yksittäistapausten avulla. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde voisi olla vertailla suomalaisen kaunokirjallisuuden ja yleiskielen konventioita komitatiivin käytössä. Myös yleiskielistä alkuperäissuomea ja yleiskielistä käännessuomea olisi kiinnostava vertailla, koska kaunokirjallisuuden kiehtovuudesta huolimatta suurin osa kielestä, jota ympäristössämme näkee, on yleiskieltä, joten yleiskielen analysointi kertoisi enemmän arkitodellisuudestamme.

Käyttämäni aineiston pohjalta voisi tehdä edelleen jatkotutkimusta komitatiivin käytön laadusta käänöksissä versus alkuperäisteksteissä, esimerkiksi hyödyntäen Sirola-Belliardin suomen komitatiivimuodoista tehdyn väitöstutkielman tuloksia (Sirola-Belliard 2016). Tämän työn puitteissa pystyin vain hipaisemaan laadullista analyysiä, mutta komitatiivin ja kanssa- tai kaa-postposition vertailu alkuperäis- ja käännöstekstien välillä olisi myös mielenkiintoista ja toisista uutta tietoa käännöskielen tutkimukseen. Tarkastelin jonkin verran jo tässä tutkielmassa lähtökielen ilmaisuja, jotka ovat olleet pohjana komitatiivin käytölle. Komitatiivi kuitenkin osoittautuu varsin moninaiseksi sijamuodoksi, jossa riittäisi vielä tutkittavaa.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- FiLT: Finnish Literary Texts. Koonnut Mikhail Mikhailov, Kieli- käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto. Saatavissa: mustikka.uta.fi/corpora [viitattu 28.3.2016]
- ParFin: Parallel Finnish-Russian Corpus. Koonnut Juho Härme. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto. Saatavissa: mustikka.uta.fi/corpora [viitattu 28.3.2016]
- ParRus: Parallel Russian-Finnish Corpus. Koonnut Mikhail Mikhailov. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto. Saatavissa: mustikka.uta.fi/corpora [viitattu 28.3.2016]
- Käännössuomen korpus. Koonnut Anna Mauranen, 1998, 2000. Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: mustikka.uta.fi/corpora [viitattu 28.3.2016]

Kirjallisuuslähteet

- Baker, Mona 1993. Corpus Linguistics and Translation Studies. Implications and Applications. Teoksessa *Text and Technology: In Honor of John Sinclair*. Toim. Mona Baker, Gill Francis ja Elena Tognini-Bonelli. Amsterdam, John Benjamins, 233–250.
- Balaskó, Maria 2008. *What does the figure show? Patterns of translationese in a Hungarian comparable corpus*. Verkkolehdeissä Trans-Kom vol. 1, numero 1. Toim Van Vaerenbergh, Leona ja Schubert, Klaus. Saatavissa: http://trans-kom.eu/ihv_01_01_2008.html [viitattu 12.2.2016]
- Barthes, Roland = Барт, Ролан 1989. От науки к литературе = Ot nauki k literature. Teoksessa *Избранные работы*. Toim. Kosikov, Georgii. Progress, Moskova. [viittaukseen viitattu 18.4.2016:
<http://www.intelros.ru/readroom/res-cogitans/r7-2010/21794-literatura-i-literaturnost.html>
- Нестелеев, Максим = Nesteleev, Maksim 2010. Литература и литературность = Literatura i literaturnost'. Julkaisussa *Res Cogitans*, #7, 2010]
- Belikova, Alexandra 2010. Poliittinen metafora suomi - venäjä -käännöksissä: Kognitiivinen lähestymistapa. *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen symposiumin verkkojulkaisu*. Toim. Hekkanen, Raila, Penttilä, Esa ja Siponkoski, Nestori. Vol. 4 (2010).

- Biber, Douglas ja Jones, James K. 2009. Quantitative methods in corpus linguistics. Teoksessa *Corpus Linguistics: An International Handbook*. Toim. Kytö, Merja ja Lüdeling, Anke. Berlin, De Gruyter Mouton, 1286-1304.
- Bujanova, L.Ju & Kovalenko, E.G. 2012. *Русский фразеологизм как ментально-когнитивное средство языковой концептуализации сферы моральных качеств личности* = Russkii frazeologizm kak mental'no-kognitivnoe sredstvo âzykovoï konceptualizacii sfery moral'nih kačestv ličnosti. Flinta, Moskova.
- Chesterman, Andrew 2000. A Causal Model for Translation Studies. Teoksessa *Intercultural Faultlines, Research Models in Translation Studies I, Textual and Cognitive Aspects*. Toim. Olohan, Maeve. Manchester: St. Jerome Publishing, 15-28.
- Chesterman, Andrew 2004. Beyond the particular. Teoksessa Mauranen, A. & Kujamäki, P. (toim.), *Translation Universals. Do They Exist?* Benjamins, Amsterdam.
- Eskola, Sari 2002. *Syntetisoivat rakenteet käännössuomessa. Suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusmenetelmillä*. Joensuun yliopistopaino.
- Eskola, Sari 2005. Lauserakenteiden käytön piirteitä suomennetussa kaunokirjallisuudessa. Teoksessa Mauranen A. ja Jantunen J. H. (toim.) *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, sarja A. Tampere University Press, 225-243.
- Fukushi Meldrum, Yukari 2009. Translationese in Japanese literary translation. Julkaisussa Teplova, N. (toim.), *La traduction au Japon* 22:1, 93-118.
- Gries, Stefan Th. 2015. Some Current Quantitative Problems in Corpus Linguistics and a Sketch of Some Solutions. Julkaisussa *Language & Linguistics* vol. 16 no. 1. Academia Sinica Institute of Linguistics, Sage Publications, 93-117.
- Heino, Anu 2013. *Assessing the validity of the retranslation hypothesis in the Finnish translations of the novel Mary Poppins*. Pro gradu -tutkielma, Filosofinen tiedekunta, Englannin kieli, Vaasan yliopisto. Saatavissa: <http://www.tritonia.fi/download/gradu/5338>
- Hermans, Theo 2009. Translatability. Teoksessa Baker, M. & Saldanha, G (toim.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge, Lontoo, 300-303.
- Jantunen, Jarmo Harri 2004. Suomennosten kieliasu puntarissa. *Virittäjä* 4/2004.
- Jantunen, Jarmo Harri & Eskola, Sari 2002. Käännössuomi kielivarianttina: syntaktisia ja leksikaalisia erityispiirteitä. Julkaisussa *Virittäjä* 2/2002, 184-207.

- Karlsson, Fred 1982. *Suomen peruskielioppi*. SKS, Pieksämäki.
- Kennedy, Graeme 1998. *An Introduction to Corpus Linguistics*. Longman, Lontoo.
- Koskinen, Kaisa & Paloposki, Outi 2010. Retranslation. Julkaisussa *Handbook of Translation Studies Vol 1*. Benjamins, Amsterdam, 294-298.
- Mauranen, Anna 2000. Strange Strings in Translated Language. A Study on Corpora. Teoksessa Olohan, Maeve (toim.), *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I*. St. Jerome, Manchester, 119-141.
- Mikhailov, Mikhail 2002. Rinnakkaistekstikorpus kääntäjän apuvälineenä. *Kääntäjä* 4, 12.
- Mikhailov, Mikhail & Härme, Juho 2015. Parallelnyje korpusa hudožestvennyh tekstov v Tamperskom universitete. *Русский язык за рубежом = Russkij jazyk za rubežom*. Erikoisnumero, 16-19.
- O’Driscoll, Kieran 2011. Retranslation Through the Centuries: Jules Verne in English. Teoksessa *New Trends in Translation Studies*. Peter Lang AG, Oxford.
- Ojala, Elina 2015. *Kieli, kääntäminen ja instituutio - onko institutionaalisten tekstien kieli yksinkertaisempaa käänöksissä?* Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Paloposki, Outi 2005. Käännössuomen synty. Teoksessa Mauranen, A. & Jantunen, J. H. (toim.), *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, sarja A. Tampere University Press.
- Probirskaja, Svetlana 2009. *Rajankäyntiä: Suomen ja Venäjän kahdenväliset valtiosopimukset käännöstieteellisen avainsana-analyysin valossa*. Acta Universita Tamperensis: 1389. Tampere, Tampere University Press. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7629-7>
- Päivärinta, Marja-Riitta 1971. *Instruktiivin ja komitatiivin käyttö suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa vuosina 1889, 1929 ja 1969*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Rissanen, Eeva 2005. *Määritteiset partisiippirakenteet venäjässä ja käännössuomessa: tutkimus korpusaineistolla*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Sirola, Maija 2008. *Komitatiivi nykysuomessa. Sijan typologista ja areaalista taustaa sekä sen ilmaiset merkitykset Helsingin Sanomien korpuksessa*. Pro gradu -tutkielma, Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Tampereen yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-18681>

- Tirkkonen-Condit, Sonja 2005. Häviävätkö uniikkiaineokset käännössuomesta? Teoksessa Mauranen A. & Jantunen J. H. (toim.), *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, sarja A. Tampere University Press, 123-137.
- Toury, Gideon 1995. *Descriptive Translation Studies and beyond*. Benjamins, Amsterdam.
- Zanettin, Federico 2000. Parallel Corpora in Translation Studies: Issues in Corpus Design and Analysis. Teoksessa Olohan, Maeve (toim.), *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies I*. St. Jerome, Manchester, 105-118.
- Van Poucke, Piet & Belikova, Alexandra 2016. Foreignization in news translation: metaphors in Russian translation on the news translation website InoSMI. Julkaisussa *META* 6(5). Les Presses de l'Université de Montréal, Montréal.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1989. *Quasi-correctness. A critical study of Finnish translations of Russian journalistic text*. Neuvostoliittoinstituutti, Helsinki.

Sanakirjalähteet

- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
Verkkoversio, Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> [viitattu 18.2.2014]
URN:ISBN:978-952-5446-35-7
- Suomen sanomalehtikielen taajuussanasto. Kielipankki. Saatavissa:
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201405271> [viitattu 7.1.2016]
- Толковый словарь русского языка* = Tolkovi slovar' russkogo âzyka. 1997. Ožegov, S.I., Švedova, N.Ju (toim.). Azbukovnik, Moskova.

LIITTEET

Liite 1. Sijamuotojen tekstiesiintymiä. (VISK § 1227 Sijojen yleisyys teksteissä.)

	Lauseopin arkisto		Parole	
	%	n	%	n
NOM	30,5	39939	37,4	59251
GEN	22,9	29912	21,7	34393
PAR	13,6	17734	13,7	21720
T-AKK	0,1	108	0,1	107
ESS	2,6	3434	2,1	3393
TRA	2,2	2895	1,6	2546
INE	6,8	8864	5,8	9200
ELA	4,6	6072	4,0	6316
ILL	6,7	8792	6,1	9606
ADE	4,2	5553	4,0	6355
ABL	1,1	1457	1,0	1490
ALL	2,4	3123	2,2	3435
ABE	0,2	308	0,2	266
KOM	0,1	120	0,1	103
INS	2,0	2610	0,3	474
Yhteensä		130921		158655

Liite 2: Tutkielmassa käytetyt osakorpukset

Lähde- korpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana- määrä
KsK	Modernit_AS		Jussi Kylätasku	Jalmarin toinen tuleminen		2000	52874
KsK	Modernit_AS		Taija Tuominen	Tiikerihai		2000	25271
KsK	Modernit_AS		Veikko Huovinen	Porsaan paperit	WSOY	1999	26768
KsK	Modernit_AS		Jorma Ranivaara	Rouva Korhosen tapaus		1999	54757
KsK	Modernit_AS		Kristina Carlson	Maan ääreen		1999	27559
KsK	Modernit_AS		Juhani Syrjä	Juho 18		1998	13081
KsK	Modernit_AS		Arto Salminen	Varasto		1998	21318
KsK	Modernit_AS		Mari Mörö	Kiltin yön lahjat		1998	22613
KsK	Modernit_AS		Pirjo Hassinen	Viimeinen syli		1998	57908
KsK	Modernit_AS		Pentti Holappa	Ystävän muotokuva		1998	103370
KsK	Modernit_AS		Anna-Liisa Haakana	Se mitä et muista		1997	25732
KsK	Modernit_AS		Keijo Siekkinen	Papin poika ja pappi		1997	34584
KsK	Modernit_AS		Petri Tamminen	Miehen ikävä		1997	11870
KsK	Modernit_AS		Raija Oranen	Puhtaat valkeat lakanat		1997	69949
KsK	Modernit_AS		Sari Malkamäki	Sunnuntaina kahdelta		1997	13838
KsK	Modernit_AS		Anja Kauranen (nyk. Snellman)	Syysprinssi		1996	23242
KsK	Modernit_AS		Antti Tuuri	Suomi elää metsistään		1996	32162
KsK	Modernit_AS		Juhani Syrjä	Minotauros. Epätieteellinen kirjoitus		1996	40351
KsK	Modernit_AS		Paavo Rintala	Faustus		1996	52514
KsK	Modernit_AS		Paula Sieppi	Aurinko maassa		1996	31157
KsK	Modernit_AS		Reijo Mäki	Tatuoitu taivas		1996	50793
KsK	Modernit_AS		Tero Liukkonen	Häätanhu		1996	21768
KsK	Modernit_AS		Juhani Mäkelä	Mämmi Ltd.		1995	44163
KsK	Modernit_AS		Jari Tervo	Pyhiesi yhteyteen		1995	64399

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
KsK	Modernit_AS		Kari Hotakainen	Syntisäkki		1995	46950
KsK	Modernit_AS		Leena Krohn	Ettei etäisyys ikävöisi		1995	24726
KsK	Modernit_AS		Hannele Huovi	Paratiisipuku ja muita naisten unia		1994	6412
ParFin	Modernit_AS		Mäkelä Hannu	Pekka Peloton	Otava	1990	32684
ParFin	Modernit_AS		Lehtolainen Leena	Ensimmäinen murhani	tammi	1993	48432
ParFin	Modernit_AS		Lehtolainen Leena	Harmin paikka	tammi	1993	50672
ParFin	Modernit_AS		Krohn Leena	Sfinksi vai robotti	WSOY	1999	9511
ParFin	Modernit_AS		Sinisalo Johanna	Ennen päivänlaskua ei voi	Teos	2000	32951
ParFin	Modernit_AS		Rimminen Mikko	Pussikaljaromaani	Teos	2004	56735
ParFin	Modernit_AS		Salminen Arto	Ei-kuori	WSOY	2004	24605
ParFin	Modernit_AS		Haahtela Joel	Perhoskerääjä	Otava	2006	24941
ParFin	Modernit_AS		Lehtolainen Leena	Kuparisydän	Tammi	2007	51559
ParFin	Modernit_AS		Oksanen Sofi	Puhdistus	WSOY	2008	64435
ParFin	Modernit_AS		Hotakainen Kari	Juoksuhaudantie	WSOY	2010	47645
ParFin	Modernit_AS		Paasilinna Arto	Hirtettyjen kettujen metsä	WSOY	2011	42139
ParFin	70-l-AS		Krohn Leena	Ihmisen vaatteissa	tammi	1976	25419
ParFin	70-l-AS		Linna Väinö	Tuntematon sotilas	WSOY	1954	105519
ParFin	70-l-AS		Tuuri Antti	Joki virtaa läpi kaupungin	Otava	1978	72738
FiLT	70-l-AS		Katz Daniel	Kun isoisa Suomeen hiihti	WSOY	1969	38126
FiLT	70-l-AS		Waltari Mika	Sinuhe egyptiläinen	WSOY	1945	243538
ParFin	Vanhat-AS		Lassila Maiju	Tulitikkuja lainaamassa	Kansa	1910	40138
ParFin	Vanhat-AS		Sillanpää Frans Emil	Ihmiset suviyössä	Otava	1934	30154
FiLT	Vanhat-AS		Aho, Juhani	Helsinkiin		1920	19375
FiLT	Vanhat-AS		Aho, Juhani	Juha		1911	32815
FiLT	Vanhat-AS		Aho, Juhani	Papin rouva		1920	48454

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
FiLT	Vanhat-AS		Aho, Juhani	Papin tytär		1920	26739
FiLT	Vanhat-AS		Aho, Juhani	Rautatie		1884	22908
FiLT	Vanhat-AS		Canth, Minna	Agnes		1892	16744
FiLT	Vanhat-AS		Canth, Minna	Hanna		1886	39249
FiLT	Vanhat-AS		Canth, Minna	Lehtori Hellmanin vaimo		1890	11772
FiLT	Vanhat-AS		Gummerus K. J.	Ylhäiset ja alhaiset		1870	60057
FiLT	Vanhat-AS		Hytönen Sulo M.	Uni		1906	6555
FiLT	Vanhat-AS		Järnefelt, Arvid	Ihmiskohtaloja		1895	25518
FiLT	Vanhat-AS		Järnefelt, Arvid	Isänmaa		1893	43385
FiLT	Vanhat-AS		Järnefelt, Arvid	Veljekset		1900	86952
FiLT	Vanhat-AS		Kivi, Aleksis	Seitsemän veljestä		1870	81355
FiLT	Vanhat-AS		Salmela, Marja	Unelmiensa uhri		1902	33013
KsK	Modernit-KS		Arja Rosenholm, Eila Salminen (toim.)	Puhu, Maria	Tammi	1997	80390
KsK	Modernit-KS	Anton Nikkilä	M. Agejev	Kokaiiniromaani	Like	1998	37766
KsK	Modernit-KS	Esa Adrian	Andrei Bitov	Apinoiden odotus	Gummerus	1994	10848
KsK	Modernit-KS	Tuula Jormalainen	Nikolai Shmeljov	Matkalla minä sairastuin	Puijo	1998	89722
KsK	Modernit-KS	Vappu Orlov	Aleksandr Kabakov	Moskova -93	Tammi	1990	11970
KsK	Modernit-KS	Esa Adrian	Anatoli Pristavkin	Käenpojat	WSOY	1992	54316
KsK	Modernit-KS	Heli Niemi	Inna Bulgakova	Moskovan kirvesmurhat	Taifuuni	1994	43097
KsK	Modernit-KS	Jukka Mallinen	Jevgeni Popov	Aaton aattona	Taifuuni	1993	25583
KsK	Modernit-KS	Heli Niemi	Inna Bulgakova	Kuolema huvilalla	Taifuuni	1995	22443
KsK	Modernit-KS	Liisa Viitanen	Jeremei Aipin	Viimeinen aamutähti	Taifuuni	1996	76843
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Diana / Naisten valheet	Siltala	2011	1062
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Elämäntaito / Naisten valheet	Siltala	2011	12120
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Luonnonilmiö / Naisten valheet	Siltala	2011	2978

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Jura-veli / Naisten valheet	Siltala	2011	3808
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Tarinan loppu / Naisten valheet	Siltala	2011	2461
ParRus	Modernit-KS	Arja Pikkupeura	Ljudmila Ulitskaja	Onnekas sattuma / Naisten valheet	Siltala	2011	6423
ParRus	Modernit-KS	Olli Kuukasjärvi	Aleksandra Marinina	Kaikesta täytyy maksaa	Otava	2005	112450
ParRus	Modernit-KS	Liisa Viitanen	Aleksandra Marinina	Kuolema ja vähän rakkautta	Otava	2004	35837
ParRus	Modernit-KS	Esa Adrian	Grossman V.	Kaikki virtaa	WSOY	1991	39336
ParRus	Modernit-KS	Esa Adrian	Viktor Jerofejev	Moskova-Petuški	Gummerus	1990	29535
ParRus	Modernit-KS	Katja Losowitch	Mihail Zoštšenko	Aristokraatti / Kireähermoista väkeä.	SN-kirjat	1990	798
ParRus	Modernit-KS	Katja Losowitch	Mihail Zoštšenko	Kireähermoista väkeä / Kireähermoista väkeä.	SN-kirjat	1990	579
ParRus	Modernit-KS	Katja Losowitch	Mihail Zoštšenko	Tapaus yöllä / Kireähermoista väkeä.	SN-kirjat	1990	667
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Aksjonov	Matkalippu tähtiin	Tammi	1964	43976
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Isaak Babel	Jeesuksen synty / Neuvostoproosaa 1.	WSOY	1969	972
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Isaak Babel	Kuningas / Odessalaisia ja muita novelleja	Tammi	1970	1530
ParRus	KS-70	Ulla-Liisa Heino	Isaak Babel	Jeesuksen synty		1970	1095
ParRus	KS-70	Ulla-Liisa Heino	Isaak Babel	Kuningas		1970	1546
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Mikhail Bulgakov	Koiran sydän	WSOY	1975	23212
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Mikhail Bulgakov	Teatteriromaani	WSOY	1971	36899
ParRus	KS-70	Ulla-Liisa Heino	Mikhail Bulgakov	Saatana saapuu Moskovaan	WSOY	1969	105404
ParRus	KS-70	Ulla-Liisa Heino	Aleksandr Fadejev	Tuho	Kansankulttuuri	1977	44083
ParRus	KS-70	Sulo Haltsonen	Nikolai Leskov	Lumottu vaeltaja	WSOY	1945	37358
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Juri Oleša	Kateus	WSOY	1967	27518
ParRus	KS-70	Juhani Konkka	Boris Pasternak	Tohtori Živago	Tammi	1958	138712
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Valentin Rasputin	Elä ja muista	Tammi	1977	64534

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Vartijat Aljoša / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	4159
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Sormeton / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2784
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Naistennaurattaja / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2363
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Kapronkuusi / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	3075
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Kova äijä / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1674
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Kun pupujussi lensi ilmapalloilla / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	4332
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Mestari / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2922
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Mille pardons, madame! / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2056
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Äidin sydän / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	3823
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Nolla-nolla kokonaista / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1086
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Syksyllä / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2757
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Mielipaha / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2154
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Puhujan tehokeino / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1598
ParRus	KS-70	Raija Rymin, Pekka Parkkinen	Vasili Šukšin	Halu elää / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	6399
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Nuoren Vaganovin kärsimykset	Otava	1978	4461
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Tapahtui ravintolassa / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2001
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Teurastus / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2140
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Lankomies Sergei Sergejevitš / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1816

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Tanssiva Šiva / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1915
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Minä uskon! / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2532
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Valitsen asuinkylää / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2284
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Versio / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	1868
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Vasili Šukšin	Käärmeenmyrkky / Nuoren Vaganovin kärsimykset.	Otava	1978	2248
ParRus	KS-70	Esa Adrian	Aleksandr Solženitsyn	Päivä Stalinin keskitysleirissä	Yhtyneet Kuvalehdet Oy	1962	32522
ParRus	KS-70	Markku Lahtela	Aleksandr Solženitsyn	Ivan Denisovitšin päivä	Tammi	1963	32219
ParRus	KS-70	Marja Koskinen	Juri Trifonov	Talo rantakadulla	Gummerus	1977	42648
ParRus	KS-70	Lidia Iranto	Gavril Troepolski	Bim mustakorva	WSOY	1977	50852
ParRus	US	Juhani Konkka	Mihail Šolohov	Hiljaa virtaa Don	WSOY	1956	24302
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Mihail Lermontov	Aikamme sankari	Tammi	1959	40169
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Taiteilijan tarina / Suuret kertomukset 1.	Otava	1961	5231
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Nainen ja sylikoira / Suuret kertomukset 2.	Otava	1961	4976
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Karviaismarjoja / Suuret kertomukset 2.	Otava	1961	3089
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Talonpoikia / Suuret kertomukset 2.	Otava	1961	9106
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Onni / Suuret kertomukset 1.	Otava	1961	2740
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Anton Tšehov	Rotkossa / Suuret kertomukset 2.	Otava	1961	11453
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Herrasneiti-talonpoikaistyttö / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	5204
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Ruumisarkuntekijä / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	1859

Lähdekorpus	Osakorpus	Kääntäjä	Kirjoittaja	Teos	Kustantaja	Julk. vuosi	Sana-määrä
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Kapteenin tytär / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	29778
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Lumimyrsky / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	3378
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Asemanhoitaja / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	3311
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Laukaus / Romaanit ja kertomukset.	WSOY	1962	3389
ParRus	US	Juhani Konkka	Lev Tolstoi	Pyry	WSOY	1963	7770
ParRus	US	Juhani Konkka	Fedor Dostojevski	Rikos ja rangaistus	Otava	1970	159600
ParRus	US	Juhani Konkka	Lev Tolstoi	Kaksi husaaria	Ex libris	1970	16114
ParRus	US	Esa Adrian	Nikolai Gogol	Päällystakki / Pietarilaisnovelleja.	Otava	1972	9140
ParRus	US	Esa Adrian	Fedor Dostojevski	Kirjoituksia kellarista	Gummerus	1973	31466
ParRus	US	Ulla-Liisa Heino	Ivan Turgenev	Aateliskoti	Otava	1975	45463
ParRus	US	Lea Pyykkö	Fedor Dostojevski	Karamazovin veljekset	Karisto	1976	279927
ParRus	US	Lea Pyykkö	Lev Tolstoi	Anna Karenina	Karisto	1979	255782
ParRus	US	J.A. Hollo	Aleksandr Puškin	Patarouva	WSOY	1962	6779
ParRus	US	P. Alarik Pesonen	Aleksandr Puškin	Patarouva	Karisto	1980	6268
ParRus	Vanhat-KS	M. Wuori	Nikolai Gogol	Viitta	Valvoja (lehti)	1883	8601
ParRus	Vanhat-KS	M. Wuori	Mihail Lermontov	Aikamme uros	K.E. Holm	1882	38944
ParRus	Vanhat-KS	Juho Ahava	Aleksandr Puškin	Aatelisneiti talonpoikaistytönä / Laukaus ja y. m. kertomuksia.	Karisto	1908	4934
ParRus	Vanhat-KS	Juho Ahava	Aleksandr Puškin	Laukaus / Laukaus ja y. m. kertomuksia.	Karisto	1908	3438
ParRus	Vanhat-KS	Juuso Mustonen	Aleksandr Puškin	Kapteenin tytär	Kirjakauppa Oma	1946	25229
ParRus	Vanhat-KS	M. Wuori	Aleksandr Puškin	Patarouva	K.E. Holm	1883	6285
ParRus	Vanhat-KS	Samuli S.	Aleksandr Puškin	Kapteenin tytär	Kirjakauppa Oma	1910	26942
ParRus	Vanhat-KS	Elias Siippainen	Mihail Šolohov	Hiljainen Don	Smia	1944	25081

Liite 3: AS- ja KS-aineistojen yleisimmät sanat komitatiiviketjuissa

Taulukko i. AS-korpusten yleisimmät sanat komitatiiviketjuissa kronologisesti ja aineistoittain eriteltynä.

	Lkm	Sana	Ajanjakso	Aineisto
AS	7	joukkoineen	70	FiLT
AS	9	kaikkine	uudet	KsK
AS	5	kaikkine	70	FiLT
AS	6	kaikkineen	uudet	KsK
AS	6	kissoineen	uudet	ParFin
AS	6	lapsineen	vanhat	FiLT
AS	6	päivineen	uudet	KsK
AS	5	seuralaisineen	uudet	KsK
AS	7	silmineen	vanhat	FiLT
AS	5	valkoisine	vanhat	FiLT
AS	7	valtoineen	vanhat	FiLT

Taulukko ii. KS-korpusten yleisimmät sanat komitatiiviketjuissa kronologisesti ja aineistoittain eriteltynä.

	Lkm	Sana	Ajanjakso	Aineisto
KS	26	kaikkine	US	ParRus
KS	10	kaikkine	uudet	ParRus
KS	7	kaikkine	70	ParRus
KS	6	kaikkine	uudet	KsK
KS	6	kaikkineen	US	ParRus
KS	5	kiharoineen	US	ParRus
KS	5	koirineen	70	ParRus
KS	6	lapsineen	US	ParRus
KS	11	päivineen	70	ParRus
KS	9	päivineen	US	ParRus
KS	10	perheineen	US	ParRus

KS	6	perheineen	70	ParRus
KS	13	silmineen	US	ParRus
KS	9	silmineen	70	ParRus
KS	8	tyttärineen	vanhat	ParRus
KS	6	tyttärineen	US	ParRus

РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Переводной финский со своими особенностями.

Диахроническое исследование финского падежа комитатив в переводах с русского языка

Сокращения

ПФ - Переводной финский. Художественный текст на финском языке, который является переводом с другого языка. В рамках данной работы исходным языком был русский.

ОФ - Оригинальный финский. Художественный текст изначально написанный на финском языке, желателен носителем финского языка.

ППФ - Перепереводный финский. Текст, который переведен с русского на финский уже не первый раз. Тексты 1960-1979 гг.

ПФ-/ОФ-новые - подкорпус современных (1980-2011 гг.) текстов на переводном или оригинальном финском.

ПФ-/ОФ-70 - подкорпус текстов 1950-1970 гг. на переводном или оригинальном финском.

ПФ-/ОФ- подкорпус старых (1870-1920 гг.) текстов на переводном или оригинальном финском.

1. ВВЕДЕНИЕ

В последние десятилетия во многих странах, в том числе и в Финляндии, стали популярны методы корпусной лингвистики, в том числе корпусные исследования переводного языка (ПЯ). Во многих дискуссиях повторяется мысль, что в языке переводов есть свои особенные черты. Часто под этим имеется в виду, что язык и стиль переведенного текста не может быть столь же хорош, как язык и стиль текста, изначально написанного на этом языке, из-за своей зависимости от исходного текста. Считается, что переведенный текст всегда является вторичным, потому что он не существовал бы без исходного текста. Переводоведы, однако, считают, что черты переведенного текста не ухудшают его, и не снижают его качество. Они всего лишь отличают его от непереуведенного текста, и это - достаточная причина для его изучения. (Vehmas-Lehto 1989, Baker 1993)

Настоящая работа написана с целью выяснить, есть ли почва у мифа о "тяжеловесности" переводного языка. Часто говорят, что литература, переведенная с русского на финский,

написана тяжелым языком, и это вызывает предвзятость у читателей. Поэтому финны считают русскую литературу трудным чтением. Я хотела выяснить, так ли это, и рассмотреть вопрос на примере употребления форм комитатива в переводах с русского на финский по сравнению с оригинальным финским. Моей гипотезой является следующее: во-первых, предполагаю, что в ПФ употребляется *количественно больше* форм комитатива, чем в ОФ; во-вторых, что на употребление комитатива в ПФ влияет универсалия симплификации и лексический репертуар слов в форме комитатива беднее по сравнению с ОФ; и, в-третьих, употребление комитатива в ПФ отличается от ОФ качественно, то есть контексты в ПФ не являются *типичными* для ОФ.

Комитатив является в финском языке одним из наименее употребляемых падежей (см. приложение 1, VISK § 1227). Его употребляют чаще всего в составе фразеологизированных выражений (Karlsson 1982: 132). В русском языке нет аналогичной падежной формы, но конструкции с комитативом можно перевести, используя творительный падеж (*с чем, вместе с чем*). Кроме описания группового действия, с помощью комитатива можно описывать часть целого или часть субъекта: фин. *tyttö pitkine letteineen* 'девушка с длинными косами'⁷ (VISK § 1264). По информации словаря VISK, существуют три типа употребления комитатива: комитатив описывает часть целого (пример 1), или социальное отношение между людьми (2), или владение каким-либо объектом (3).

(1) Kaljuksi ajeltu, lappuotsainen Ženja *laihoine tummanpuhuvine kasvoineen* ei muistuttanut hitustakaan entistä itseään. (KS-uudet, Ulitskaja: Elämäntaito / Naisten valheet)⁸ ('[Женя] с худым темным лицом [--]')

(2) Melkein samaan aikaan heidän kanssaan saapui myös seuraava pari *vieraineen*. (KS-uudet, Marinina: Kuolema ja vähän rakkautta) ('[--] следующая пара со своими гостями [--]')

(3) Vastaan tullut Vitali Antonovitš Pinegin *harmaine sadetakkeineen* ja *huopahattuineen* ei liioin näyttänyt kauhtuneeseen ylioppilaan takkiin sonnustautuneelta nuorukaiselta. (KS-uudet, Grossman: Kaikki virtaa) ('[--] а встретившийся ему Виталий Антонович Пинегин в сером плаще и фетровой шляпе [--]')

⁷ Перевод примеров с финского взято из оригинального произведения если иное не сообщается.

⁸ Информация о переводчиках текстов корпуса находится в приложении 2.

В финском есть и другие способы выразить те же самые значения, которые выражает комитатив. Например, комитативу может соответствовать генитив с послесловом *kanssa*. Этой теме посвящена диссертация М. Сиrola-Беллиар (Sirola-Belliard 2016).

По информации диссертации С. Эскола, переводчики употребляют комитативный падеж чаще и с большей вариативностью по сравнению с текстами ОФ. Это интересное явление, потому что до диссертации Эскола переводоведчики предполагали обратное. В настоящей работе будет сделана попытка выяснить этот вопрос.

Работа состоит из следующих четырех глав:

1. Введение
2. Переводческие универсалии
3. Анализ корпусного материала, и
4. Выводы.

1.1 Материал исследования

Материал данного исследования был получен из четырех корпусов текстов. Они доступны через сервер «Мустикка» в Институте современных языков, переводоведения и литературы Тамперского университета.

В основном я сопоставляла в моей работе оригинальные и переводные (переводы с русского языка на финский) художественные тексты из корпусов переводного и оригинального финского, составляемых в связи с разными проектами университетов Финляндии.

1.1.1 Переводный финский. ПарРус и Корпус переводного финского

Тексты ПФ, использовавшиеся в этом исследовании, входят в ПарРус (Параллельный русско-финский корпус художественных текстов) и в Корпус переводного финского. Работа над ПарРус начата в Тамперском университете Михаилом Михайловым в 2000 году. ПарРус является параллельным двуязычным электронным корпусом. В 2016-ом году в нем было 138 художественных текстов на русском языке, как классиков, так и современных авторов, и 156 их переводов на финский. Некоторые русские тексты переведены на финский по несколько раз, и поэтому финских текстов больше. Размер подкорпуса, которым я пользовалась, 2 916 012 с/у.

Корпус переводного финского был собран под руководством профессора Анны Мауранен в Университете Восточной Финляндии. Данный корпус содержит тексты только на финском,

а их источники и жанры варьируются. Корпус включает в себя тексты, написанные финскими авторами, и переводы на финский с разных европейских языков. Для данной работы были использованы включенные в этот корпус художественные переводы с русского на финский. Кроме этого, мне были нужны тексты ОФ, написанные современными авторами. Я составила из этого корпуса подкорпус объемом 452 978 с/у.

1.1.2 Оригинальный финский. Корпус переводного финского, ПарФин, и ФиЛТ

Оригинальные финские тексты, использованные в нашем исследовании, входят в три разных корпуса: Корпус переводного финского, ПарФин, и ФиЛТ. Корпус переводного финского был представлен выше. ПарФин, Параллельный финско-русский корпус, был собран в Тамперском университете, и над ним работал Юхо Хярме. Этот корпус содержит финские художественные произведения 1910-2011 гг. и их переводы на русский. Размер подкорпуса для моей работы 760 277 с/у оригинального финского.

В корпусе ФиЛТ (Финские литературные тексты) собраны финские классические произведения 1870-1983 гг. Я использовала 836 555 слов оригинального финского. Из Корпуса переводного финского я пользовалась 1 000 129 с/у оригинального финского.

В работе с художественными текстами интересным моментом являются особенности языка в художественных текстах, так называемая "литературность". Из-за того, что в своей бакалаврской работе я использовала художественный материал, могло бы быть более интересно дальше в дипломной работе рассматривать нехудожественную литературу, так как требования к языку у этих жанров – совсем разные. По словам Ролана Барта, для науки язык является инструментом, а для литературы – способом существования. Это значит, что литературность может иметь влияние на самую форму языка и текста. Однако оказалось, что художественный материал легче доступен, и лучший вариант для этой работы.

1.1.3 Компьютерные средства анализа

В этой работе анализировались данные, полученные из электронных корпусов текстов с помощью компьютерного приложения ТАСТ (Text Analysis Corpus Tools). Корпуса находятся на сервере Тамперского университета, и у меня была возможность скачать результаты поисков на свой компьютер для дальнейшего анализа. Результаты поиска проанализированы в главе 3. Приложение ТАСТ позволяет выполнять следующие виды запросов к корпусу: частотные списки, списки коллокатов, конкордансы. Запрос на

частотный список находит слова, соответствующие поисковым критериям, их абсолютные и *относительные* частоты. Поиск коллокатов позволяет находить слова, которые часто встречаются рядом с поисковым словом. Конкордансы - это фрагменты текста, в которых употребляется поисковое слово. Более подробное описание двуязычных параллельных корпусов см. в статье Михайлова и Хярме (Mikhailov & Härme 2015). Подробнее о работе с корпусами см. Кеннеди (Kennedy 1998: 262).

В результате своих поисков я получила из каждого корпуса список слов, употребленных в комитативе, и их частоты. Также я получила для этих форм конкордансы.

1.2 Метод исследования: корпусный анализ

Основным методом исследования в этой работе является корпусный анализ, который позволяет быстро обрабатывать большие количества лингвистических данных в электронной форме. В первую очередь здесь использован количественный подход, но применяется и качественный. Кроме простых цифр, в этой работе было целью устанавливать качественное распределение по классам на основе контекста.

Одним из первых ученых, которые в начале 1990-ых годов эксплуатировали электронные корпуса текстов, была Мона Бейкер. Она развивала понятия переводческих универсалий (Baker 1993). Электронная форма корпуса позволяет автоматизировать некоторые виды работ с данными. Занеттин рассматривает разные виды переводных корпусов, и разделяет их на три типа по содержанию и назначению - одноязычный сравнительный корпус (переводных текстов), двуязычный сравнительный корпус и двуязычный параллельный корпус (Zanettin 2000: 105).

В этой работе используются так и одноязычные, как и многоязычные корпуса, из которых некоторые являются и параллельными .

Таблица 1. Таблица частотности комитатива, абсолютная частота в скобках.

	Относительная частота	Размер корпуса
ОФ-новые	3,4 (499)	1 486 438
ОФ-70	5,0 (243)	485 340
ОФ-старые	7,2 (448)	625 183
ППФ	7,5 (723)	966 294
ПФ-новые	5,9 (417)	701 032
ПФ-70	5,6 (422)	747 527
ПФ-старые	9,7 (135)	139 454
Итого	5,6 (2886)	5 151 268

Как принято в корпусной лингвистике, и этом исследовании была проверена статистическая значимость данных путем теста хи-квадрат. Ниже в таблице 2 представлены данные для теста по всем корпусам.

Таблица 2. Таблица сопряженности совместных сумм ОФ и ПФ.

Все комитативы		Категории		Итого
		ОФ-все	ПФ-все	
Классы	комитативы	1189	1697	2886
	не-комитативы	2595772	2552610	5148382
Итого		2596961	2554307	5151268

В таблице 3 представлен тест хи-квадрата когда подкорпусы распределены по группам.

Таблица 3. Таблица сопряженности всех подкорпусов.

По подкорпусам		Категории							Итого
		ОФ-новые	ПФ-новые	ОФ-70	ПФ-70	ППФ	ОФ-старые	ПФ-старые	
Классы	комитативы	498	417	243	422	723	448	135	2886
	не-комитативы	1485940	700615	485097	747105	965571	624735	139319	5148382

Итого		1486438	701032	485340	747527	966294	625183	139454	5151268
--------------	--	---------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	---------

Проведя тест по данным таблицы 3, получаем $\chi^2 268,938$ при 6 степенях свободы, и $p < 0,01$.

Это означает, что результаты являются статистически значимыми, и на основе этих подкорпусов можно делать выводы по употреблению комитативного падежа в ОФ и ПФ.

2. ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ УНИВЕРСАЛИИ

Текст, который переведен с одного языка на другой, раньше часто считался низкокачественным, и переводы даже иногда обвиняли в разрушении нормы переводящего языка. По словам Комиссарова, выделяли так называемый “подъязык переводов”, что вызывает негативную коннотацию. Нынешнее время принято считать язык переводов как отдельный вариант языка, не хуже, но и не лучше непереводного. Выяснилось, что язык переводов может содержать некоторые универсальные черты, не зависящие от исходного или переводного языка (Baker 1993). В 1980-ые и 1990-ые годы это называли или ошибками, или отклонениями (Vehmas-Lehto 1989, Karhu 1997). Сегодня их называют более нейтрально универсалиями переводов (Baker 1993). С. Ескола называет их “закономерностями переводов”, и предлагает, что особенности переводного языка должны быть приняты во внимание, когда переводоведы анализируют переводческие решения (Eskola 2005).

По мнению Бейкер, в список переводческих универсалий входят следующие: эксплицирование, нормализация, избегание повторения, и нетипичные частоты (Baker 1993: 243-244). Позже в список добавили еще и интерференцию (Toury 1995), невысокую частотность уникальных единиц (Tirkkonen-Condit 2005) и нетипичные лексические комбинации (Mauranen 2000). Также можно рассматривать особенности переводного языка с точки зрения или исходного или переводного языка и их конструкции. Честерман выделяет S-универсалии и T-универсалии (от английского *source*, ‘источник’, и *target*, ‘цель’). В этой работе особое внимание выделяется T-универсалиям, потому что предметом исследования являются различия между одним видом языка в тексте после перевода и другим видом того же языка без перевода.

Феномен переводного языка заметили также в других культурах - в этой работе кратко описываем наблюдения, сделанные японскими и венгерскими переводоведами. Как и финский, оба этих языка не являются индоевропейскими языками. Поэтому статьи о переводе в этих культурах вызывают особый интерес у финского переводоведа. Содержание этих статей подтверждает гипотезу переводных универсалий.

Данная работа частично касается и вопросов повторного перевода, или переперевода. Некоторые тексты из корпусного материала были переведены по несколько раз в разные периоды (см. приложение 2). По гипотезе повторного перевода, первый перевод приближает культуру исходного текста к культуре читателей перевода, поскольку его задачей является познакомить читателей с произведением. Второй (и третий, и так далее) перевод уже имеет возможность отойти от культуры, знакомой читателям, и приблизиться к культуре оригинала. (Berman 1990.) Гипотезу повторного перевода критиковали, потому что она довольно простая, а на переводческую деятельность влияют многие факторы, как например время создания оригинального произведения и перевода, личные качества переводчика, и репутация оригинала в культуре, для которой перевод предназначен.

3. АНАЛИЗ КОРПУСНОГО МАТЕРИАЛА

Комитатив – очень редкий падеж в финском языке (см. приложение работы номер 1). Таблица описывает пользование комитатива в нехудожественных текстах в 1990-ых годах, и в результате комитатив употребляется в 7,7 словах из 10 000⁹. На основе данных этой таблицы, предлагаем, что слова в комитативе составляют примерно 0,1 % от всех слов ОФ. В текстах ПФ, ожидаем, что комитатив состоит больше чем 0,1 % от всех слов.

3.1 Распространенность и классификация комитатива в материале

Таблица 4. Относительная распространенность комитатива по хронологическим подкорпусам.

	Относ. (абс.)		Относ. (абс.)
ПФ-новые	5,9 (417)	ОФ-новые	3,4 (498)
-	-	LA & Parole	7,7 (223) ¹⁰
ПФ-70	5,6 (422)	ОФ-70	5,0 (243)
ПФ-старые	9,7 (135)	ОФ-старые	7,2 (448)
ППФ	7,5 (723)	-	-

⁹ В этой работе буду выдавать количество рассматриваемого словоупотребления/10 000 слов, например “7,7 комитатива” означает 7,7 слова в комитативном падеже на каждые 10 000 слов.

¹⁰ Комитативные формы в материалах LA и Parole разработаны как одна единица. Относительная доля комитатива в LA - 9,2 (абсолютная частота - 120), и в Parole - 6,5 (103).

Ожидаем, что ПФ использует меньше разных словоформ, чем ОФ. Чтобы гипотеза о симплификации ПФ подтвердилась, ожидаем, что в ПФ встретится больше таких комитативов, которые употребляются только один раз. Самой распространенной частью речи должно быть существительное, потом прилагательное, и потом местоимение.

Существительных во всех хронологических подкорпусах примерно 70-80 %. В ПФ-старых и ПФ-70 комитативом пользовались меньше, чем в соответствующих ОФ-подкорпусах. В ПФ-новых, в свою очередь, комитативом пользовались больше, чем в ОФ-новых.

Доля прилагательных меняется между подкорпусами больше, чем для других частей речи.

Комитативы распределены по 3 классам: часть целого (класса 1), или социальное отношение между людьми (2), или владение каким-либо объектом (3). Видно, что по всем материалам класса 1 - самая общая, и классы 2 и 3 - вторичные.

3.2 Различия в языке переводчиков

В материале этой работы переводы, сделанные 20-ю разными переводчиками, но из них четыре перевели три четверти всего объема исследовательского материала ПФ, то есть 76 %. Они представлены в следующей таблице.

Таблица 4. Доли слов у разных переводчиков.

Переводчик	Число произведений	Слова	Относительная частота комитатива (абс. частота.)
Lea Pyykkö	2	535 709	6,7 (361)
Esa Adrian	36	461 852	3,6 (168)
Juhani Konkka	5	346 498	6,3 (219)
Ulla-Liisa Heino	12	274 355	11,6 (319)
Остальные переводчики (16)	32	587 564	

Здесь переводчики перечислены в порядке убывания количества переведенных слов. Очевидно, что существуют значительные различия между использованием комитатива. Больше всех комитативов употребляет Хейно. На втором месте Пююккё и Конкка, с почти равными долями. Последним остается Адриан с самой низкой долей комитатива. Что здесь интересно – произведения, переведенные Хейно, не имеют репутацию тяжеловесности.

Далее интересно, что когда комитативы отдельных переводчиков разделены по классам, Хейно, в частности, использует комитатив вполне типично, то есть, с частотой близкой к

средней по всему корпусу. Конкка, в свою очередь, использует комитатив по количеству типично, но распределение по классам является совершенно нетипичным.

3.3 Диахронический анализ

С диахронической точки зрения, использование комитатива растет в текстах ПФ. Такого же явления нет в текстах ОФ, а наоборот: старые тексты ОФ используют комитатив больше, чем тексты 70-ых годов. Возможно, что здесь видна консервативность переводного языка. Переводчики часто стремятся к “обычному языку”, а художественные авторы - к авторскому.

4. ВЫВОДЫ

Настоящая работа продолжает традицию изучения универсалий перевода, в частности, гипотезу уникальных единиц.

Первая часть моей гипотезы подтверждается, как видно по результатам, описанным в главе 3. В целом, комитатив более распространен в ПФ чем в ОФ. Хронологические подкорпусы старых, 70-ых и новых текстов повторяют это поведение; в каждом из них больше комитатива в подкорпусе ПФ, чем в ОФ.

Вторая часть гипотезы, которая предполагает, что в ПФ качественное употребление комитатива является более простым чем в ОФ, также подтвердилась. Что касается третьей части гипотезы, где сказано, что в ПФ ожидается нетипичные частотности уникальных единиц, можно сказать, что и это оказывается правильным.